

Billedkunst

1991/4

37.13 Undervisningsvejledning for Folkeskolen
Undervisningsministeriet

Billedkunst (formning)

1991/4

Undervisningsvejledning for Folkeskolen
Undervisningsministeriet

Grafisk tilrettelægning: Rohweder Grafisk Design
Fotos: Niels Nyholm, Bjarne Belhage, Hans Hougaard og
Jens Cortsen-Møller.
Billedstof i øvrigt: Henri Rousseau, Anna Ancher og
Edvard Munch, samt mange elever fra forskellige skoler.
Arkitekttegninger: Leif Høgh.
Skrift: English Times
Sats/montage: Repro-Sats Nord, Skagen
Tryk: Svendborgtryk, Svendborg
Printed in Denmark 1991
ISBN 87-503-9124-0
ISSN 0903-2363

Publikationen kan købes i boghandlen eller hos
Statens Information,
Postboks 1103, 1009 København K.
Tlf. 33 37 92 28

Forord

Idet der henvises til Lov om Folkeskolen §4, stk. 5, udsendes hermed vejledende forslag til læseplan samt undervisningsvejledning for faget formning (billedkunst). Hæftet er udarbejdet af et udvalg, der i 1988 blev nedsat af undervisningsministeren.

Udvalget havde følgende sammensætning:

lektor Kristian Pedersen (formand)

adjunkt Birgitte Holm Sørensen

seminarielærer Hans Hougaard

seminarielektor Ole Laursen

lærer Hanne Lind

faglærer Anette Rambøll Jessen (Skole og Samfund)

lærer Vibeke Poulfelt (Danmarks Lærerforening)

fuldmægtig Jens Andersen (Folkeskoleafdelingen)

Sekretær for udvalget:

fagkonsulent Jens Cortsen-Møller.

Denne vejledning træder i stedet for »Formning 1976«, der blev udsendt den 5. februar 1976.

Med hensyn til fagets betegnelse henvises til Bekendtgørelse af 20/6 91.

Undervisningsministeriet

Folkeskoleafdelingen

13. maj 1991

Holger Knudsen

/Sten Sjørlev

Indholdsfortegnelse

Forord.....	3
Indholdsfortegnelse.....	4
Indledning.....	7
Billedkunst – et fag i en tid.....	8
Kapitel 1 Formålet med undervisningen	13
Uddybning af fagformål.....	13
Navneskift fra formning til billedkunst.....	13
Første del af formålet.....	15
Anden del af formålet	18
Tredie del af formålet.....	21
Centrale kundskabsområder.....	24
Kapitel 2 Stofvalg i skolens billedundervisning.....	25
Billedkulturen og faget.....	25
Billedbegrebet.....	26
Emner i billedarbejdet.....	30
Arkitektur og design.....	35
Kapitel 3 Arbejdsområder i billedfremstilling.....	38
Præsentation af arbejdsområder.....	38
Uddybning af arbejdsområder.....	39
Tegning.....	39
Maleri.....	42
Collage.....	48
Grafik.....	49
Foto.....	52
Dias/lyd.....	53
Skulptur.....	54
Levende billeder.....	60
Fremtidige praksisformer.....	66

Kapitel 4 Arbejdsstof til billedkundskab.....	67
Billedsamtale.....	68
Oplevelse	69
Analyse.....	70
Vurdering.....	76
Arkitektur.....	78
Design.....	79
Billedsamling, udstilling, museumsbesøg m.v.....	81
Kapitel 5 Undervisning på forskellige klassetrin	84
Indskolingsområdet: Børnehaveklasse,	
1. og 2. klasse	84
3.-6. klasse.....	90
Emner.....	90
Billedfremstilling.....	97
Billedkundskab.....	101
7.-10. klasse	102
Emner.....	102
Billedkunst som et fagligt forløb.....	104
Billedkunst som en del af et tværfagligt emne.....	106
Kapitel 6 Forudsætninger og rammer	
for undervisningen	..109
Lærerkvalifikationer.....	109
Gæsteundervisere.....	110
Organisationsformer.....	110
0.-5. klasse.....	110
6.-7. klasse.....	112
8.-10. klasse	112
Sammenfatning.....	113
Billedskoler	114
Forældresamarbejde.....	115
Brug af billeder ved forældremøder.....	115
Forældrene og deres børns billeder.....	116
Forældremedvirken.....	116
Bilag I Vejledende forslag til læseplan.....	118
Formålet med undervisningen.....	118
Undervisningens indhold.....	118
Praktisk billedarbejde.....	118
Billedkundskab.....	119

Undervisningen i indskolingen:	
Børnehaveklasse, 1.-2. klasse.....	.119
Undervisningen i 3.-6. klasse.....	.122
Undervisningen i 7.-10. klasse (valgfag m.v.).....	.127

Bilag II Indretning af billedværksteder.....	.134
Lokalernes placering.....	.134
Lokalernes udformning.....	.135
Materialer og arbejdsmiljø.....	.137
Råd og vejledning.....	.137
Indretningsforslag.....	.137

Bilag III Udstillinger på skolen.....	.138
--	-------------

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Indledning

En undervisningsvejledning er ikke af forskriftsmæssig karakter. Den begrænser således på ingen måde den metodefrihed, hvorefter den enkelte lærer har ret til selv at vælge de pædagogiske veje til et givet undervisningsmål, til selv at udvælge undervisningsstoffet inden for rammerne af den lokalt godkendte læseplan og til selv at tolke de bestemmelser, der er gældende for undervisningen.

Undervisningsvejledningen er således et tilbud til læreren, der selv træffer beslutning om, hvorvidt – og i givet fald i hvilket omfang – han eller hun vil drage nytte af den. Herved adskiller undervisningsvejledningen sig fra det vejledende forslag til læseplan, der henvender sig til de lokale skolemyndigheder, idet den angiver, hvorledes en skoles læseplan kan, men ikke nødvendigvis skal udformes. Det vejledende forslag til læseplan er således alene bindende for læreren i det omfang, den – helt eller delvis – indgår i den læseplan, som er gældende for skolen, og som fremgår af bilaget til kommunens styrelsesvedtægt.

Bindende for læreren er tillige den formålsbestemmelse, der vedrører faget, og som udsendes af undervisningsministeren efter bemyndigelse i folkeskolelovens §4, stk. 5.

Endelig er det klart, at den overordnede formålsbestemmelse for folkeskolens opgave er bindende for læreren, og at formålsbestemmelsen for det enkelte fag derfor må ses i lyset heraf.

Billedkunst – et fag i en tid

Vi lever i en tid, der er rig på modsætninger og store udfordringer. Det stiller krav til os, men der er samtidig rige muligheder for at påvirke udviklingen.

Medierne giver mange forslag til børn om livstolkninger og medvirker til at skabe et flygtigt og usammenhængende verdensbillede. I løbet af en aftens tv-udsendelser kan de blive tilskuere til begivenheder fra hele verden, se hændelser fra den fjerneste fortid og reportager fra nutiden. Desuden oplever de ofte, at alvorlige emner bliver gjort til underholdning.

Det kan være vanskeligt for børn at forstå, hvad der er virkeligt, og hvad der er opdigtet. Det må de voksne hjælpe dem med. Men de voksne er ikke altid til stede eller nærværende.

Når børn ser voldsomme og uforståelige hændelser på video og tv, er det vigtigt, at de har mulighed for at bearbejde det sammen med forstående voksne.

Familiemønstret er under stadig forandring, og i mange familier kræver arbejdslivet en alt for stor del af de voksnes tid. I andre familier har de voksne for meget tid og intet arbejde. Der er i vores samfund store kvalitative forskelle på menneskers livsvilkår.

Livskvalitet er ikke kun knyttet til spørgsmålet om socialgruppe, men inddrager både medmenneskelige, miljømæssige og kulturelle forhold. For eksempel har det fysiske miljø stor indflydelse på vort velbefindende. Ting, huse, gader og byer er med til at forme vores tilværelse.

Udformningen af det fysiske miljø og de ændringer, som finder sted, bærer i høj grad præg af at være økonomisk styret. Kvarterer, boligblokke, vejanlæg, vandløbsreguleringer osv. er blevet planlagt og realiseret uden altid at tage hensyn til grundlæggende menneskelige behov. Fordi det først og fremmest skal være rentabelt, bliver der ikke ofret mangesressourcer på at give miljøet en æstetisk udformning, der kan være med til at skabe glæde og inspiration.

Alligevel eksperimenteres der i dag med byggeri af boliger, virksomheder og institutioner, som rummer fantasifuldhed og æstetiske værdier.

Hjemme og på vores arbejdsplads findes brugsting, hvis ydre er formet mere eller mindre bevidst.

En rundgang i et indkøbscenter skaber let forvirring om hvilke ting, man har brug for, hvordan de skal se

Nærhed

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

ud, og om det er kvalitet eller ej. Er det grimt eller smukt?

Det er vigtigt, at børn i deres opvækst til stadighed inddrages i æstetiske spørgsmål, at de i skole og hjem i mange sammenhænge får æstetiske oplevelser med arkitektur, kunsthåndværk, industriel design og billedkunst. De må lære at forholde sig både oplevende, analyserende og vurderende til det visuelle æstetiske miljø også for på længere sigt aktivt at kunne påvirke og ændre det.

I en skole, der skal løse en sådan opgave, må rammerne skabes i forståelse mellem forældre, børn og lærere. Det må være en praktisk og oplevelsespræget skole, hvor elevernes sociale udvikling formes gennem medansvar og krav til forpligtende arbejdsituationer. Klasselæreren er også i den sammenhæng en central person.

Faglighed er både ønskelig og nødvendig, men fag er aldrig mål i sig selv. De er redskaber til at erkende og forstå forskellige sider af tilværelsen med. For at se mening og sammenhæng i en forvirret og opsplittet verden er det af betydning, at skolens fag virker sammen og støtter hinanden på flere måder.

Det at lære er en kompliceret proces. Derfor er det nytteløst kun at fylde viden på og træne færdigheder. Først når viden og færdigheder indgår i situationer, hvor barnet er medskabende, bliver det til personlige kundskaber og erfaringer. For at være medskabende må barnet råde over flere sprog til at bearbejde indtryk, og jo flere forskellige sprogformer det kan anvende, des bredere og dybere forstås det behandlede stof.

Oplevelser og nye forestillinger skal fæstnes i den enkelte person gennem sproglig bearbejdning. Tale- og skriftsprog er stadig de dominerende sprogformer i vores kulturkreds, men i den sidste generation har bil-

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Opdagelse

ledsproget fået stadig større betydning. Aldrig før har børn og unge set og brugt så mange billeder som i dag. I næsten alle sammenhænge indgår billeder. Billeder i alle slags bøger, billeder på væggen, billeder i fotoalbummet, billeder i aviser, ugeblade og tegneserier, billeder i biografen, på tv og video, billeder på gaden og i forretninger og billeder på museer.

Billeder kan bruges til at meddele og udtrykke sig med. Ved selv at lave billeder kan børn og unge få lejlighed til at udtrykke iagttagelser, følelser, tanker, ideer og fantasier. Når man arbejder kunstnerisk, hvad enten man tegner, maler, modellerer eller laver video, forholder man sig subjektivt tolkende til sig selv og omverdenen.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Computeren kan være et billedværktøj eller »skitseblok«, som rummer nye handlemuligheder.

Hvis børns og unges billeder skal komme til fuld udfoldelse i skole og nærmiljø og blive en levende del af det fælles kulturelle liv, kræver det, at forældre og lærere tager dem alvorligt og støtter arbejdet på en indsigtsfuld måde.

Gennem kunstnerisk virksomhed udvikles oplevelsesevne og identitet, og det praktiske aspekt i arbejdet skaber glæde og virkelyst.

At udvikle tro på fremtiden hos børn er en væsentlig opdragelsesopgave i tiden. At forme rammer for et barneliv, som er værdifuldt her og nu og som udvikler kvalifikationer, der er brugbare og nødvendige i et kommende voksenliv, er en stor udfordring for forældre og skole i dag.

Formålet med undervisning i formning (billedkunst) er:

- at eleverne gennem skabende billedvirksomhed udvikler deres færdighed i at forstå og i at bruge billedsprog som et personligt meddelelses- og udtryksmiddel. Der arbejdes i det samlede skoleforløb varieret og sammenhængende inden for tegning, maleri, collage, grafik, foto, skulptur, og levende billedformer.
- at eleverne gennem oplevelse, analyse og vurdering af kulturens billedformer udvikler deres forståelse for kunst og billedmedier samt aspekter af design og arkitektur.
- at eleverne som led i deres æstetiske udvikling får mulighed for at deltage aktivt i skole- og kulturliv gennem udstillings-, udsmyknings-, teater- og medievirksomhed.

Uddybning af fagformål

Navneskift fra formning til billedkunst

I formålet kaldes faget billedkunst. Navneskiftet fra formning til billedkunst har følgende begrundelser:

Det har været et ønske at følge den udviklingslinie op, der forstår faget som et moderne billedfag, der beskæftiger sig med plane, rumlige og levende billeder – som et fag, der dels beskæftiger sig med de ældre billedmedier, der stadig er aktuelle i billedkulturen, og som dels giver de nyere elektroniske billedmedier større vægt. Det er en udviklingslinie, man har kunnet iagttage her i landet og i andre lande.

Det er også et ønske at skaffe tid og rum til et billedfag, der både beskæftiger sig med billedfremstilling i flere medier og med undersøgelse af billedkulturer i samtid og fortid. Det har betydet en større vægt på en sammenhængende produktiv og analytisk billedundervisning. Den tidligere betegnelse formning betoner i højere grad det produktive, »at forme«, hvilket ikke alene er væsentligt for faget i dag.

Ændringen skal også ses i lyset af den omfattende brug af billedkommunikation i samfundslivet. Skolefaget må ændres i takt med udviklingen i arbejds- og kulturlivet nationalt og internationalt.

Dernæst har det været vigtigt at pege på, at det centrale indhold i skolefaget er billedkunst i forskellige medier. Om noget er kunst eller ej afhænger ikke af medier – om der f.eks. anvendes maleri eller elektronik. Det afhænger mere af, hvad der udtrykkes med hvilke midler og interesser – og hermed af kvaliteten. Ikke alt, hvad der findes af udtryk i ældre som nyere billedmedier, har en kvalitet, der kan have udviklende betydning for børn og unge. Faget må give mulighed for erkendelser af kvalitativ betydning for børns og unges udvikling og for deres indføring i kulturen. Meningen med denne navngivning er derfor også at fremhæve en kvalitativ udvælgelse af indhold i faget.

Derimod er det ikke hensigten med navneskiftet at forstå faget som et særligt finkulturelt fag, der skal viderebringe bestemte befolkningsgruppers forestillinger om, hvad der er sandt og falsk, godt og dårligt, grimt og smukt. Det er derimod hensigten at bidrage til at overvinde kulturkløfter gennem undervisning og oplysning – ved at introducere en bred forståelse, der rummer mange former for billedkunst, flere tilgangeveje til kunstens verden og forskellige forudsætninger for at beskæftige sig med billeder.

Hvad det sidste angår, er det ikke hensigten med det nye navn at sige, at børn og unge kan og skal arbejde

med billedkunst på de samme måder, som voksne og professionelle kunstnere kan og gør. Men de kan arbejde med kunstneriske metoder, der tilpasses deres udviklingstrin – på samme vis, som man i de skolefag, der har videnskabelige basisfag, ikke arbejder med videnskabelige metoder, men med arbejdsmetoder der er afpasset elevernes forudsætninger.

Endelig har det været et ønske at give skolefaget et navn, der også bruges uden for skolens verden – her i landet og i udlandet. På samme måde har det været hensigten at bidrage til en fælles sprogbrug i uddannelsessystemet, så det bliver klarere, at der på forskellige niveauer arbejdes med det samme fag. Men det stærkeste ønske er, at resultatet af undervisningen kunne blive et alment kunstbegreb, der kan modvirke barrierer mellem børn, unge og billedkunst – og som samtidig fokuserer på kunstens betydning for børns og unges udvikling.

Første del af formålet

At meddele sig og udtrykke sig

Den første del af formålet handler om at meddele sig og udtrykke sig i billeder. Enhver billedfremstilling rummer forskellige grader af begge hensigter, alt efter situationen.

De to funktioner har betydning i alle billedprocesser, men de kan vægtes forskelligt i forskellige processer.

Når børn i 4. klasse fremstiller Mester Jakel-dukke, skriver stykke, bygger teater og øver sig med henblik på at fremføre forestillingen for forældrene, bevirker situationen, at det »at meddele sig« er bevidst under hele arbejdsprocessen.

Spørgsmål af følgende karakter vil dukke op under arbejdet: Kan det ses? Kan det høres? Virker det? Skal denne passage gøres længere eller kortere? Hvad mener vi egentlig? Kan forældrene forstå det? Og så videre.

Hjælp jeg kan ikke komme
ned. Alle folk vil hjælpe
mig men kan ikke.

Anja.

Anja, 5. klasse, »Min drøm«.

Når børn tegner og skriver om deres drømme,
skabes der mulighed for at forstå drømmenes
betydning i vort liv.

Det afgørende i arbejdet er således, om et spændende og interessant indhold på en udtryksfuld og forståelig måde når frem til de forældre, som stykket er tiltænkt.

Det vil sige, at man kan tale om primært »at meddele sig i billeder«, når man overvejer, hvad man vil meddele sig om, hvordan man vil gøre det, og til hvem man vil gøre det.

Når formidlingen er det centrale, antager det praktiske billedarbejde karakter af billedkommunikation. Den kan give børn og unge færdigheder i og kundskaber om, hvordan formidling med billeder fungerer i samfundet.

Ud fra almindelig demokratisk målsætning må det anses for rimeligt, at skolen bidrager til at give børn og unge kvalifikationer til aktiv medskaben af egne kulturformer. Samtidig kan arbejdet give praktiske forudsætninger for, at de kan vurdere de billedmæssige kulturtilbud, der henvender sig til dem.

Da billedkommunikation er tiltagende både i arbejds- og kulturliv, er det væsentligt, at der arbejdes med dette praksisområde i skolens billedundervisning.

Når unge i 9. klasse i tegning og maleri prøver at udtrykke deres erfaring med at holde af et andet menneske for derigennem at opleve og erkende deres eget forhold hertil, er den styrende hensigt i dette arbejde »at udtrykke sig«.

Afklaringen af indhold og form i billedet har i dette tilfælde mest at gøre med forholdet til det, der udtrykkes noget om.

Således kan udtryk og meddelelse være hinandens forudsætninger i al billedfremstilling, og der kan foretages mange forskellige vægtninger af de to funktioner i undervisningen. Imidlertid er det væsentligt, at der foretages skiftende betoning af udtryk og meddele-

se i undervisningsarbejdet, fordi det kan udvikle forståelse for forholdet mellem eget udtryk og det billedmæssige kulturfællesskab, meddelelsen fungerer i.

Andre udtryk

I det følgende angives betydning af andre udtryk og vendinger, der er brugt i den første del af formålet:

Med »skabende billedvirksomhed« menes, at det handler om en virksomhed af fremstillende karakter, der tilsigter at opleve og erkende forhold i den ydre og indre verden. At skabe noget nyt i skolens billedarbejde betyder, at børnene og de unge erkender noget, der er nyt for dem.

Med udtrykket »billedvirksomhed« tænkes på enhver virksomhed inden for såvel ældre som nyere billedmedier.

Udtrykket »billedsprog« er blevet et almindeligt anerkendt fagligt begreb for, at man tænker på billeder som et »sprog«, der kan bruges til udveksling af erfaringer på linie med andre former for sprog.

Når vendingen »at forstå« bruges i sammenhæng med »at bruge«, er det for at betone, at forståelse også kan vokse ud af den praktiske brug af billedsproget. Forståelse af det, der er på færde i billedkulturen, kan lige så godt være et resultat af, at man selv har prøvet, som det kan være et resultat af, at man forholder sig modtagende til kulturens billedformer.

Anden del af formålet

Kulturens billedformer

Den anden del i formålet peger på, at man i skolens undervisning i billedkunst forholder sig til kulturens billedformer. Det kan ske i naturlig forlængelse af klassens eget billedarbejde og en undersøgelse og vurdering af dette arbejde.

Som afslutning på en opgave kan man se på og drøfte

de billeder, der er blevet fremstillet. Det giver en række muligheder:

- Den stillede opgave kan sammenholdes med forskellige løsninger på, hvordan emnet er blevet behandlet. Den enkelte elevs billede bliver her forstået som en del af klassens samlede arbejde. Samtidig bliver det forstået som et selvstændigt værk med en særlig fortælling eller beretning – og med de særlige billedmæssige kvaliteter, det indeholder.
- I dette arbejde kan eleverne sammenstille deres billeder ud fra beslægtede, modsatte eller varierede opfattelser og billedudtryk. Ophængningsarbejde og drøftelse kan udvikle færdigheder i at karakterisere forskelle, ligheder og variationer i billederne.
- Udstillingen kan give anledning til drøftelse af andre løsningsmuligheder, og hele arbejdet kan bevirke, at man forholder sig til egne billeder, som man forholder sig til kulturens øvrige billeder.

Samtalen om klassens billeder er således vigtig for udvikling af bevidstheden om egen og andres billedpraksis, og den kan danne grundlag for forståelse af billeder i det hele taget.

Samtidig kan klassens billeder fungere som den udadvendte meddelelse om, hvad der arbejdes med.

Oplevelse, analyse og vurdering tager altså naturligt sit udgangspunkt i klassens billeder, og arbejdet med kulturens andre billedformer inddrages i sammenhæng med det praktiske arbejdes konkrete emner, temaer, teknikker, materialer og billedformer.

Oplevelse

Oplevelse bør være det første og sidste, når man ser på billeder. Oplevelsen rummer det følelsesmæssige engagement og fascinationens dimension. Den rummer det umiddelbare indtryk og sætter associationer i gang. Oplevelsen har helhedskarakter og bringer værket ind

i betragterens liv. Samtale og verbal formulering kan tjene til at fastholde og uddybe oplevelsen samt på længere sigt udvikle den enkeltes oplevelsesmuligheder.

Analyse

At analysere billeder vil i skolesammenhæng sige at stille systematiske spørgsmål til dem vedrørende deres udformning, indhold og funktion.

I forbindelse med billedernes udformning afklares spørgsmål om, hvilke teknikker der er brugt, hvilke materialer de er fremstillet af, og hvilke formsprog de er udtrykt i.

Billedernes indhold afklares indledende ved hjælp af spørgsmål om, hvad billederne umiddelbart forestiller, hvad der er motivet eller emnet i billederne. Herudover drejer det sig om nærmere at gøre rede for temaet, historien og den opfattelse, der kommer til udtryk i billederne.

Spørgsmålene til billedernes funktion handler dels om at finde ud af, hvordan de fungerer for dem, der har fremstillet billederne, og dels om at komme på sporet af, hvordan de fungerer for modtagere af billederne.

I svarene søges der derfor frem mod en forståelse af, hvordan billederne er fremstillet, hvad de indeholder, og hvorfor de ser ud, som de gør.

Vurdering

Arbejdet med at formulere billedoplevelsen og arbejdet med billedanalyse fører gradvist over i at vurdere billederne – i at tage stilling til dem. I dette arbejde begrundes den personlige vurdering med argumenter, der bygger på, at man har gjort sig sit engagement klart, og som samtidig bygger på, at man har tilegnet sig kundskaber og færdigheder om sagen.

Hele dette arbejde med at orientere sig i kulturens billedformer udgør således også en faglig metodik i skolens billedundervisning.

Kulturens billedformer

Med udtrykket »kulturens billedformer« tænkes på:

Børns og unges egne billeder, voksnes »børne- og ungdomskulturer« til børn og unge på det billedmæssige område, samt på billeder i billedkunstens og massemediernes verden.

Der er således tale om en bred forståelse, der dels indbefatter børns, unges og voksnes billeder, dels omfatter amatørers og professionelles billeder. Desuden dækker udtrykket over fortidens og nutidens billeder inden for alle nævnte billedkategorier. Sammenhænge mellem den historiske og nutidige billedkultur i skolens billedundervisning kan inddrages.

På tilsvarende vis er det tværfaglige sagforhold bestemt af de forbindelser, som billeder indgår med andre former for udtryk og formidling, f.eks. forbindelsen tekst-billeder i aviser og blade.

Der må naturligvis foretages et udvalg i et så bredt kulturområde. Man kan f.eks. arbejde med linoleumssnit i det billedskabende arbejde, hvorefter man i det undersøgende arbejde forholder sig til en bredere anvendelse af grafik i kulturen.

Tredie del af formålet

Æstetisk udvikling

Æstetik er ikke et entydigt begreb. Som filosofi eller videnskab har det været defineret som 'læren om det skønne i kunsten og naturen', og i den teoretiske disciplin er der i tidens løb opstået forskellige æstetiske teorier med tilknytning til forskellige kunstformer.

Det oprindelige græske ord betød sansning, fornemmelse og følelse, hvormed der mere peges på nogle oplevelsesmuligheder, der også findes i den kunstneriske virksomhed i nutiden. I billedkunstnerisk virksomhed arbejdes der således med at finde udtryk for erfarin-

Billedet fjernet på grund af ophavsret

»Sørøver og jungleverden«

4.-7. klasse og klasse-
lærerne i samarbejde
med lærerstuderende.

Det er værdifuldt for
børns æstetiske udvik-
ling, at de i skolefor-
løbet deltager i
udsmykningsprojekter
på skolen og i lokalsam-
fundet.

ger, der bygger på sansning, følelse, fornemmelse, forestilling, fantasi, tanke og intuition.

Elevens billeder fremstiller ikke blot personlige oplevelser, men muliggør også tilegnelse af fælles billedkulturer.

Det sker i en helhedsorienteret proces, hvor det drejer sig om at give billedudtrykket en form, der kan være dækkende for den samlede oplevelse.

Det er denne mangetydighed i den billedmæssige erkendelse, der gør oplevelse af helhed og sammenhæng i den æstetiske erfaring mulig. Herved styrkes identitetsdannelsen, fordi der herigennem kan arbejdes med at kende sig selv i forhold til miljø og kultur.

Udtrykket 'æstetisk udvikling' betyder altså her den billedsproglige udvikling, der knytter sig til det at gøre æstetiske erfaringer på det billedmæssige område.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Samtidig tænkes der på udviklingen af en kvalitetsbevidsthed, dels i eget billedarbejde og dels i forhold til kulturens billedformer, således at de æstetiske værdier i kulturen kan undersøges og videreudvikles.

Aktiv deltagelse

Man kan i skolens billedundervisning støtte, at deltagelsen får praktisk karakter. Det kan ske ved, at der arbejdes med udstillinger og forestillinger, hvor klassen henvender sig til andre på skolen. Det kan ske ved, at man arbejder med projekter i teater, video og udstilling i det lokale miljø uden for skolen. Udveksling mellem skolen og den øvrige kultur i lokalmiljøet kan bidrage til opdagelsen af, at man er deltager i et kulturliv og kan indvirke på det.

Børn og unge bør ikke blot være modtagere af andres kulturer. Det er en demokratisk målsætning for skolens billedundervisning at gøre eleverne til skabere af deres egne kulturformer og at lære dem at skelne mellem kulturformer i samfundet.

Centrale kundskabsområder

Det centrale i faget billedkunst er at kunne udtrykke sig i forskellige billedformer. Det handler om at tilegne sig færdigheder i at meddele og udtrykke sig i billeder og at anvende disse både i og uden for skolen.

Gennem bearbejdning af fællesmenneskelige emner tilegner eleverne sig kundskaber om forestillinger, følelser og holdninger.

Gennem den kunstneriske virksomhed tilegner de sig endvidere kundskaber om billedsprogets forskellige funktioner og dets formelle aspekter som farve, form, komposition osv.

I nær sammenhæng med denne virksomhed inddrages samfundets billeder til oplevelse, analyse og vurdering. Herigennem erhverver eleverne sig kundskaber om centrale motiver i kunsten, om forskellige billedformer, om enkeltværker og om træk i billedkulturens historie.

Billedkulturen og faget

Billedkunst, folkekunst og billedkommunikation er de kulturområder, faget beskæftiger sig med. Billeder er til alle tider blevet brugt til erkendelse af virkelighed, og i stigende omfang anvendes billeder desuden til udveksling af erfaringer.

Fra eksisterende billedtraditioner udvælges fremstillings- og formidlingsmetoder inden for hovedområderne: plane billeder, rumlige billeder og levende billeder. Gennem disse indføres børnene og de unge i store billedområder i kulturen. Det giver dem anledning til at gøre erfaringer af betydning for deres udvikling.

Der vælges stof inden for arbejdsområderne: Tegning, maleri, grafik, collage, foto, dias/lyd, skulptur og levende billedformer.

Disse former giver mulighed for:

- at fremstille i sort-hvid og i farve i 2 og 3 dimensioner.
- at fremstille, mangfoldiggøre og at formidle sig i billeder.

Herigennem kan børnene hver for sig og i fællesskab gøre erkendelser om forskellige aspekter ved virkeligheden og få adgang til brede områder i billedkulturen.

Der arbejdes tillige med teaterformer, offset-tryk, diaslyd, film, video og computerbilleder, hvor hovedvægten er lagt på et udtryksarbejde, der ofte skal formid-

les til andre. Disse former lægger overvejende op til kollektive arbejdsprocesser og giver eleverne andre muligheder for udvikling, udtryk og kommunikation. Desuden kan det skabe interesse for ældre og nyere kulturformer på billedområdet.

Det centrale ved stofudvælgelsen er at tænke på, hvilke funktioner udvalgte billedprocesser kan have for børns og unges erkendelse og udvikling.

Det er også væsentligt at tænke på, hvilke billeder der kan have den funktion at åbne for forskellige billedkulturer.

Det centrale i valget af billedvirksomhed er ikke at nå flest mulige metoder, men at arbejde i dybden med at erkende og ytre sig i et billedsprogligt fællesskab.

Lærere og elever har således stor frihed til at vælge arbejdsstof, idet deres valg i sidste instans afhænger af, hvad de vil ytre sig om, hvorfor de vil det – og hvem de vil ytre sig til. Det er lærerens ansvar at sørge for, at der i det samlede forløb vælges stof ud, som bidrager til en alsidig udvikling af børnene og de unge. Der må vælges billedmetoder, der til stadighed stiller barnet over for krav og udfordringer, som fører til nye erkendelser af virkeligheden.

Den tid, der er til rådighed i skolens obligatoriske billedundervisning, begrænser den stofmængde, man kan nå. Kun et udvalg af det, der er peget på i denne vejledning, vil kunne realiseres i den obligatoriske undervisning. Derimod er det muligt at gennemføre betydelig mere, hvis den obligatoriske undervisning suppleres med tværfaglige projekter og med forskellige former for valgfrie ordninger.

Billedbegrebet

Opfattelsen af, hvad et billede er, ændrer sig til stadighed – nye former for billeder opstår. Man taler i dag om et dynamisk billedbegreb.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Pladser og parker i byen rummer ofte skulpturer, som naturligt bør inddrages i undervisningen.

Begrebet anvendes om alle de produkter, der er resultatet af arbejdsprocesser, hvor hensigten har været at gøre sig en billedlig fremstilling af noget for at udtrykke og meddele sig.

Det er også et fællesudtryk for alle billeder, hvad enten de inddrages fra billedkunstens, folkekunstens, den visuelle massekommunikations eller børns og unges verden. Samtidig er det en fællesbetegnelse for de plane, rumlige og levende billeder, der arbejdes med i undervisningen.

Plane billeder omfatter arbejdet med tegning, maleri, collage, grafik, foto og dias/lyd, der alle gengiver i 2-dimensionale udtryk.

Rumlige billeder omfatter skulptur, som det kommer til udtryk i arbejdet med modellering, sammenføjning og hugning i 3-dimensionale udtryk.

Levende billeder omfatter arbejdet med video, film, computergrafik og teaterformer.

Endelig anvendes udtrykket billede om blandingsformer mellem plane, rumlige og levende billeder: Her udfolder billedforløb og billedfortælling sig i rækkefølge og tid.

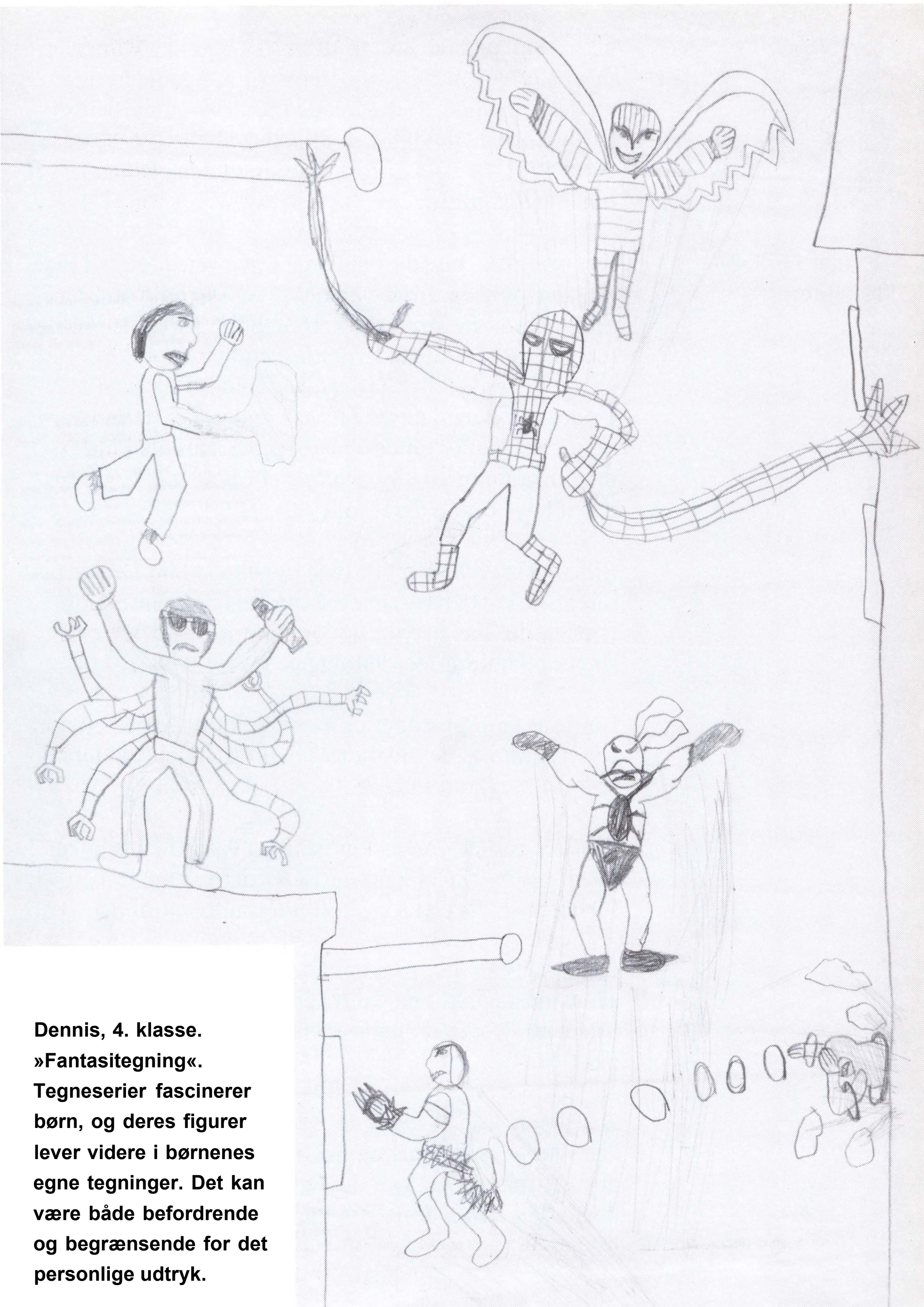
Relieffer er billedlige udtryk, der kombinerer den plane og rumlige gengivelse. Dias-lyd er en blandingsform, der kombinerer fotoets plane fremstilling med en fortællemåde i rækkefølge og tid, der ellers er karakteristisk for levende billeder. Tegneserier er en form, der har ladet sig inspirere af film med hensyn til at fortælle i billedforløb.

Skolens billedundervisning handler om at fremstille billeder og om at opleve, analysere og vurdere billeder. Derved falder egentlig tingsfremstilling uden for fagets stofområde. Grænseområder som design og arkitektur behandles i en undersøgende praksis, hvor fagets analyse- og udtryksformer kan anvendes.

Det vil være hensigtsmæssigt at arbejde med emner inden for design og arkitektur i en tværfaglig undervisning, hvor såvel de genstandsmæssige, de billedmæssige og de arkitektoniske problemer behandles sammenhængende. Eleverne sættes derved i stand til at forholde sig til æstetikken i det fysiske miljø som ramme om deres livsudfoldelse.

I mange år har det været et led i demokratiseringen, at alle skulle lære at læse, skrive og regne. Nu indgår også billedet som et vigtigt led i påvirkningen og udviklingen af børn og unge. Derfor må skolens billedfag inddrage og behandle alle de billeder, der er af betydning for børns og unges socialisation.

De moderne billedmedier inddrages i undervisningen i det praktiske arbejde og i billedkundskab. Eleverne må lære at meddele sig via disse medier, og de må lære

Dennis, 4. klasse.
»Fantasitegning«.
Tegneserier fascinerer
børn, og deres figurer
lever videre i børnenes
egne tegninger. Det kan
være både befordrende
og begrænsende for det
personlige udtryk.

at vurdere og tage kritisk stilling til de påvirkninger, de udsættes for. De kvalificerer sig herigennem til at anvende medierne i det lokale kulturliv og i arbejdslivet, ligesom de udvikler en billedbevidsthed, der gør det muligt for dem at forholde sig til den ekspanderende billedkultur.

Emner i billedarbejdet

Det praktiske billedarbejde må i overvejende grad tage udgangspunkt i, hvad billederne skal handle om, og i mindre grad i teknikker, materialer og formelle problemer, så tom færdighedstræning undgås.

Undervisningen i anvendelse af materialer, teknikker og former under billedprocessen må sammenholdes med, hvad børnene og de unge er optaget af, og hvad de vil have frem i deres udtryk.

Billedvirksomheden bør tage udgangspunkt i elevernes interesser og behov. Den må samle sig om emner og temaer, der har betydning for eleverne, så deres erfaringer og holdninger inddrages.

Emne er en overordnet og sammenfattende betegnelse for et indhold. Angivelsen er neutral, og indholdet kan skildres som sådant.

Tema er en betegnelse, der gennem valg af synsvinkel på emnet nærmere karakteriserer dette, så man kan forholde sig følelses- og holdningsmæssigt til det.

Der findes emner, som mennesker i alle kulturer og samfundslag altid har udtrykt sig om i billedkunst og litteratur. Det er de fællesmenneskelige eksistensemner.

Det drejer sig f.eks. om det at være barn, herunder at være dreng eller pige, og om at være voksen, herunder at være mand eller kvinde. Det kan være emner, der behandler forhold mellem børn, unge og voksne indbyrdes.

I den forbindelse indgår almenmenneskelige følelser om at holde af og nære venskab – om at hade, frygte.

Fællesmenneskelige eksistensemner omfatter også menneskers forhold til naturen, til kulturen, til menneskeligt fællesskab, og til det at være i live og at skulle dø.

Emnerne lægger op til at inddrage sanser, følelser, forestillinger og holdninger, hvilket gør dem velegnede til billedmæssig bearbejdelse. Billedarbejdet giver samtidig børnene mulighed for at gøre nye erfaringer om disse spørgsmål.

»Tortur i Sydamerika«
(8. kl.) For at give eleverne lejlighed til at forholde sig kvalitativt vurderende til nyheder i billedmedierne må der også hentes emner i det globale dagsaktuelle stof.

Enhver tid bidrager med aktuelle emner. Der vil til stadighed dukke nye billedmotiver op til erkendelse og karakterisering af nye livsvilkår.

Derfor må der foregå et billedarbejde, der forsøger at inddrage nye indholdsaspekter ved siden af arbejdet

med gennemprøvede og kendte emner. Dette arbejde kan gribes an på flere måder.

For den enkelte elev kan der dukke nye emner op i den forstand, at hun/han ikke før har lavet billeder herom. Det kan være personlige oplevelser og problemer, som presser sig på med uafklarede følelser og tanker.

I en atmosfære af gensidig tillid må lærere og elever da finde udvej for, at sådanne erfaringer kan bearbejdes og udvikles gennem det billedmæssige udtryksarbejde. Det er vigtigt, at undervisningen giver plads for, at elever selv formulerer emner og temaer, når de føler behov herfor.

Stadige ændringer i familiens og samfundets struktur rejser imidlertid nye spørgsmål, som skolens forskellige fag må forholde sig til. Her skal nævnes nogle eksempler på emner, som alle på en eller anden måde griber ind i børns og unges virkelighed.

Det kan dreje sig om at være arbejdsledig, eller at være i arbejde. Det kan handle om vores forhold til den nye teknologi, og hvad den gør ved vores tilværelse. Det kan være emner om den moderne kulturs indvirkning på miljøet – og om, hvordan freds- og krigsvirksomhed påvirker livet på jorden, eller det kan være emner om mødet mellem forskellige kulturer og traditioner.

Inden for familielivets område dukker der ofte nye emner op. Nogle børn bor i kernefamilier, andre i kollektiver eller bofællesskaber, og mange er skilsmissebørn. Når positive og negative erfaringer presser sig på fra hjemmelivet, kan det give anledning til fælles emner, hvor man gennem billedarbejdet belyser og giver udtryk for gode og dårlige erfaringer.

I dag modtager vi nyheder og oplevelser i billedmedierne i et omfang og med en hastighed, som ikke før er set. Børns og unges muligheder for at forholde sig

medievende og kritisk til strømmen af alle disse indirekte erfaringer er afhængig af den måde, hvorpå emner behandles i mediestoffet. Derfor må man give børn og unge lejlighed til at forholde sig kvalitativt til udvalgte emner. Altså må faget hente nye emner i det nationale og globale dagsaktuelle stof. I forlængelse heraf er det vigtigt at huske, at vi selv er medskabere af nyheder og oplevelser i den lokale sammenhæng. Emner fra lokalsamfundet har betydning for forståelse af de nære livsvilkår, og for, om disse børn og unge har muligheder for at gøre direkte erfaringer. Sådanne emner bør derfor tilgodeses på alle klassetrin.

Princippet om at vælge emner med udgangspunkt i børns erfaringer og interesser kan udmærket kombineres med princippet om at vælge emner af almen betydning for det menneskelige fællesskab. Herigennem gives der muligheder for belysning af den personlige og den fælles udvikling.

Børnene skal lære at fungere i et samfund, der er stærkt foranderligt, og som selv for mange voksne virker komplekst og uigennemskueligt. Derfor er det vigtigt, at emnerne rummer mulighed for indsigt i samfundsmæssige forhold samtidig med, at de giver mulighed for at forstå sig selv som mennesker, der deltager i et historisk forløb.

Når børnene arbejder med fælles emner, hvor de formidler deres udtryk og opfattelse til hinanden, har de mulighed for at almengøre deres personlige erfaringer. Herigennem kan børnenes betydning for det sociale liv betones, og det kan medvirke til at styrke selvfølelsen.

I den konkrete situation i klassen, hvor emnevalget finder sted, er både elever og lærere aktive partnere. Som hovedprincip må valget være acceptabelt både for elever og lærer, hvorfor det er vigtigt, at læreren lytter til børnenes og de unges ønsker. Men læreren skal også ud fra sin indsigt og viden tage emner op –

eller foreslå, at andre centrale aspekter ved de emner, som børnene selv foreslår, bliver behandlet. Det kan f.eks. være problemer, som eksisterer børnene imellem, eller det kan være problemer, som er aktuelle på forskellige udviklingstrin. Det kan også være, at læreren i det forudgående arbejde har indset betydningen af en teknisk og formel billedundervisning på bestemte områder, således at emnet og dets behandling drejes imod at gennemarbejde bestemte måder at lave billeder på.

Det ideelle vil være, at der foregår en vekselvirkning mellem elevernes og lærerens valg gennem indbyrdes diskussioner og afklaringer.

Billeder må skabes ud fra det, vi er optaget af og føler os forpligtigede overfor.

Det drejer sig her om forholdet mellem indhold og form i arbejdet med udtryk og erkendelse. Målet er at undgå ligegyldig illustration og ren form- og materialeleg. Samtidig må elevens selvstændige og individuelle valg af opgave vægtes i forhold til den opgave, læreren stiller. Denne dimension handler om medbestemmelse og om det gunstige i, at lærer og elever i fællesskab udvikler opgaver og forløb, som begge parter kan gå ind for.

I det spændingsfelt, der opstår, hvor disse kræfter og hensyn mødes, må valget af stof til skolens billedundervisning finde sted.

Arkitektur og design er et område, som er af forholdsvis ny dato i billedundervisningen. Når arkitektur og design inddrages i undervisningen, er det fordi, der indgår nogle billedmæssige aspekter, som særlig kan have interesse for den undersøgende og analytiske del af undervisningen.

Planlægning og udformning af vore boliger og øvrige fysiske omgivelser er ikke længere kun en sag for økonomiske, politiske og faglige interesser. Det vedkommer os alle. Beboeraktioner, miljøgrupper og folkebevægelser er tydelige eksempler på, hvordan mennesker ønsker at få indflydelse på og medbestemmelse ved udformningen og planlægningen af deres fysiske miljø.

Hensigten med at beskæftige sig med arkitektur og design inden for faget billedkunst er at skabe æstetisk bevidsthed og øge forudsætningerne for at deltage i udformningen af det fysiske miljø.

I vor dagligdag omgives vi af mange ting, og vi færdes i forskelligartede fysiske miljøer. Disse er med til at skabe vore referencer og medvirker til at udvikle vor smag. Skolen skal være med til at udvikle en æstetisk bevidsthed, der gør, at vi i højere grad lærer at forholde os kritisk og følsomt over for de ting, vi omgiver os med, og over for vort fælles livsrum.

Eleverne i 5. klasse medbragte forskellige slags drikkeglas og krus. Det blev en omfattende samling. De mange glas blev analyseret med hensyn til anvendt materiale, form, udseende og særlige anvendelse.

Der var i samlingen eksempler på glas og krus, som havde en særlig betydning for ejeren. F.eks. fortalte en elev om, hvad hendes dåbskrus, som hun havde fået af sine bedsteforældre, betød for hende. En anden elev tillagde sit glas stor æstetisk værdi, fordi det var købt på en rejse og så fremmedartet ud. Personlige relationer af den art indgår i drøftelsen og vurderingen af design.

Derefter tegnede eleverne udvalgte glas fra samlingen og arbejdede med glassenes form i klip. Resultaterne blev på forskellig vis sammenstillet med billeder af glas. Her blev dannet kategorier om gamle og nye glas, hverdags- og festglas, håndgjorte og fabriksfrem-

stillede glas, almindelige og særlige glas, etc. Eleverne blev også orienteret om glasfremstilling før og nu. Til sidst fik eleverne til opgave i tegning og farveklip at udforme et særligt EVENTYRGLAS.

Klassen arbejdede med samme emne i dansk, hvor de bl.a. producerede korte beskrivelser af enkelte glas og skrev eventyr, hvori deres eventyrglas kunne indgå i en eller anden sammenhæng.

Eleverne trænes i at forholde sig til arkitektur, kunsthåndværk og industriel design, og i at udtrykke sig om det. Når børn oplever og undersøger, udvikles erkendelse, ikke mindst når de selv er aktive og skabende.

Som indfaldsvinkler kan f.eks. nævnes:

- funktion og udseende
- dimensionering og størrelsesforhold
- stoflighed og materialeforståelse
- lysets og farvens virkning
- geografisk-historisk betydning
- social og symbolsk værdi.

De kan tænkes som en ramme for undervisningen, der kan foregå på mange niveauer afhængig af, hvor meget man ønsker at fordybe sig, og af klassetrinnet.

Når der arbejdes med arkitektur og design, må undervisningen lægge op til at iagttage og beskrive. Der hentes basisviden i kendte former for arkitektur og design, men også fra andre tider og andre steder. Denne viden kan være udgangspunkt for nyskabelser, der har basis i elevernes individuelle fantasi.

7. klasse havde gennem en længere periode arbejdet med et tværfagligt arkitektur-projekt. En af opgaverne gik ud på at visualisere forestillinger om fremtidige boliger. Der blev taget udgangspunkt i tidligere tiders samspil mellem natur og produktions- og boligvilkår.

For at skærpe elevernes fantasi blev der ligeledes vist en række science-fictiontegninger og en diasserie om alternativ arkitektur.

Eleverne udformede deres ideer og visioner på baggrund af forestillinger om fremtidens produktionsformer og ressourcemuligheder. Der blev herefter gennemgået nogle typiske træk ved danske hustyper gennem de sidste hundrede års udvikling. Eleverne skulle dernæst i smågrupper udforme tegninger og modeller i forhold 1:25 af fremtidsboliger. En enkelt gruppe formede på en spånplade et papmaché-landskab, hvor husene senere skulle anbringes. Modellerne blev bygget ved hjælp af træpap, acryl og trælist. Mange spændende konstruktioner så dagens lys. Sekskantede og ottekantede huse med særprægede rumopdelinger.

Fremtidsbyen kom til at bære præg af stor iderigdom ved sin fantasifulde udformning. Selv om det at forme rumlige modeller ud fra egne skitseforslag kan være særdeles vanskeligt på det pågældende klassetrin, blev resultatet en miniby, der var præget af sans for farver og dristige arkitektoniske overraskelser.

Der er mange muligheder for at arbejde med arkitektur og design i skolen, men fælles for dem er, at de vil være tværfaglige. Set i denne sammenhæng vil billedkunst have en væsentlig funktion, fordi faget har nogle arbejdsmetoder, materialer og referencer, som er indlysende i forbindelse med arbejdet med formgivning og udformning af vort fysiske miljø.

Overordnede billedsproglige elementer som form, farve og komposition behandles og udvikles i nær sammenhæng med de opgaver, der stilles inden for de enkelte arbejdsområder. Det er gennem et dynamisk samspil mellem livsnære emner og de billedsproglige virkemidler, det grundlæggende i faget udvikles.

Der kan også, tilpasset elevernes udviklingstrin, formuleres opgaver, der i særlig grad skærper opmærksomheden over for de formelle aspekter og deres betydning for det billedmæssige udtryk.

Præsentation af arbejdsområder

Arbejdsområderne i faget er de billedmæssige udtryksområder, som er almindeligt anvendte i samfundet, og som har vist sig brugbare i fagets praksis. De er følgende:

tegning
maleri
collage
grafik
foto
skulptur
levende billedformer.

På det enkelte arbejdsområde anvendes forskellige faglige metoder. De faglige metoder omfatter både fremstilling og analyse. Fremstillingsmetoderne har hver deres særlige muligheder for meddelelse og udtryk.

I relation til en fortløbende og sammenhængende billedundervisning er arbejdsområderne at forstå som brede felter, der kan gribe ind over hinanden, afløse

Christian, 3. klasse.
»Hvad jeg gerne vil være, når jeg bliver voksen«. Billedhistorier, hvor der tegnes i serier, er i god overensstemmelse med mindre børns fortælle måde og den aktuelle billedkultur. Christian ønsker sig at bo på landet, at få kone og to børn og køre turistbus.

Tegning

hinanden, anvendes samtidig eller sættes op mod hinanden.

På den måde forstås de i kraft af hinanden. Gennem arbejdet med dem kan der udvikles en bevidsthed om den dynamiske forbindelse mellem indhold og form, om forskellige meddelelses- og udtrykshensigter og om hvorledes disse sætter sig igennem i forskellige udtryksformer.

Uddybning af arbejdsområder

Der kan anvendes forskellige tegneredskaber som blyant, kridt, kul, speedmarker, pen, pensel. Der tegnes oftest sort på hvidt papir, men farve i både redskab og tegnebund har sine særlige muligheder.

Der kan tegnes med flere forskellige hensigter.

Skitser tegnes for at undersøge og studere et motiv.

Den opgave har selvstændig mening, idet eleverne herigennem tilegner sig tegnefærdigheder og udvider deres forestillinger om verden.

Men ofte indgår skitsetegning i nær forbindelse med et af de øvrige arbejdsområder som indsamlings- og undersøgelsesredskab i en bredere udtryksproces frem mod et maleri, et stykke grafik eller en skulptur.

Udkast tegnes for at gøre indledende overvejelser om en billedmæssig helhed som planlægning af udtryk for holdninger og idéer. Udkast fremstilles også for at afklare forhold vedrørende den enkelte elevs billedskabende proces.

Skitser kan sættes op på opslagstavlen. Med udgangspunkt i disse kan lærer og elever i fællesskab udvikle idéer til indhold og form og fastlægge rammer for det videre arbejde.

Men tegning må også bruges i et mere fordybet udtryksarbejde, så eleverne udvikler området som et personligt erkendelsesredskab.

Når en 7. klasse arbejder med iagttagelsestegning af træer, er det nærliggende at drøfte forskellige opfattelser af træer, og hvordan disse kan udtrykkes i forskellige former for tegning.

Nogle elever er måske mest optaget af karakteren af grundformerne i træerne - andre ønsker at betone det organisk/rytmiske i grenforløbet med retningsændring og knæk i grene - og atter andre er måske fascineret af at udtrykke væksten i træerne eller tekturen i udvalgte overflader.

Det er i relation til de individuelle forskelle i opfattelse og udformning, der på længere sigt skal udvikles forståelse for tegnings mange udtryksmuligheder.

Tegningens formelle aspekter som linie, tekstur, flade og form behandles i tilknytning til den aktuelle funktion og i overensstemmelse med elevernes udviklingsmæssige niveau.

Tegning kan betragtes som et basisområde i faget. Der kan fremstilles skitser og udkast i alle arbejdsområderne, og der kan arbejdes med tegning som en selvstændig virksomhed.

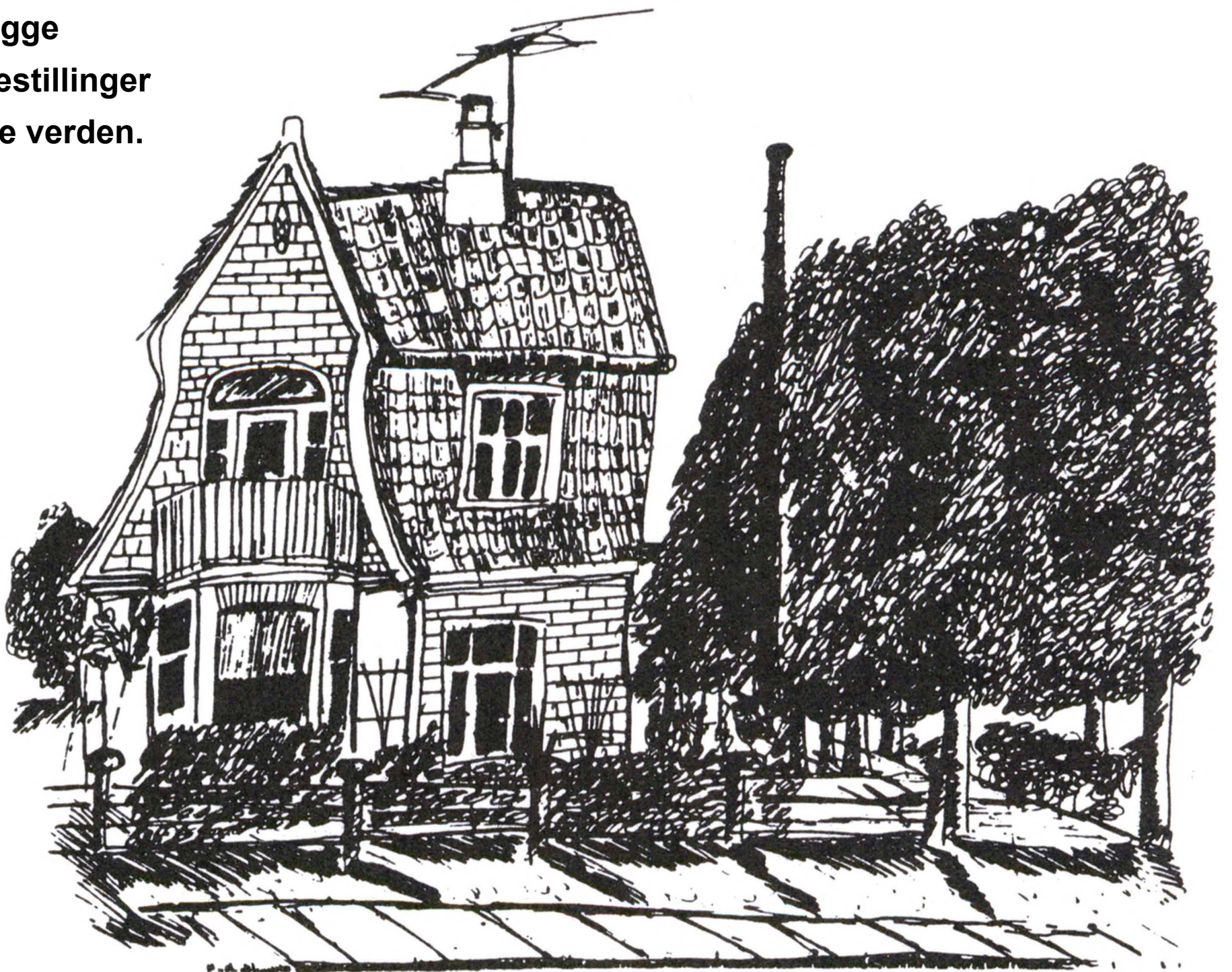
Det er væsentligt at pointere, at tegning ikke kun er iagttagelsestegning, men også kan være forestillings-tegning, fantasitegning m.v.

Desuden kan tegning være en enkeltstående tegning, flere mindre tegninger på samme ark papir, flere sammenhængende tegninger i én, og det kan endelig være serier af tegninger og tegnehistorier.

Carsten, 6. klasse.

»Hus«.

Den fordybte iagttagelsestegning bidrager til at udbygge elevernes forestillinger om den synlige verden.

Bredden i tegning som arbejdsområde i undervisningen kommer også til udtryk i dets anvendelighed som middel i tværfagligt arbejde.

Tegning er et personligt udtryksmiddel, der tilfører den konkrete faglige sammenhæng oplevelsesaspektet. Tegning kan også bruges som et sagligt og nøgternt meddelelsesmiddel, der kan støtte andre fags indhold med den særlige karakteriseringskraft, som tegning har.

Maleri

Der kan anvendes forskellige materialer i form af tørre farver som farveblyant, olie-, voks- og oliepastelkridt, våde farver i form af farvede speedmarkers, akvarel, tempera- og limfarve samt acryl- og oliefarve. Hertil kommer farver i form af farvet papir, pap, plast osv.

Det enkelte farvemateriale kan dyrkes særskilt for at udforske og udnytte dets iboende muligheder og begrænsninger. Parallelt hermed kan interessen samles om et bestemt indhold.

Opmærksomheden omkring farvematerialers muligheder kan også dyrkes individuelt i den forstand, at den enkelte elev igennem sit arbejde udvikler en dyberegående indsigt i enkelte personligt valgte materialer.

Endelig bør der i maleriet på de forskellige klassetrin arbejdes afvekslende med kombinationer mellem tørre, våde og faste farvematerialer, f.eks. farvet papir.

Herigennem udvikles det væsentlige synspunkt, at det billedmæssige udtryk er nært knyttet til farvens stofflighed.

Kombinationer kan ligeledes stimulere et dynamisk forhold mellem emnet og materialet, idet der lægges op til eksperimenteren og nyskabelser.

Maleprocessen starter oftest som skitse på malebunden, som er valgt sugende eller fast i forhold til det efterfølgende malearbejde.

Det er i mange situationer hensigtsmæssigt at tegne motivet med de materialer og redskaber, som skal anvendes i maleriet.

For deltageret optegning med blyant kan bevirke unødigt streghed i maleprocessen, begrænse den motoriske udfoldelse og dermed svække billedets udtryksfuldhed, idet der kan opstå konflikter mellem blyants-tegningens detaljerighed og malefarvens flademæssige udstrækning.

For at undgå en sådan start på maleprocessen, kan der indledes med en eller anden form for farveindstrygning af malebunden for at pointere tegningens foreløbige karakter og mildne overgangen fra tegning til maleri.

I maleriet er farven det vigtigste udtryksmiddel. Anvendelsen af farver i maleriet har forskellige funktioner, der kan imødekomme elevernes forskellige måder at opleve og udtrykke sig på.

Generelt forholder de fleste mennesker sig følelsesmæssigt til farven, og karakteristisk er også farvens flertydighed og kompleksitet.

Farven kan have en beskrivende funktion. Op igennem skoleforløbet kan der appelleres til en beskrivende farvebrug, der inddrager visuelle farveagttagelser. Det kan gøres på forskellig måde med små og store børn.

Når en 1. klasse er på spadseretur i byen med henblik på at male bybilleder med limfarve, når de kommer hjem, er det relevant undervejs at samle elevernes opmærksomhed om særlige farveagttagelser. Hvilken farve har bussen? – Hvilke farver får I øje på, når I ser ned ad gaden? – Det er spørgsmål som kan være med

til at skærpe interessen for farver og lysten til at fastholde dem i en efterfølgende billedproces.

Når en 6. klasse laver farvekridtbilleder ude i landskabet, vil farvebeskrivelsen være med til at differentiere farveopfattelsen af landskabet og dermed skabe en rigere opfattelse af landskabet i det hele taget. De må have undervisning i at fremstille de farvenuancer, de ser.

Når et valghold i 9. klasse maler portrætter af hinanden to og to i acrylfarver, er det anledning til at gøre erfaringer med farvens lys- og formskildrende muligheder. Beskrivelsen af en kammerats ansigt bliver samtidig et personligt udtryk for opfattelsen af et andet menneske.

Samtidig med, at der på hvert klassetrin er visse fællestræk i måden at bruge farven på, må læreren forvente, at der også er store individuelle forskelle i elevernes brug af farver.

I maleriet kan farven desuden bruges i en mere ekspressiv og fortællende funktion. Heri kan en beskrivende funktion være integreret som et delsynspunkt. Når der fortælles med farven og lægges vægt på det ekspressive, udvides mulighederne for at give udtryk for oplevelser i den indre og ydre verden. I den sammenhæng bliver det farvens psykologiske og symbolske værdier, der dyrkes.

Når en 5. klasse maler billeder om en bestemt drøm, vil de få brug for at udnytte farvens ekspressive kvaliteter og symbolske muligheder. Eleverne vil kunne bruge farven subjektivt til at fremstille den personlige grundfølelse, som var i drømmen.

Farven kan beskrive, udtrykke og fortælle. Farven kan udtrykke oplevelser, men det at male er i sig selv en oplevelse. Farven har også en selvstændig funktion.

Når eleverne maler ikke-forestillende billeder, arbejdes der med farvens egenværdier. Egenarten af billedstrukturer, stofkarakterer og farver kan danne udgangspunkter for maleprocesser, der kan føre frem til abstrakte udtryk for tanke- og idemæssige forestillinger – og for krops- og bevægelsesmæssige fornemmelser.

Billedprocessen kan f.eks. tage sit udgangspunkt i udvalgte musikstykker. Eleverne lytter intenst til musikken, der spilles flere gange. Det rytmiske lag i musikken kan være den direkte inspiration til ikke-forestillende tegning med pensel og en enkelt farve. Efter musikken bør der tegnes videre på det indledende tegneoplæg med henblik på større formvariation, klarere komposition etc. Det klanglige og stemningsskabende i musikken kan vejlede i valg af farve- og formkarakter i det efterfølgende malearbejde.

Det er afgørende, at den enkelte elevs følelser og tanker tager over fra musikken og bliver det centrale i det billedmæssige udtryk. Det kan understreges ved undervejs eller til sidst at give billedet en titel. Til støtte for det indholdsmæssige udsagn vil det være en mulighed i dansk at skrive lyrik til den samme musik eller til billedet.

Det abstrakte og nonfigurative udtryk kan være impressivt i sin karakter og skildre sanseoplevelser. Billedprocessen kan f.eks. tage sit visuelle udgangspunkt i udsnit af natur (et stykke bark tæt på, landskabet set højt oppe fra et fly etc.).

Det kan være overvejende ekspressivt og rumme følelser og fornemmelser, som er fastholdt i billedet gennem en spontan og associativ malemåde. Den skabende proces kan tage afsæt i kunstneriske udtryksformer som musik og ballet og egne oplevelser af bevægelse.

Endelig kan det abstrakte og nonfigurative præges af en mere streng og formklar opfattelse. Her kan bille-

det komme til at indeholde både filosofiske og symbolske betydninger. Der kan tages udgangspunkt i såvel billedkonstruktioner som i begreber og problemstillinger.

Kombinationer mellem de tre opfattelser og deres forskellige udgangspunkter er mange og bør præge både det enkelte elevarbejde og den metodiske tænkning.

Begrundelsen for at arbejde med det abstrakte og nonfigurative billedsprog er, at eleverne får mulighed for at udtrykke fornemmelser, følelser og tanker, som ikke kan udtrykkes, eller som vanskeligt lader sig udtrykke i det naturalistiske/realistiske billedsprog. Endvidere begrundes det i, at de får mulighed for at tilegne sig et betydningsfuldt område i den historiske og aktuelle billedkultur.

Det abstrakte og nonfigurative udtryk er ikke specielt knyttet til maleriet, men kan finde sin form i alle fagets arbejdsområder.

I faget er farvelære et praksisanliggende. I det fortløbende arbejde med maleri, gennem varierede opgavestillinger og ved hjælp af skiftende vægtning på farvens forskellige funktioner udvikler eleverne en bevidsthed om farvens mange udtryksmuligheder.

Som inspiration til dette arbejde er det relevant at undersøge og føre billedsamtaler med eleverne om malerkunst. Det kan give lejlighed til varierede drøftelser af forskelle og ligheder i forholdet mellem den måde, som farven er anvendt på, og det indhold, der i kraft heraf er kommet til udtryk.

De billeder, som eleverne maler, må på forskellig vis indgå i det daglige miljø i og uden for skolen. Klassers og enkeltelevers malerier må ophænges på centrale steder i skolen og dermed bidrage til rigdom i det fysiske miljø.

Michael i 2. klasse har malet spontant i flere lag med forskellige materialer, og billedets struktur og farver har udviklet sig gennem maleprocessen. Han kaldte billedet »Natur«.

Det kan være mere permanente udstillinger af gruppe- og fællesarbejder – eller enkeltbilleder i skifterammer. Store opslagstavler eller spanske vægge i centralrummene er velegnede til skiftende ophængninger, der kan vise processer, hele forløb og temaophængninger med sammenstilling af elevers og andres billeder (se bilag III).

Endvidere er det en god ide, at elever og lærer i fællesskab jævnligt afsøger nærliggende institutioner, virksomheder og forretninger for mulige udsmykningsopgaver. På den måde kan elevernes billeder blive en naturlig del af det nære samfunds billedkultur.

Maleriet kan på samme måde som tegning indgå i tværfaglige sammenhænge, og i forbindelse med miljøskildring og lejrskolearbejde kan det være med til at støtte en oplevelsespræget pædagogik.

Collage

Collagen er en billedmæssig arbejdsform, hvori de konkrete billedelementer limes eller på anden måde fastgøres til et underlag.

Materialerne hertil kan være af papir, stof, træ, plast, metal m.m. De kan være nye, brugte eller selvfremstillede. De kan bearbejdes ved patinering, påtrykning, frottage eller andre påvirkninger, og de kan være andres billeder, ting og naturdele.

Collagematerialer kan ved brug af fotokopieringsmaskine, overheadprojektor etc. reproducere, forstørre, formindske, overlappes og forskydes, hvorved der skabes nye virkninger.

En blyantstegning kan udvides med udrevne eller udklippede dele fra en anden tegning, og der kan opstå nyt betydningsindhold. Tegnede elementer fra forskellige indholdsområder og temaer kan samarbejdes i en collage og udtrykke flersidighed. Elementer fra sort/hvide billeder af alle slags kan i forhold til et tema sammenholde forskellige hændelser i tid og rum og udtrykke samtidighed.

Farvede og stofflige collagematerialer kan anvendes både intuitivt og bevidst i abstrakte og nonfigurative billedudtryk for tanker, følelser og ideer.

Den revne, klippede eller fundne form kan frit bringes ind i og ud af billedet. Dens placering kan umiddelbart ændres. Bestemte farvemedier og udtryk kan undersøges, og materialernes forskellige stofkarakterer kan sættes op mod hinanden. Der kan arbejdes i mange lag, og nye virkninger kan til stadighed opstå.

Mindre børn vil have glæde af at arbejde med store former og mange farver. Det vil typisk være riv/klip eller applikation af restpapir. Teknikken er lige velegnet til at arbejde forestillende og eksperimenterende i både form, farve og komposition.

På mellemtrinnet kan collageformen medvirke til at skabe forståelse for opbygningen af billedrummet, idet de enkelte former i billedet kan anbringes foran eller bagved hinanden, således at eleverne derved får udbygget en opfattelse af, at der findes dybde i billedet.

De ældste elever og elever på mellemtrinnet vil f.eks. kunne arbejde ud fra givne billeder i ugeblade og aviser med at bryde helhederne op i detaljer og sætte detaljer op i nye helheder.

I arbejdet med nye og overraskende sammenstillinger af collageelementer skabes nye betydninger og forestillinger, tanker og ideer afdækkes og præciseres i det billedlige udtryk.

Collager kan i høj grad laves som gruppe- eller fællesarbejde. Udtryksformen kan ud over at være et selvstændigt billedudtryk bruges i tværfaglige sammenhænge.

Collager kan bidrage til at udvikle en eksperimenterende holdning i faget og kan medvirke til at skærpe bevidstheden om billedsprogets formelle aspekter og dets indvirkning på indholdssiden.

Grafik

Der kan anvendes forskellige grafiske teknikker. Man kan skelne mellem enkle former, som f.eks. skabelontryk, og mere krævende former som linoleumssnit og træsnit.

Hvad angår valg af grafisk teknik til en bestemt sammenhæng (emne, klassestrin, funktion) er der flere forhold, der kan diskuteres.

De håndværksmæssige krav, den enkelte teknik stiller til eleven, begrænser i mange tilfælde dens anvendelse til de ældste klassestrin i skolen. Det gælder teknikker som træsnit, radering, silketryk og litografi.

Teknisk set er det modsat ikke sikkert, at de enkle

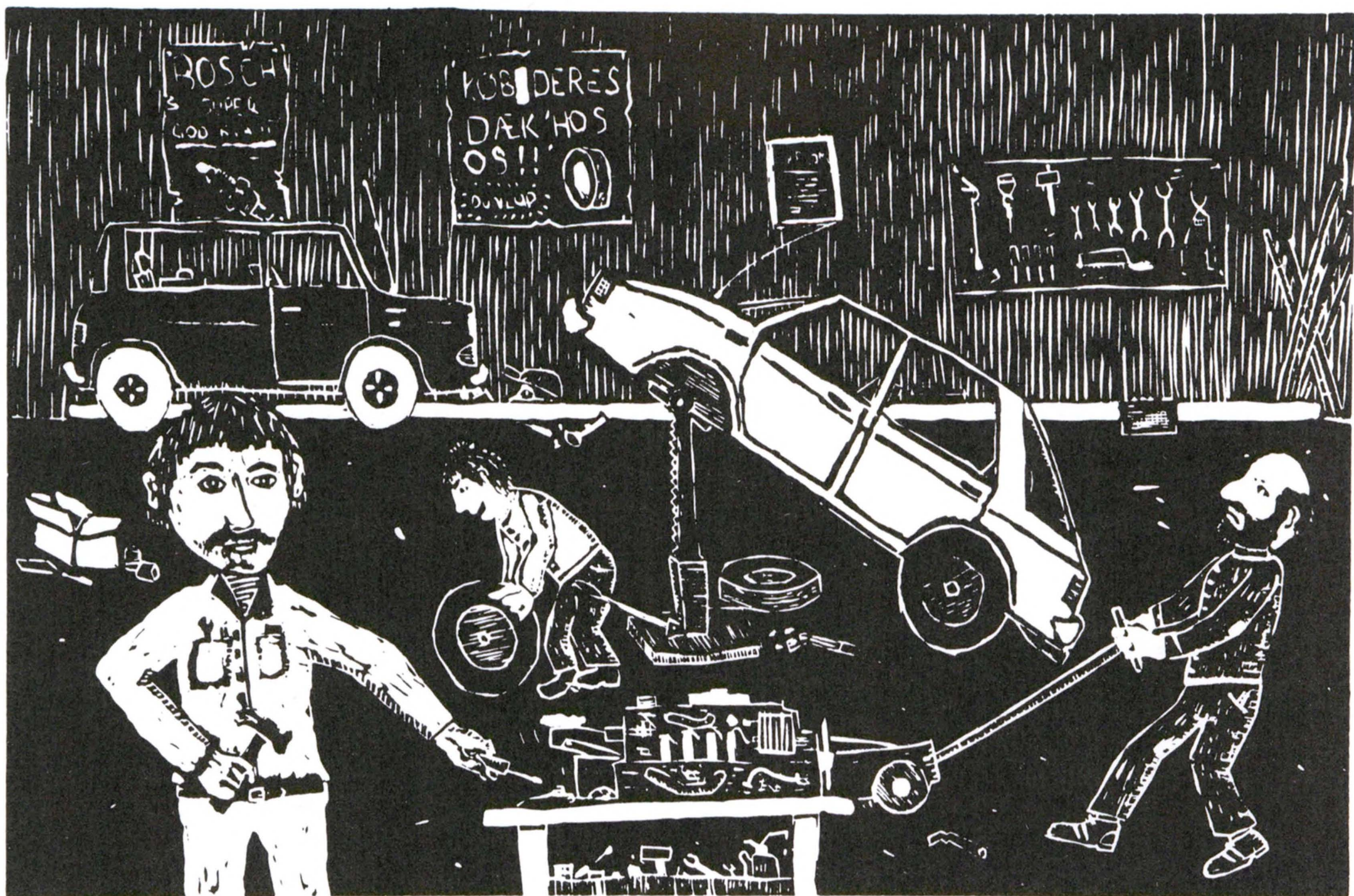
trykformer er de letteste at arbejde med. De stiller ofte krav om stor præcision.

Et andet forhold, der er vigtigt at tage i betragtning i valg af en teknik, er den særlige tænkning, den kræver, og som den er i stand til at videreudvikle.

Endelig kan der vælges teknik efter dens særlige udtryksmuligheder: højtryksteknikkerne (linoleumssnit, træsnit) giver almindeligvis enklere og stærkere udtryksmuligheder, hvor dybtryksteknikkerne (radering, akvatinte) ofte giver mere intime og stilfærdige muligheder for karakterisering.

Ved valg af grafisk teknik skal man være opmærksom på de aktuelle lovbestemmelser om anvendelse af diverse materialer i form af trykfarver, opløsningsmidler og ætsevæsker. (Se bilag II om indretning af billedværksteder).

Når en klasse for første gang skal skære linoleumssnit, kan begrundelsen herfor være, at grafik som billed-

I arbejdet med de grafiske virkemidler er forholdet mellem det sorte og hvide af afgørende betydning. Den grafiske form kan være mørk med lyse værdier eller lys med mørke værdier, alt efter hvad der skal udtrykkes.

mæssig udtryksform kunne være en passende udfordring både teknisk og kunstnerisk. Det er hensigtsmæssigt, at der arbejdes i en længere periode, således at en udvikling over flere arbejder bliver mulig.

Igennem en række linoleumssnit med varierede emner opnår den enkelte elev og klassen som helhed færdigheder i at udtrykke sig nuanceret billedmæssigt i det grafiske sprog.

Det vil sige, at eleverne gennem arbejdet og de fortløbende samtaler om de færdige resultater har forholdt sig til følgende elementære grafiske virkemidler:

- a. Hvid flade/sort flade og forholdet herimellem. Dette forhold stimuleres gennem en »grov« tegning med sort kridt/speedmarker direkte på linoleumspladen. Skærearbejdet påbegyndes i en hvid flade.
- b. Hvid streg/sort streg og deres forhold til fladen. Den hvide streg opleves og forstås første gang. Den

sorte streg udvikler sig efterhånden og bliver bindeled mellem figur og grund.

- c. Overfladeskildring (tekstur, mønstre) ved brug af forskellige skæremåder. Karakteriserer tingenes stofkarakterer i forhold til deres flademæssige udstrækning.
- d. Lys- og formskildring ved brug af skraveringsformer.

Teknikker og billedsproglige virkemidler bør ikke i sig selv danne grundlag for undervisningen i grafik. De skal være nødvendige hjælpemidler i udtryks- og meddelelsesprocessen.

I samfundets samlede billedkultur har grafikken en demokratisk funktion i kraft af muligheden for mangfoldiggørelse. Det har været drivkraften i dens opståen og videre udbredelse.

Derfor er grafikken velegnet i skolen til at indgå i formidlingsammenhænge, f.eks. i samspil med tekster, men den er også velegnet som selvstændigt billedudtryk.

Foto

Foto kan anvendes som et selvstændigt billedområde, hvor der undervises i at fotografere, fremkalde og forstørre. I alle de nævnte faser af processen er der muligheder for at arbejde med fotografiets særlige udtryksmuligheder. Desuden kan de fremstillede papirkopier anvendes i en videre bearbejdning i f. eks. fotografik, serigrafik, montager, fotocollager.

Endvidere kan foto indgå i sammenhænge, hvor elevernes øvrige billeder også anvendes. Desuden er fotografiering en oplagt mulighed for i tværfaglige og faglige sammenhænge at gøre sig »notater« om et emne, dokumentere et miljø eller skildre en proces. Der kan her arbejdes med en ret hurtig »stofindsamling«, ligesom redigering og udstilling af et stort billedmate-

riale giver spændende muligheder for dokumentation og andre fortælleformer.

Som kommunikativt middel i skolens hverdag kan arbejdet finde anvendelse i skolebladet og i billedreportager fra lejrskoler og projektarbejder. Fotoarbejde er i det hele taget meget anvendeligt, når man ønsker at videregive oplevelser og erfaringer til forældre, kammerater, lærere og andre grupper i lokalmiljøet.

Fotoområdet er således et særdeles anvendeligt udtryks- og kommunikationsmiddel i skolens billedundervisning: Alle faser i billedarbejdet (fotografering, fremkaldelse, kopiering, montering, udstilling og kommunikation) kræver uafbrudt stillingtagen til visuelle, billedmæssige, æstetiske og kommunikative aspekter.

Herigennem kan eleverne lære at tage kritisk stilling til de mange fotos, de møder i hverdagen. De kan også lære at være aktivt medskabende i udformningen af fotografiske udtryksformer.

Dias/lyd

Et særligt område i forbindelse med foto er arbejdet med dias/lyd. Som det fremgår af betegnelsen, drejer det sig om en kombination af lyd og billede. De to elementer er lige vigtige og skal i sin særlige form netop understøtte hinanden.

Udtryksformen gør det muligt at fastholde et enkelt billede, så længe man vil. Endvidere kan der dvæles ved helheder og detaljer i en form, der ikke kendes fra hverken film eller video.

Det er muligt blot ved hjælp af et simpelt kamera, et diasapparat og en båndoptager at nå overraskende gode resultater, men naturligvis vil et mere avanceret udstyr give flere og bedre muligheder i den retning. Kameraer af god kvalitet, flere diasapparater, et overblændingsudstyr, der styrer både lyd og billede, er ideelt til formålet.

Der er mulighed for at udtrykke sig i virkelighedsregistrerende, i ekspressive, fiktive billedformer.

Skulptur

Der kan anvendes forskellige materialer: ler, papmache, gips, værdiløst materiale, gasbeton, bløde sten og træ er eksempler på materialer, der er tradition for at gøre brug af i rumlig billedfremstilling, men nye og uprøvede materialer kunne danne udgangspunkt for eksperimenter inden for arbejdsområdet.

I rumlig formning har eleverne gennem direkte sansemæssig kontakt med materialet mulighed for at gøre taktile og rumlige erfaringer i nært samspil med den tanke- og følelsesmæssige virksomhed.

Materialernes forskellige beskaffenhed, hvad angår konsistens og struktur, og den måde, de behandles på, danner grundlag for tre former for skulpturelle arbejdsprocesser: Modellering, sammenføjning og udhugning.

Modellering. I modellering er arbejdsprocessen karakteriseret ved, at materialerne er ensartede og kan påvirkes direkte. Der kan ændres umiddelbart, sættes på og tages af i en fortløbende handling. Pludselige indskydelser kan afprøves, og processen virker organisk og sammenhængende. Tingene bliver til i en dialog mellem det plastiske materiale og elevens ideer. Materialerne er ler, papmache og gips. Der kan arbejdes med modellering på alle klassetrin, men der er forskel på de nævnte materials velegnethed i relation til elevernes udviklingstrin.

Ler. På alle trin i skolen kan eleverne arbejde med opgaver i ler, der på samme tid giver mulighed for udvikling af håndværksmæssig kunnen og følelses- og ide-mæssigt engagement.

I ler kan der arbejdes med enkeltfigur, figurgruppe, panorama og relief. Leret kan bearbejdes ved at enkeltdele modelleres ud af eller ind i klumpen. De figu-

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

I modellering bliver tingene til i en dialog mellem det plastiske materiale og elevens ideer.

rer der herved fremkommer, virker ofte sluttede og har helhedskarakter. Andre lerfigurer fremtræder som et resultat af sammenføjning af enkeltdele med vægt på detaljen. I mange lærarbejder bruges en kombination af de to arbejdsmåder.

Lerets særlige natur giver mulighed for bearbejdning på forskellige stadier. Det bløde ler kan formes direkte med hænderne, det læderhårde ler kan bearbejdes med slynger, ridses og skæres med henblik på præcisering af overflade, tegning og form. Det læderhårde ler kan begittes med lerfarver, og det forglødede brændte ler kan bemales med våde farver eller pålægges glasurer med efterfølgende glasurbrænding.

Leret giver udover sine rige udtryksmuligheder eleverne lejlighed til at gennemleve en kulturproces fra det rå opgravede ler til en færdig ting. Brændingsformer som milebrænding og rakubrænding kan inddrages i denne sammenhæng, ligesom fremstilling af enkelte

keramikting kan være med til at skabe udblik til design og kunsthåndværk.

Papmaché. Arbejdet med papmaché kræver ofte forudgående overvejelser og planlægning i form af bærende konstruktioner af træ, tråd, net osv., således at det egentlige modelleringsarbejde ligger i en senere fase. Dets særlige udtryksområde kan, hvad angår menneskeskildring, være det dramatiske og bevægelsesprægede udtryk. Udtryk, som ler i kraft af dets blødhed og manglende bæreevne har svært ved at dække.

Papmaché er særlig velegnet til rumlige arbejder i større formater i fællesrelieffer, panoramaer og figurer. Endvidere er papmaché velegnet til fremstilling af forskellige dukketyper, hvorigennem faget kan indgå i et frugtbart samarbejde med andre fag om dukketeaterforestillinger. Papmachéarbejdet afsluttes som regel med en bemaling, der skal være med til at støtte og forstærke skulpturens udtryk.

Gips. Gips er det modelleringsmateriale, der har sin snævreste anvendelse i faget. Det kræver som papmaché en bærekonstruktion, og selve modelleringen kræver hurtighed og præcision. På trods af materiale-mæssige vanskeligheder kan gipsarbejdet virke stimulerende på større børn og unge. Det samme gælder cement og beton, som især er velegnet til større arbejder.

Sammenføjning. Sammenføjning består i at kombinere og sammenføje forskellige delformer til udtryksbærende helheder. Arbejdsformen stimulerer til at se nye og overraskende forestillings- og fantasiudtryk i kendte ting, ligesom den særlige udnyttelse af tingene kan udvikle evnen til at opleve dem mere intenst i den oprindelige praktiske sammenhæng. Gennem det praktiske arbejde med sammenføjning udvikles der problemløsende og konstruktive evner.

Materialerne kan være emballage i karton, pap og plast, restmaterialer i træ, metal og tekstil samt slide

Værdiløst materiale
giver sansemæssige
erfaringer og skaber en
eksperimenterende
holdning hos børnene.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

og kasserede ting. For at forme i denne type materiale kræves der et udvalg af sammenføjningsmaterialer og værktøjer, der vælges i forhold til elevernes udviklingstrin.

Omgang med en mangfoldighed af materialer, deres stoflighed, farve og struktur giver sansemæssige erfaringer og befordrer en eksperimenterende holdning til arbejdet. Forståelsesmæssigt er der hos mindre børn god overensstemmelse mellem denne arbejdsform og

den måde, de opbygger deres former på i tegning og maleri. Derfor er sammenføjning en hensigtsmæssig metode på de yngste klassetrin. Arbejdsformen kan på eksperimenterende vis udvikle formelle og æstetiske færdigheder.

Opgaven kan bestå af enkeltarbejder, hvor eleverne former enkelte ting, dyr og mennesker, men ofte kan opgaven med fordel kombineres med arbejde i ler, f.eks. i arbejdet med panoramaer, der kunne handle om relationer mellem mennesker og deres omgivelser.

Udhugning. *Materialerne* er gasbeton, molersten, gips, træ. Til at bearbejde disse materialer kræves der værktøj i form af save, knive, mejsler, file o.s.v.

Trods de nævnte materials relative blødhed er arbejdsprocessen tidrøvende og håndværksmæssigt krævende, så alene derfor egner metoden sig udelukkende for større børn.

Men også tænkningen er for krævende og abstrakt for mindre børn, idet den forudsætter, at eleven har klare visuelle forestillinger om slutformen og er i stand til at nærme sig figuren udefra ved at fjerne stykker af blokken.

Arbejdet vil være hensigtsmæssigt at placere i undervisningssituationer, hvor der gives mulighed for arbejdsperioder af længere varighed, da processen ellers let bliver for lang, og motivationen herved vil dale.

Molersten er let, porøs og blød, man kan skære i den med en kniv. Det er en fordel at lade den suge vand, inden der arbejdes i den. Det gør den blødere at skære i, og man undgår for meget støv. Stenens karakter gør, at der må arbejdes forenklet, stiliseret og i god forståelse med stenens grundform. Flere sten kan mures sammen i større blokke til figurer og i større plader til nedskårne relieffer.

Gasbeton kan anvendes til både figur og relief. Der kan hugges, skæres og saves i stenen med forsigtighed, da den let sprænger ved hårde slag. Også her er det bedst at arbejde i en gennemvædet sten. Overfladen kan raspes, slibes, bemales og lakeres. Det er en fordel at male, mens stenen er våd, da den ellers vil suge meget maling. Der kan hugges groft og direkte, der kan saves skarpe kanter, og der kan slibes runde og bløde former – alt efter hvilket formudtryk man ønsker at få frem.

Gips kan støbes som plader og blokke i æsker, kartoner eller særligt fremstillede støbekasser. I den endnu fugtige men hårde gipsmasse kan man skære figurer og relieffer. Der kan skæres, saves og slibes temmelig detaljeret. Når udhugningen er afsluttet og gipsen er tør, kan figuren og relieffet bemales både transparent og dækkende. Ubemalet formes figurens hvide homogene gipsmasse dog i sig selv smukt af lyset og kan rumme æstetiske kvaliteter.

Træ er et naturmateriale og den anvendte træsort og årernes forløb danner særlige arbejdsbetingelser, som på en frugtbar måde kan virke ind på figurens form og udtryk. At arbejde i træ kræver skarpt værktøj som kniv, stemmejern, huljern og sav. Endvidere må der være mulighed for at kunne fastspænde træemnet. Der kan arbejdes i både små og store formater fra det at snitte med kniv i en pind til det at hugge med jern og kølle i en stor træblok eller stamme.

Andre materialer. Der findes også andre materialer, som er anvendelige til rumlige udtryk.

Udhugning som skulpturel fremstillingsform kræver, at man nærmer sig figuren udefra ved at fjerne materiale fra klumpen eller blokken. Metoden udvikler forståelse for en homogen og sammenhængende form og lægger vægt på enkelhed i udtrykket.

De tre beskrevne metoder, modellering, sammenføjning og udhugning kan dyrkes hver for sig og bidrage til at udvikle forskellige formforståelser, men i mange opgavesammenhænge vil det være naturligt at arbejde med kombinationer – både i individuelt arbejde og i gruppearbejder, når klassen gives valgmuligheder for et fælles tema.

Det er vigtigt at pointere, at skulptur på samme måde som de øvrige arbejdsområder må dyrkes for sine formsproglige muligheder. Som arbejdsområde giver det muligheder for 3-dimensional gengivelse og udtryk.

For at give rigelig plads til udstilling af skulpturer må der på skolen være hylder, montre og glasskabe i klasser, på gange og i centralrum. Enkelte steder gerne i sammenhæng med opslagstavler, så det er muligt at udstille både plane og rumlige arbejder sammen til belysning af et bestemt tema (se bilag III).

Levende billeder

Denne kategori omfatter arbejdet med video, film, computerbilleder og blandingsformer heraf, og er i forhold til tidligere undervisningsvejledninger et nyt felt, der har sin baggrund i en voksende anvendelse i kulturen.

De fleste arbejdsprocesser inden for arbejdsområdet »levende billeder« kræver megen og sammenhængende tid.

Hvad enten undervisningen finder sted i tværfagligt eller fagligt regi, er det vigtigt, at en samlet undervisningstid og det nødvendige praktiske arrangement med apparatur og lokaler er bragt til veje.

Arbejdet med levende billeder rummer særlige udtryksmuligheder for fortælling og skildring i tid, rækkefølge m.v. Samtidig giver anvendelsen af flere udtryksformer i det samme medie muligheder for særligt fortættede udtryk.

I nogle fremstillingsprocesser er det en god idé, at børnene planlægger forløbet – f.eks. ved at udarbejde drejebog over det ønskede forløb. Det kan give overblik over processen og sætte tanker i gang om mediets muligheder.

I andre fremstillingsprocesser er en eksperimenterende form mere hensigtsmæssig, fordi man gerne vil have, at eleverne skal gå på opdagelse i de muligheder, mediet giver.

Video

Video er et billed- og lydmedium, som har den fordel, at optagelserne kan gennemses og vurderes umiddelbart efter optagelserne.

Det grundlæggende udstyr til videooptagelse er et videooptagersæt, som består af videokamera og – optager (ofte er disse koblet sammen i et apparat), videostativ samt tv-apparat eller monitor til fremvisning. Til videregående arbejde med video indgår udstyr til lys, lyd og editering.

Arbejder eleverne med et elementært udstyr, skal arbejdet tilrettelægges sådan, at optagelserne laves i kronologisk rækkefølge.

Har man adgang til editering, lyd- og lysudstyr, er der flere muligheder for at arbejde med de tekniske og formelle aspekter. Dette giver flere muligheder for en mere nuanceret fremstilling af det indholdsmæssige.

Video kan anvendes til registrering og reportage, til fortællende forløb og til mere ekspressive – eksperimenterende forløb.

Når video inddrages i billedundervisningen, bør man være opmærksom på de muligheder, der ligger for udtryk i integration med andre billedlige udtryksformer.

En 7. klasse havde i et maleriforløb lavet nogle store billeder, som blev brugt som udgangspunkt for et eks-

perimenterende forløb i video, hvor eleverne arbejdede videre med et symbol, et tema eller et formelt element fra deres maleri:

- En elev tog udgangspunkt i en rød rose i det maleri, hun havde lavet. Hun arbejdede med forskellige symboliseringer af rosen og den røde farve. Lydsiden var et stykke lyrisk musik.*
- Et maleri indeholdt en soldat med et gevær. Det blev ved hjælp af andre billeder og collager til et krigsforløb med hurtige billedskift og en lydside med hård rock.*

Film

Film som medie i skolen har haft vanskeligt ved at klare sig over for video. Det er forståeligt alene af den grund, at videobånd er forholdsmæssigt billigere end film, og at man omgående er i stand til at se et resultat af arbejdet med video.

Når det drejer sig om arbejdet med animation, har det filmiske udtryk langt flere muligheder, end tilfældet er med video. Det skyldes, at man ved at kunne lave enkeltoptagelser med filmkameraet er i stand til at skabe en illusion om en bevægelse på filmen.

Med udgangspunkt i børns omgang med tegnefilm er den animerede film en vigtig indfaldsvinkel til dels at forstå sider af den professionelle tegnefilm og dels en spændende måde at skabe et selvstændigt billedudtryk på.

Den professionelle teknik vil være helt utilgængelig i billedundervisningen, men der vil typisk kunne arbejdes med kendte genstande, der animeres. Det kunne f.eks. være legetøj eller brugsgenstande. En anden mulighed ville være at arbejde med modellervoksfigurer, der flyttes. Tegnede figurer, der som enkeltdele flyttes rundt på en fast baggrund, er også en kendt og brugbar mulighed i den sammenhæng.

Den animerede filmteknik er en meget langsommelig proces, og animerede films omfang i skolesammenhæng vil typisk være af en længde på 2-5 minutter.

Der kræves en smalfilmsoptager med eller uden lydoptagelse. Kameraet må kunne optage enkeltbilleder. Desuden kræves en viewer, et klippeapparat, en fremviser samt et fotostativ. Med hensyn til lydsporet kan dette evt. skabes rimeligt synkront ved hjælp af en almindelig kassettebåndoptager.

Computere

I grafisk design, i videofilm samt i megen billedkunst benyttes datamater som billedskabende værktøj. Vår kultur formidler, opbevarer og producerer en lang række informationer via datamaskiner. Dette gælder ikke mindst på det billedmæssige område. EDB er en kulturteknik, som børn og unge bør lære, for at deres handlemuligheder i det samfund, de vokser op i, skal være reelle.

Det skabende arbejde ved computeren rummer udviklingsmuligheder af både æstetisk og social karakter. Computeren udvikler vore muligheder for at udtrykke os kommunikativt. Den kan løse opgaver, der tidligere var nærmest umulige eller meget tidkrævende, f.eks. foretage hurtige farveskift eller drejninger af billedrummet, og den kan derved være en helt ny form for skitseblok. Den kan medvirke til nye tanker og handlemuligheder. Computeren kan være et billedværktøj og et grafisk formgivningsmiddel til layout af forskellige former for kommunikation.

For at kunne arbejde med denne elektroniske billedteknik kræves der et sæt bestående af selve computeren, et tastatur, en billedskærm og en såkaldt mus, samt en printer.

Teaterformer

Processen omkring teater og dukketeater i undervisningen er på mange måder beslægtet med arbejdet med levende billedformer. Begge dele forudsætter, at et færdigt resultat fremvises. Der vil være et samspil

mellem en fremadskridende handling, et visuelt udtryk og en anvendelse af tekst og lys-lydeffekter. Det er derfor oplagt, at der arbejdes tværfagligt inden for disse områder. Teaterformer kræver megen og samlet tid.

Teater. Teater som arbejdsform anvendes op igennem hele skoleforløbet. Ofte er det klasselæreren sammen med billedlæreren, der tilrettelægger opgaven og fører den ud i livet. Omfanget varierer fra spontane spil over større, selvskrevne stykker til forestillinger købt hjem fra teaterforlag. Ud fra den tid, der er til rådighed, og ud fra hensigten med opførelsen – hvem og hvor mange skal se stykket – kan den ydre ramme om forestillingen variere fra nogle få, nødvendige rekvisitter i et kukkaseteater til stort anlagte, utraditionelle rammer om musicals, totalteater m.v.

For at en forestilling kan lykkes, må der arbejdes med mange arbejds- og udtryksformer, og bestræbelserne på alle områder må koordineres til et hele. Stykkets handling og dialog må gennearbejdes, der må arbejdes med de agerendes dramatiske muligheder, med eventuelle sange og lydeffekter og med den øvrige scenografi: kulisser, sætstykker, rekvisitter, dragter samt lyd- og lyssætning.

Med udgangspunkt i stykkets handling og de praktiske muligheder for stykkets opsætning diskuteres forestillingens scenografi: hvor befinder de optrædende sig i de forskellige scener, hvornår på døgnet og i forhold til historien foregår stykket, hvilken stil passer til handlingen, hvilke virkemidler kan vi bruge osv.

På baggrund af diskussionen tegner eleverne skitser til de enkelte scenebilleder. Skitserne diskuteres, og der laves udkast til bagtæpper og sætstykker. Teaterrummet bygges op som model, og der træffes beslutning om, hvad der skal bruges.

Modelbillederne kan forstørres til fuld størrelse ved

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Større projekter kræver samarbejde. I »Olsens butik« kan billedkunst, dansk, musik og drama indgå i et tværfagligt samarbejde.

hjælp af overheadprojektor og tegnes op på kulissepapir, teaterlærred, masonitplader og andre egnede materialer. Samtidig må der træffes valg om farveholdning og malemåde, således at helhedsindtrykket bliver sammenhængende.

Sideløbende med kulissearbejdet kan der arbejdes med lys- og lydsætning, og hele arbejdet må koordineres med valg af kostumer og andre virkemidler, så den samlede scenografi hænger sammen.

Dukketeater. Der findes en lang række muligheder for arbejde med dukketeater i undervisningen. Det gælder lige fra de mest enkle fingerdukker over handskedukker, stangdukker, skyggeteaterdukker til avancerede dukkeformer. Ved at skabe spænding og sammenhæng mellem dukker, kulisser og øvrige rekvisitter vil der kunne dannes et udtryk, der støtter den samlede dramatiske hensigt.

I dukketeater kan spilleren »gå ind i« den enkelte dukke og give den identitet. Man kan få den til at sige, hvad man vil, for »den er jo ikke mig«. Dukken er mellem publikum og spilleren.

Der er flere måder at starte dukkespil på: man kan have et fast forlæg i form af en historie eller et eventyr, som der skabes dukker og kulisser til. Man kan arbejde med ekstemporalspil, der tager udgangspunkt i en konkret situation eller problemstilling, eller man kan fremstille dukkerne og lade dem skabe spontane spil ud fra deres udseende og identitet.

Dukketeater er en oplagt aktivitet i indskolingsforløbet, men også senere i skoleforløbet vil elever have stor glæde af at arbejde med denne udtryksform.

I forbindelse med alle teaterformer er der desuden mulighed for at arbejde med grafisk design. Det gælder udformning af plakater, programmer, indbydelser m.v.

Fremtidige praksisformer

I kapitel 3 er de praktiske handlemuligheder, som faget gør brug af lige nu, blevet beskrevet. I udvikling af skolen er det vigtigt at nævne, at faget til stadighed må være åben over for nye praksisformer og skift i betoning af de eksisterende.

Børn og unge bruger kulturer, der specielt henvender sig til dem, og som har stærke islæt af billeder. Der tænkes på videotilbud, tegneserier, børne- og ungdomsblade mv. De er desuden deltagere i kulturformer, som både henvender sig til børn, unge og voksne. Sporten og sportsreportagens verbale og visuelle former er eksempler herpå. Disse kulturformer medvirker til børns og unges udvikling og socialisation.

Skolen kan være med til at åbne for den kulturarv, som findes i nutidig og ældre billedkunst. Dette kan bidrage til inspiration og udvikling af det praktiske billedarbejde, og det kan medvirke til at udvikle den æstetiske vurderingsevne. Besøg på museer, forevisning af film, video og dias og oplevelse af arkitektur og design kan indgå i undervisningen.

I flere sammenhænge er det i denne vejledning blevet anbefalet, at billedforståelse tilegnes ved at sammenholde børns og unges billeder med eksempler fra den øvrige billedkultur. Det kan bidrage til at afklare deres relationer til den kultur og historie, de har del i.

I skolen kan det ske i form af udstillinger og forevisninger og som faglig og tværfaglig undervisning. Billedstoffet må da ordnes efter indhold, materiale, form eller funktion (se omstående analysemodel), der gør billederne sammenlignelige og mulige at undersøge.

Analyse bør ikke gennemføres efter enhver praktisk billedproces, men må alligevel finde sted jævnlige som led i undervisningen.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Billedsamtale

I samtalen om elevernes egne billeder er det hensigtsmæssigt at tage udgangspunkt i det oplæg, der har været givet forud for billedprocessen. Billedsamtalen må indeholde tilbagemelding på det arbejde, som eleverne har udført. Men samtidig må den også indeholde anvisninger på, hvordan eleverne kommer videre i deres billedmæssige udvikling. Billedsamtalen skulle gerne føre til erkendelse af nye sider af indhold og fremstillingsmåder, som eleverne kan bruge i det fortsatte billedarbejde.

Udklædning, maskering og scenografi skaber stemning og illusion. Ved hjælp af enkle materialer er her skabt udtryk for frygt og styrke.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Eksempler fra billedkulturen kan inddrages i samtalen før, under og efter billedprocessen. Det kan ske for at undersøge, hvordan andre har arbejdet med samme materiale og teknik, indhold eller form – og det kan ske for at hente inspiration til arbejdet.

Samtalen med eleverne kan desuden handle om forskellige måder at forholde sig til billeder på (jf. 2. del af formålet).

Oplevelse

I mødet med billedet forsøger vi at leve os ind i det for at finde ud af, hvad der er til stede i billedet, og hvad det siger os. Det handler om vores mere umiddelbare oplevelse.

Vi må være bevidste om, hvordan vi taler om vore oplevelser. Den rationelle sprogbrug er ikke velegnet til at udtrykke disse forhold. Det er derimod den mere oplevelsesprægede sprogbrug, hvor tanker, ideer, associationer og følelser får frit løb.

Det hævdes undertiden, at verbale begreber ikke slår til, når billedoplevelser søges udtrykt. Derfor fremføres det ofte, at billeder siger mere end mange ord.

Der er grader af sandhed i begge udsagn, men over for dette står en pædagogisk viden om, at verbalisering kan medvirke til at blive klar over, hvad man oplever.

I samtalen må indgå spørgsmål om, hvordan bestemte æstetiske former virker på os – og hvilke følelser, fornemmelser og forestillinger, dette sætter i gang i os.

Oplevelsesrigdommen er afhængig af den bevidste opmærksomhed, og erfaringen viser, at børn og unge kan lære at forholde sig til billeder, når de trænger ind i dem og udtrykker i ord, hvad de ser, fornemmer, føler og opfatter.

Analyse

Hvor samtalen om den umiddelbare billedoplevelse mest handler om at forholde sig tydende over for, hvad der er til stede i billedet, og hvad det siger os, handler billedanalysen om at beskrive, fortolke og forklare billedet.

I den forbindelse er der en billedterminologi at lære. Begreber som motiv, emne, tema, betydning, materiale, teknik, form, komposition og funktion må læres. Begreberne tilegnes i forbindelse med analyse af billeder, men deres indbyrdes sammenhæng må også læres, og det kan ske ved hjælp af en model for billedanalysen.

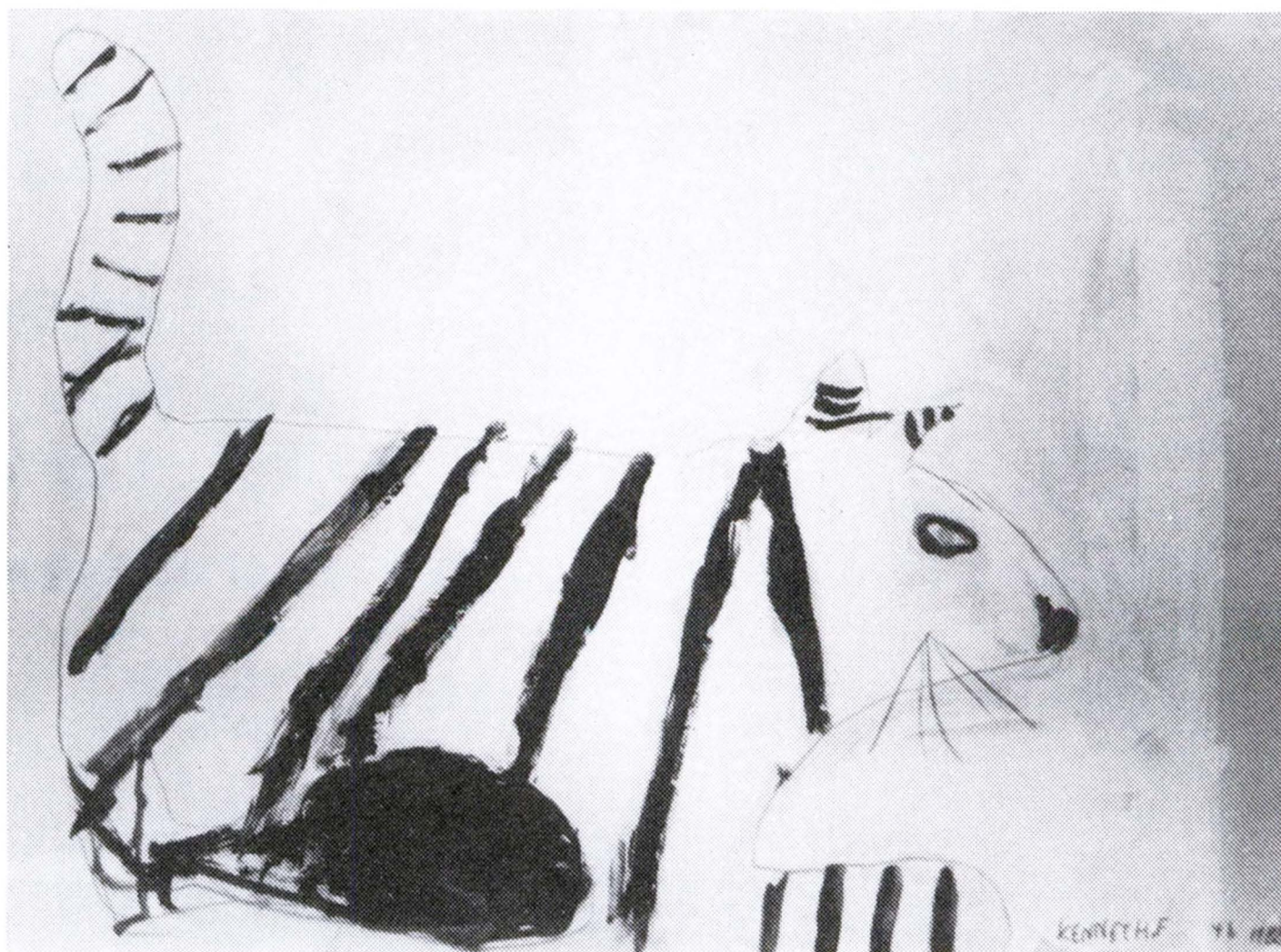
Der er udviklet mange modeller til analyse af billeder. Det er en fordel at have en model, fordi den kan give ideer til samtalefelter. Men man kan også opleve, at

analysemodeller bliver for styrende, så iagttagelser og ytringer af mere spontan karakter ikke kommer frem. Modeller er gode at have, men de må forlades, når de udpiner forståelsen og erkendelsen.

Det er vigtigt, at læreren helt fra begyndertrinnet sammen med sin klasse opbygger en model til analyse af billeder. Samtidig bør en sådan model benyttes varieret, så kun de relevante dele af den bruges i forskellige situationer. Endelig må det sikres, at der gennem brugen af analysemodellen skabes forbindelse til oplevelsen.

En grundmodel kunne være hosstående, hvor de mest betydningsfulde spørgsmål til billedet er angivet på billedets fire sider.

MATERIALE/TEKNIK

FUNKTION

FORM

INDHOLD

Venligt spindende
huskat.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

**Tigeren som vilddyr.
Henri Rosseau (1884-
1910) Tropisk uvejr med
tiger. Maleri. National
Gallery, London.**

Det følgende er eksempler på spørgsmål, der kan stilles i forbindelse med modellens 4 sider:

Materiale og teknik

Hvilke materialer og teknikker er der benyttet i billedet? Hvad betyder disse materialer og teknikker for udtryk og indhold?

Form

Hvordan er billedet opbygget af linier, former, farver og rum? Hvad betyder dette for udtryk og indhold?

Indhold

Hvad vises på billedet – hvad er billedets motiv?

Hvad forestiller billedet?

Hvilke følelser, holdninger, fantasier, forestillinger og iagttagelser udtrykker billedet?

Hvilke temaer kommer til udtryk i billedet?

Funktion

Hvad bruges billedet til?

Hvad er budskabet i billedet?

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Hvordan fungerer billedet kommunikativt?

Gennem analysearbejdet må det fremgå, hvilke sammenhænge der er mellem anvendelse af materiale/teknik, form, indhold og funktion.

For eksempel har de her viste billeder næsten samme motiv og emne. De forestiller alle 3 medlemmer af kattefamilien. Imidlertid signalerer de 3 billeder forskellige temaer: »Venligt spindende huskat«. »Vagtsom tiger i natur« og »Tigeren som vilddyr«.

En nærmere undersøgelse vil vise, at det netop skyldes forskelle i brug af teknikker og formsprog og forskellige udtryks- og meddelelsesinteresser, der har med billedets funktion at gøre.

Det vigtigste i dette arbejde er, at det bliver klart, at man kan stille forskellige spørgsmål til billeder, få afdækket forskellige aspekter ved dem og anlægge forskellige synspunkter på dem.

Billedanalysen kan ikke gennemføres fuldt ud ved at holde sig inden for billedets ramme. Den vil også komme til at inddrage forhold vedrørende billedskaberens, fremstillingsformer i billedkulturen, det historiske og de samfundsmæssige aspekter.

Når der arbejdes med et større billedmateriale, sorterer og ordner man materialet ud fra en eller anden hensigt med arbejdet.

I en klasse undersøger man f.eks. en række billeder, som handler om et motiv eller et emne, eleverne har arbejdet med. Det kan være motivkredse som »skoven«, »bylandskaber« og »fredsbilleder«, der uddybes gennem et kategoriserende og undersøgende arbejde. Arbejdet går ikke kun ud på at danne kategorier, men må følges op af undersøgelser og samtaler om, hvad der bliver synligt, når kategoriseringen er foretaget.

Billedkategorisering er således et analytisk arbejde med et større billedstof, som man ønsker at undersøge for at danne sig overblik. Det tjener også til at få ud-blik til og tilegne sig perspektiver på kulturens billed-verden.

Man kan også ønske at undersøge funktionen i billeder. Opgaven består da i at udlede forskellige hensigter i billedernes udformning. Det kan føre til opdagelsen af, at forskellige billedtyper er midler til at oplyse, sælge, overtale, underholde og skabe erkendelse. Resultatet af et sådant arbejde kan udskille kategorier som informationsbilleder, reklamebilleder, underholdningsbilleder og kunstbilleder.

Eller man undersøger de formelle udtryksmidler i et større billedstof. Man kan f.eks. sammenstille sort/hvide billeder fra flere medier med forskellige billeder, hvor der er anvendt farver. Her handler det mest om at finde ud af, »hvordan« billederne er fremstillet formelt. Det kan give inspiration og hjælp til eget billedarbejde og medvirke til en udvidet billedforståelse.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Billedsamtalet kan omhandle kulturens billedformer og elevernes egne billeder.

Undersøger man anvendelsen af materialer og teknik i billeder, vil man afdække, hvordan disse bidrager til forskelle og ligheder i billedudtrykkene.

Det kategoriserende arbejde foregår mest hensigtsmæssigt i tilknytning til det praktiske billedarbejde, fordi en sådan sammenhængende praktisk og teoretisk undervisning bedst bidrager til forståelsen af den kultur og historie, skolens billedundervisning må forholde sig til.

I billedkategoriseringen arbejdes der med ligheder og forskelle i et stort billedmateriale. Imidlertid har man ofte brug for at få fremdraget modsatte holdninger i nogle billedudtryk.

To billeder kan f.eks. handle om det samme emne, men udtrykke modsatte holdninger til det.

Når dette er en undervisningshensigt, kan en parvis ordning, hvor nogle yderpunkter i holdninger belyses, være en brugbar form for billedsammenstilling.

Denne form for undersøgelse af et billedstof kaldes billedpolarisering. Den kan medvirke til at klargøre modsatte holdninger til et emne – og hvad det bevirker i billedernes form.

Vurdering

Den afsluttende vurdering drejer sig om at tage begrundet stilling til billeder. Således bygger den på de formulerede oplevelser med billederne og på den viden, som er tilegnet gennem analyse af dem. Alligevel er vurderingen et subjektivt skøn, som man efter undersøgelse af billederne er nået frem til, og som man efter dette arbejde kan begrunde.

Måske kan elever og lærer nå frem til en fælles mening – måske må vurderingsarbejdet bestå i, at de forskellige meninger opsummeres, begrundes og drøftes. Formålet med at undersøge billeder er ikke at komme frem til en fælles værdidom. Derimod er formålet med dette arbejde at blive engageret, oplivet og oplyst om billeders funktion i menneske- og kulturliv.

Smag og æstetiske værdier er forskellige til forskellig tid, i forskellige kulturer og i forskellige befolkningsgrupper. Ofte foretrækker piger og drenge forskellige temaer og billedformer, fordi de i kraft af deres køn er i færd med at udvikle sig i forskellig retning. Undertiden mødes de i en fascination af de samme temaer og billedformer, fordi de er børn og unge i den samme tid og kultur.

Det centrale i vurderingsarbejdet er ikke at udligne de nævnte forskelle. Derimod er det at kunne begrunde de æstetiske kvaliteter, der foreligger i billederne, så det bliver muligt at tage selvstændig stilling til disse.

Den pædagogiske erfaring viser, at børn og unge får nuanceret deres mening, når de gennem undersøgelse

bliver klar over, hvad der har optaget kunstnerne, hvad billederne handler om, og hvad formsproget kan fortælle. På den anden side ses ofte en fast tendens i, hvad der fascinerer og optager f.eks. drenge og piger.

Det afsluttende vurderingsarbejde består således i at svare på spørgsmål af følgende type: Hvad synes du/vi om billederne? Hvordan er din/vores holdning til dem?

Begynder man arbejdet med at leve sig ind i og analysere billeder med spørgsmål af denne type, fører det sædvanligvis til, at børn udtrykker de fascinationer og fordomme, som de i forvejen har – uden rigtigt at kende til, hvad billederne indeholder, og hvorfor de er optaget eller frastødt af dem.

Da undervisningen drejer sig om fremgang i selvindsigt og tilegnelse af nyt stof, er spørgsmål af denne type ikke gode indledende spørgsmål i undersøgelsesarbejdet. Det er derimod meningsfuldt at afslutte arbejdet med en drøftelse med udgangspunkt i disse spørgsmål.

I praksis vil samtale om oplevelse, analyse og vurdering ofte væve sig ind i hinanden. Her er den adskilte fremstillingsform valgt for at belyse progressionen i undervisningen, der kan karakteriseres ved følgende funktioner i arbejdet med billedkundskab:

- et indledende arbejde med at leve sig ind i et billede og gøre sig klart, hvad man virkelig er optaget af,
- et undersøgende arbejde med at tilegne sig begreber og viden om billeder, billedfremstillere og billedkulturer, så billedopfattelsen videreudvikles,
- et afsluttende arbejde med at vurdere og begrunde, således at undervisningen indeholder stillingtagen til de æstetiske værdier i arbejdsstoffet.

Arkitektur

Arkitektur som arbejdsområde kan angribes på mange måder. Oplevelsen er central. Eleverne må bringes til at bevæge sig i forhold til et bygningsværk. Man må flytte sig for at opleve det ydre i sin helhed, se det fra alle sider, og man må gå ind for at opleve rummene og fornemme sammenhængen mellem det indre og det ydre.

Til beskrivelse og analyse af et enkelt bygningsværk kan følgende grundspørgsmål stilles:

- Hvordan virker bygningen på dig?
- Hvad bliver huset brugt til?
- Hvordan er det bygget?
- Hvordan ser det ud?

Endvidere er det relevant at sammenholde det enkelte hus med en større helhed som gaden, kvarteret og byplanen. For at understøtte og udbygge de enkelte analysespørgsmål kan det eksemplificeres i tid og sted. Omkring huses funktion kan der arbejdes med delemer som byens huse, landbrugets huse, familiehuse, arbejdets huse, kirkens huse osv. Til forståelse af arkitektur som et udtryk i sig selv er det vigtigt at gøre overvejelser om og vurdere det enkelte værk som økonomisk, social og æstetisk manifestation og anskue arkitektur som udtryk for menneskesyn og visioner.

Arkitekturens tilblivelsesproces lige fra et formuleret ønske eller behov fra bygherren over arkitektens arbejdstegninger og modeller til håndværkernes færdiggørelse af bygningsværket er relevant arbejdsstof.

Design

Design er et bredt begreb, der kan dække over formgivningsaspekter i områder som folkekunst, kunsthåndværk, industriel formgivning, mode, osv.

De forskellige måder at arbejde med design på har til hensigt at udvikle elevernes bevidsthed om den æstetiske udformning af de mange ting, vi gør brug af. Herigennem lærer eleverne også at opleve, analysere og vurdere relationer mellem tings form og funktion.

Den enkelte ting kan analyseres og beskrives ved spørgsmål om størrelse, vægt, farve, form, overfladebeskaffenhed, materialeanvendelse, fremstillingsform og økonomi.

Den samme ting kan opleves, analyseres og vurderes i forhold til dens anvendelighed, dens æstetiske udformning og dens sociale og symbolske betydninger.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Emnearbejde om arkitektur i 8.-10. klasse. Eleverne tegner skitser i nærmiljøet. Skitserne bearbejdes til færdige billeder. Skitser og billeder indgår i den samlede bearbejdning af emnet.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Billedsamling, udstilling, museumsbesøg m.v.

Hovedideen i billedkundskab er, at eleverne i skoleforløbet får en bred forståelse af hverdagens og kunstens billeder. Det er derfor vigtigt, at elever og lærer foretager indsamling af et righoldigt billedmateriale. Men det er også vigtigt, at skolen råder over en billedsamling.

En kasse med opklæbte billeder ordnet efter emner, tid, anvendelse osv. er særdeles nyttig i den daglige undervisning. Billeder herfra kan inddrages i mange faser af undervisningen både i relation til den enkelte elev og til hele klassen.

Når en klasse foretager billedindsamling til et konkret emne, er det vigtigt at få andre billeder med end de hyppigst tilgængelige fra ugeblade og aviser. Trods det store billedudbud, som præger vor kultur, er det ofte de samme typer billeder, mange børn ser.

Til nuancering af dette er kunstbilleder nødvendige. De skal være til rådighed i form af billedbøger, diasserier og reproduktioner, ligesom der skal være mulighed for at benytte video og film, der beskæftiger sig med billedkulturen.

Skolens egne ophængte billeder og øvrige udsmykning samt de skiftende vandrestillinger må inddrages i undervisningen. Gennem oplevelse og drøftelse af et levende og afvekslende billedmiljø på skolen udvikler eleverne et bevidst og engageret forhold til billedkulturen.

I nærmiljøet findes ofte flere billedområder, som naturligt kan anvendes:

- Kalkmalerier, altertavle og andre billedformer i kirken.

- Plakater og reklamer på offentlige steder.
- Udsmykninger og udstillinger på institutioner og virksomheder.
- Gavlmalerier i byen.
- Skulpturer og fontæner på pladser og i parker.
- Diverse gallerier og museer.

Det er af betydning, at børn og unge får indsigt i lokalsamfundets historiske og nutidige billedkultur.

I det samlede skoleforløb er det ønskeligt, at eleverne flere gange besøger et kunstmuseum. Det kan ske som éndags ekskursioner til nærtliggende kunstmuseer, eller det kan ske i tilknytning til studierejser og lejrskoleophold.

Besøget på kunstmuseet bør tilrettelægges, så eleverne forinden er orienteret om, hvad museet rummer og hvilke arbejdsformer, der kan anvendes under besøget. I forberedelsen til besøget kan også indgå praktisk billedarbejde, der på en eller anden måde har relation til de billeder, eleverne skal se på museet.

Under besøget kan elever og lærer i fællesskab udvælge billeder og skulpturer, som de ønsker at arbejde med. Det er vigtigt, at eleverne i mindre grupper får lejlighed til at fordybe sig i et enkelt værk, at de gennem en grundig analyse trænger ind til værkets indhold og betydning og får lejlighed til at fremlægge dette for de øvrige grupper i klassen. Eleverne kan også drage sammenligning mellem flere billeder på museet. Under hele arbejdsprocessen kan eleverne fotografere, beskrive og gøre notater, tegne kompositionsudkast, som sammen med reproduktionsmateriale fra museet kan anvendes i en videre bearbejdning i klassen.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

En kunstners arbejdsform fra den første skitse til det færdige værk kan være en god kilde til elevernes forståelse af billedkunsten. Det kan de opleve på et kunstmuseum.

Mange kunstmuseer har tilknyttet museumspædagoger, som det kan være værdifuldt at inddrage og samarbejde med omkring et museumsbesøg.

Hovedsynspunktet er:

- At børn og unge selv skal være aktive under et museumsbesøg.
- At billedsamtalen mellem elever og lærer naturligt ligger i forlængelse af et selvstændigt analysearbejde.
- At der under besøget arbejdes i dybden med udvalgte værker fremfor at ville forholde sig til hele samlinger.
- At museumsbesøget får størst mulig sammenhæng med klassens billedarbejde både før og efter besøget.

Indskolingsområdet: børnehaveklasse, 1. og 2. klasse

I indskolingen bør billedkunst anvendes i en sammenhængende undervisning på det enkelte klassetrin og på tværs af klassetrinene. Faget må integreres med andre sprogformer i arbejdet med de emner, den samlede undervisning kommer til at handle om. Emnerne skabes og udbygges i undervisningsprocessen sammen med eleverne og ud fra deres ønsker og behov, men læreren skal også vælge emner ud fra sin indsigt i, hvad der vil være betydningsfuldt for eleverne at arbejde med.

Men der bør også arbejdes selvstændigt med billedkunst, så der fokuseres på indlæring af færdigheder og udvikling af fagets selvstændige værdier. Her tegnes, males og modelleres der med henblik på at opleve og opdage det særlige ved billedsproget. Eleverne finder ud af, hvordan farver kan blande sig, streger kan udtrykke og ler kan blive til form. Der arbejdes med begyndende krav til tydelighed i udtrykket, men tilegnelsen af de billedsproglige færdigheder på dette trin må gerne have karakter af opdagelse.

I øvrigt er det vigtigt at nævne, at der ikke bør være forskel på den faglige intensitet, når faget indgår i den selvstændige eller i den integrerede sammenhæng.

Arbejdsområderne i faget må integreres i forhold til den indholdsmæssige helhed. Der bør arbejdes i nær tilknytning til oplevelse og undersøgelse af det nære miljø. Små ekskursioner og andre fællesoplevelser

danner udgangspunkt for formulering af temaer, som herefter udvikles og bearbejdes ved faglige metoder og forskellige sprogformer. Når der anvendes flere sprogformer integreret, er det væsentligt, at de kan fremdrage forskellige aspekter ved og synspunkter på oplevelsen.

1.b var på tur i skoven. Derude var børnene og læreren bl.a. optaget af at finde mange forskellige blomster, lære deres navne og opdage, hvor og hvordan de voksede i skoven. De plukkede også blomsterne. Efter turen tegnede eleverne om deres forskellige oplevelser på turen. Disse tegninger blev brugt som afsæt for at skrive fælles historier og til sidst blev tegninger plus historier samlet i en bog. Men i stedet for kun at tale om, hvad der kunne ses på tegningerne, handlede samtalen mellem elever og lærer i hvert enkelt tilfælde om, hvad der ikke kunne ses på tegningen, og som det derfor også var vigtigt at fortælle om. Det skrev eleverne så under tegningen. I det viste eksempel kom det til at handle om, hvad der videre skete med de blomster, børnene havde plukket.

De to sprogformer er her sideordnede og ligeværdige og udvikler de enkelte sprogformers særlige meddelelses- og udtryksmuligheder. Sprogformernes rækkefølge i det nævnte eksempel kunne have været omvendt. Grundspørgsmålene havde da været: »Hvad har vi skrevet om oplevelsen?« og »hvad kan vi så tegne om?«

I andre sammenhænge kan flere sprogformer integreres og dække forskellige funktioner.

Elever og lærere i børnehaveklassen fortalte hinanden om, hvad de hver for sig lavede, når de ikke var sammen i skolen. Der blev tegnet og malet, mens andre lavede små fortællende situationer i ler. Alle arbejder blev hængt op og udstillet. Børnene fortalte ud fra deres billeder og figurer. Mange ideer til nye temaer dukkede op under samtalen.

På grundlag af elevernes tegninger og fortællinger fremstillede læreren den første læsebog i 1. klasse. Bogen blev en stimulerende helhed, der forenede elevernes billedmæssige udtryk med lærerens ønske om at arbejde med læseindlæring og mundtlig fremstilling på elevernes egne oplevelser og erfaringer.

Opslagstavlen er et centralt sted i indskolingslokalet. Her hænger eleverne deres tegninger og billeder op – både de færdige og dem, der skal arbejdes videre med. Det er omkring de ophængte arbejder, elever og lærer fortæller hinanden nærmere om, hvad de har været optaget af. Eleverne kan her inddrages i udvikling af nye forslag til det videre arbejde og være med i overvejelser over, hvad man også kunne have gjort, og hvad man ikke nåede. Det er gennem samtaler om billeder på opslagstavlen, at eleverne får udviklet deres billedbegreb og deres forståelse af og for hinanden.

På opslagstavlen hænges også de billeder op, som eleverne klipper ud og som har relation til det aktuelle emne. Her mødes børnenes billeder med samfundets øvrige billedformer. En sammenstilling der giver anledning til mange spørgsmål. Læreren hænger de billeder op, som kan bruges i tilknytning til bestemte emner, og eleverne laver små udstillinger af egne og andres billeder og giver dem titler.

På opslagstavlen blandes billeder med små historier og sætninger. Man kan i fællesskab hænge mange forskellige billeder op og prøve at finde ud af, på hvilke måder nogle billeder hører mere sammen end andre. På den måde kan man få ideer til temaer, som kunne være interessante at arbejde med i billedkunst og i andre fag.

Undervisningen bør så vidt muligt foregå i indskolingslokalet eller i hjemklassen. Derfor må de nævnte lokaler være indrettet, så de kan tilgodese følgende:

– at eleverne kan tegne og male på store formater stå-

ende ved staffelier eller lignende. Det vil også være en fordel, hvis elevbordene har bordplader, der kan skrånstilles og justeres i højden.

- at der er et par store borde, hvor eleverne kan arbejde med ler og andre rumlige materialer.
- at der et sted i lokalet let kan indrettes en fremvisnings- og spille-scene, som også kan anvendes til lysbilled- og filmforevisning, brug af overhead og episkop samt opførelser af dukketeater og skyggespil.
- at der i og uden for lokalet findes rigeligt med ud- og opstillingsplads i form af opslagstavler, hylder og borde.

Det kan anbefales at have et antal små løse tavler og opslagstavler, som eleverne kan arbejde med i grupper.

Billedkunst i indskoling har forskellige funktioner, som ikke let lader sig adskille, men som i de helhedsprægede opgaver, der udvikles i emnet, kan optræde med forskellige betoning. Der kan tegnes undersøgende og beskrivende i forhold til emnet, og der kan tegnes mere subjektivt med udtryk for følelser, tanker og ideer om emnet. I begge tilfælde er der tale om en tolkende måde at forholde sig på, hvori begrebsdannelse og erkendelse indgår i et nært samspil.

Fagets kommunikative funktion vil blive støttet, når mindre børns billeder indgår i et sprogligt fællesskab i form af udstilling, produktion af egne bøger eller dukkespil, der henvender sig til kammerater, andre klasser, forældre, lærere og andre persongrupper i nærmiljøet.

Endelig anvendes faget billedkunst på tværs af forskellige hensigter og opgaver i kraft af sin æstetiske funktion. Den sammenfatter og indgår i de øvrige funktioner, mens den støtter elevernes sansemæssige

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

»At differentiere indhold«. Gode emner er karakteriseret ved, at de rummer flere aktuelle temaer. Her er emnet »Cykel« i 4. klasse bl.a. blevet til »Cykler og forelskelse«, »Hos cykelhandleren«, »Min nye cykel« og »Cykelløb«.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

udvikling i bred forstand og giver indsigt i billeders særlige muligheder for at bidrage til erkendelse.

Som et resultat af billedkunstundervisningen på dette trin må eleverne ved slutningen af 2. klasse kunne tegne/male stort og frit med vægt på fortællingen. De bør have udviklet en sikker og selvstændig arbejds måde til støtte for udtryksfuldhed og fortællelyst. I det rumlige arbejde må elevernes færdigheder i at modellere og sammenføje ved brug af enkle redskaber være så udviklede, at de er i stand til at arbejde med relationer mellem flere figurer.

Som eksempel kan nævnes, at eleverne i arbejdet med emnet dyr i rumlig form skildrer relationer mellem mennesker og dyr. Endvidere skal eleverne kunne fortælle ud fra enkelte billeder fra billedkulturen og inddrage egne erfaringer og oplevelser i tilknytning hertil. De må også kunne deltage i indsamling af billeder til aktuelle emner i klassen og anvende billedeksempler i indholdsmæssige og æstetiske sammenhænge.

3.-6. klasse

Emner

De emner, som er nævnt under indskolingsområdet, er stadig vigtige at tage i betragtning og bør føres videre på de følgende klassetrin. Til særlig belysning af 3.-6. klassetrin fokuseres der på foreslåede indholdsområder, grundlæggende billedsproglige kvalifikationer og relationerne her imellem.

Emner i billedkunst på mellemtrinnet er ofte de samme, der behandles i de øvrige skolefag. Her skal nævnes en række områder, som er aktuelle på disse klassetrin, og hvorfra de enkelte emner og temaer kan vælges.

a. Emner i relation til en større verden

For at udvikle elevernes forståelse for, at de indgår i en større sammenhæng, er det af betydning, at de billedmæssigt udtrykker sig om fortidige og nutidige globale hændelser. Arbejdet med historiske og geografiske emner i billedkunst er med til at udvikle en bevidsthed om mening og konsekvens i den omgivende verden.

4.b har i en længere periode arbejdet med vikingetiden. Orientering, dansk, matematik og billedkunst har været inddraget i arbejdet. Eleverne har fået indsigt i og udtrykt sig om vikingernes levevis, deres religiøse liv og vikingesamfundets sociale opdeling. Klassen har været på ekskursion til Fyrkat Vikingeborg.

På Fyrkat tegnede børnene iagttagelsestegninger af det rekonstruerede vikingehus, både inde- og udefra. Nogle af tegningerne blev under forløbet brugt som afsæt for forestillingsbilleder om vikingernes hverdag. Der blev også lavet figurtegninger, hvor børnene brugte hinanden som model, og hvor klædedragten blev opgaven.

Undervejs opbyggede eleverne en model af Fyrkatborgen i materialer af ler og papmache m.m. Her blev mange forestillinger og problemstillinger efterhånden levendegjort. Som afsluttende opgave blev en stor dør (2 x 4 m) på skolen udsmykket med et flot fælles vikingeskib med 14 vikinger på vej ud i verden.

b. Emner fra mediernes verden

Billedmedierne påvirker og fascinerer os med hele deres brogede og opsplittede mangfoldighed. I medierne fremlægges skiftende tolkninger af tilværelsen, som det er svært for børn at gennemskue. Derfor er det vigtigt at vælge emner, der behandler mediernes indhold og form.

Familiebilleder til
belysning af kulturens
billedformer.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Alle eleverne i 5. klasse havde lånt nogle få billeder fra familiealbummet med hjemmefra. Billederne blev vist i episkopet, og eleverne fortalte til. Bagefter blev billederne hængt op på opslagstavlen, og billedsamtalen handlede om, hvilken slags billeder det var, de havde set, på hvilke forskellige måder billederne kunne ordnes, og hvilke meninger det gav.

Til næste gang indsamlede de »familiebilleder« fra reklamer, aviser, ugeblade, tegneserier m.v. Læreren medbragte en samling familiebilleder som kunstreproduktioner. Alle billeder kom op på tavlen. I fællesskab blev de sorteret i kategorier, og forskellene blev drøftet. Derefter blev der lagt op til at sammensætte billederne i temaer på tværs af kategorierne.

Eleverne lavede nu i grupper små udstillinger med billeder fra hele væggen. Udstillingerne fik titler, og der blev skrevet undertekster til billederne. Som afslutning fik hver elev den opgave at give en billedmæssig fremstilling af »en familiesituation, som har været betydningsfuld for dig selv.« Elevernes egne billeder blev vist frem og drøftet et ad gangen, inden de blev hængt op ved siden af de andre familiebilleder.

c. Emner om kønsroller

Det at være dreng eller pige rummer særlige muligheder og problemer i det sociale liv i skolen og i hjemmet. Gennem bearbejdning af emner, der inddrager elevernes erfaringer på dette felt, udvikles deres forståelse af sig selv og andre som kønsvæsener.

I 5. klasse blev der snakket om forskellen på pige eller dreng, kvinde eller mand. Det var tydeligt, at interessen for at diskutere ligestilling mellem kønnene var stor. For at give eleverne lejlighed til at formulere sig om spørgsmålet lavede de forskellige tegneserier om emnet. Der blev f.eks. tegnet serier, der viste, hvad hvert enkelt familiemedlem tog sig til umiddelbart efter aftensmåltidet. Ved fremlæggelse af disse blev emnet diskuteret længe og indgående. Det var lære-

rens opgave i billedsamtales at afbalancere synspunkterne og være med til at nuancere elevernes opfattelser.

d. Emner om konflikter

På skolen og i hjemmet opstår der i dagligdagen konflikter, som det kan være gavnligt at bearbejde individuelt eller i fællesskab ved at gøre dem til emner i billedkunst. At arbejde med sådanne emner kræver gensidig tillid og respekt, men det bør kunne gøres, og det må være i forståelse med forældrene. Selvoptagede, mobning, slagsmål, det at være udenfor, at være anderledes, fremmed eller ny er problemer, som jævnligt tages op i klassen. Dødsfald, ulykker, skilsmisse og arbejdsløshed i familien rammer af og til det enkelte barn. At sætte sprog på sine følelser og tanker i en sådan situation er værdifuldt for den videre bearbejdning af oplevelsen. Fælleserfaringer kan støtte den enkelte heri.

En pige i 3. klasse havde mistet sin bedstefar og var meget ked af det. Hun ville gerne fortælle om det, og de andre børn bidrog med, hvad de selv havde oplevet eller fået fortalt om døden. Samtalen førte over i et ønske om i ler at fremstille en situation, der fortalte om døden, sådan som den enkelte elev opfattede den.

Lerfigurerne blev forglødet, malet og udstillet, og der blev snakket videre om emnet ud fra dem. Lerarbejderne blev vist frem ved det efterfølgende forældremøde.

De her beskrevne emneområder skal forstås som relevante indholdsmuligheder i det billedskabende arbejde på 3.-6. klassetrin. Men naturligvis findes der andre indholdsaspekter. Spørgsmålet om relevante emner kan f.eks. også anskues ud fra deres forhold til virkeligheden. Giver det valgte emne eleverne lejlighed til at bearbejde iagttagelser, forestillinger og oplevelser, som udspringer af deres personlige tilegnelse af den nære virkelighed?

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Eller spørges der i højere grad til forestillinger og opfattelser, som man har erfaret på anden hånd, f.eks. gennem medier? Sammenhængen mellem de to slags virkeligheder er ikke så let at rede ud, og de er begge med til at danne vort virkelighedsbillede. I dag, hvor medieverdenen byder på mange oplevelser, er det dog vigtigt at fremhæve den direkte sansemæssige oplevelses betydning og værdi.

Billedfremstilling

Med udgangspunkt i de forudsætninger eleverne har efter 2. klasse, må de på 3.-6. klassetrin videreudvikle de grundlæggende billedsproglige færdigheder og kundskaber indenfor fagets arbejdsområder.

Tegning

Der tegnes med forskellige redskaber med henblik på at forstå deres særlige udtryksmuligheder. Forestillingstegning er i begyndelsen den dominerende form, men iagttagelsestegning inddrages i stigende grad op gennem klasserne – både som støtte for forestillings-tegning og som selvstændig disciplin.

Tegning på disse trin dyrkes primært som fortælling og som oplæg til brede billedmæssige fremstillinger. Der arbejdes grundigt med menneskeskildring, så der kan fortælles klart og differentieret om bevægelse og udtryk i de anvendte emner og temaer. Tegningen er i mange billedskabende processer det sted i undervisningen, hvor der stilles krav om tydelighed, forestillingsniveau og udtryksfuldhed. Det må være metodisk relevant at kunne ændre på sin tegning eller tegne flere udkast for at nå frem til ovennævnte kvaliteter i arbejdet.

Ekspllosion på en olie-boreplatform. 5. klasse. Eleven må kunne ændre sit billede eller tegne flere udkast for at opnå større klarhed i forestilling og udtryk.

Maleri

Der må i maleriet lægges vægt på at opnå god overensstemmelse mellem de anvendte malematerialer, redskaber og billedformater, således at den udtryksmæssige hensigt kommer tydeligt frem. Der må hos eleverne efterhånden udvikles en bevidsthed om sammenhængen mellem måden billedet er malet på og det, der

bliver fortalt. Motivforskydning og billedbeskæring vil være aktive redskaber i den proces.

For at udvikle færdigheder i rumfremstilling i det billedmæssige plan må der efterhånden sigtes mod overlappning af figurstof, således at det bliver muligt for eleverne at arbejde i flere billedplaner (for-, mellem- og baggrund). Det fører frem mod de første forsøg på egentlig perspektivisk fremstilling. Elevernes bestræbelser hen imod en realistisk fremstillingsform kan i den forbindelse støttes.

Der skal arbejdes på at udvikle elevernes brug af farven fra en enkel anvendelse af lokalfarve imod et mere differentieret farveudtryk. Det indebærer farveblanding og forståelse af begreber som lys/mørk og ren/dæmpet farve, ligesom man må være opmærksom på farvens stoflige udtryksmuligheder. Mod afslutningen af klassetrinnet kan man begynde at arbejde med farvens rumskabende virkning.

Farvens brug bør udvikles gennem sin skildrende funktion, men det er lige så vigtigt at arbejde med farvens selvstændige og ekspressive udtryk, hvor farven er bærer af følelse og æstetisk fornemmelse. Det kan ske gennem emner og temaer, som handler om fantasier og drømme og gennem abstrakt/nonfigurativ billedfremstilling.

Grafik

Der kan arbejdes med enkle grafiske virkemidler ved brug af teknikker, som f.eks. kartoffeltryk og skabelontryk. Det kan ske som omslag, vignet, bort osv. til bogproduktion, planchefremstilling, foldere, plakater m.m.

I sidste halvdel af forløbet kan der arbejdes med linoleumssnit som grafisk billedform. Her kan skabes forståelse for det særlige grafiske udtryk og dets anvendelse. Der må udvikles færdigheder i at anvende sort/hvid flade og linie og i at udtrykke stofkarakterer

gennem forskellige opskæringer af fladen. De skære- og tryk-tekniske vanskeligheder må overvindes, så meddelelse og udtryk bliver det centrale. At prøve teknikker er ikke i sig selv begrundelse for arbejdet, men det kan give inspiration til nye former for billedudtryk.

Linoleumssnittet kan i kraft af sin mulighed for mangfoldiggørelse indgå i mange tværfaglige forbindelser.

Skulptur

I det tredimensionale arbejde stilles der i forløbet krav til både udtrykket og til den håndværksmæssige udformning. Redskaber og værktøj inddrages i stigende grad, og nøjere kendskab til skulpturmateriale-ernes bearbejdningsmuligheder må udvikles.

I ler må der efterhånden kunne arbejdes med enkeltfigur, figurgruppe og relief igennem flere tørrings- og brændingsfaser, således at det bliver muligt at udvikle færdighed i modellering, i varieret overfladebehandling og farvning med lerfarve og glasur.

I papmache kan der arbejdes i større format, som giver eleverne anledning til at arbejde sammen i grupper. Der må i projekter af den art udvikles forståelse for udformning af bærekonstruktion, inden det egentlige papmachearbejde kan begynde.

Emner til skulpturarbejde vælges og udvikles ud fra samme begrundelser, som når der tegnes og males. Der bør ikke være standardopgaver til de forskellige materialer.

Et frugtbart samarbejde mellem skulpturmateriale- kan etableres, når der bygges en fortælling ind i en papkasse, eller der opbygges et levende miljø som panorama på en fast plade. Her kan ler, papmache og andre rumlige materialer virke sammen med hver deres udtryks- og formkvaliteter. Der skal her stilles krav

om dækkende udtryk for de følelser og tanker, som emnet rummer. Det er nærliggende at udvikle sådanne opgaver i tværfagligt regi.

Foto og levende billedformer

Foto, dias/lyd, video, film og computer er alle billedmedier, som er teknisk betonedede og som kræver apparatur og forskelligt udstyr. De er også tidkrævende og fungerer bedst, når der er samlet tid til rådighed. Ikke desto mindre er det vigtigt at betone disse billedformers anvendelighed som meddelelses- og udtryksmidler i skolens arbejde.

Billedets struktur er bygget ud fra blomsten i midten. Billedets farveklang og formstof udtrykker elevens følelse for blomsten.

På disse klassetrin må der gives en elementær indføring i teknik og brug. Opgaverne må være overskuelige og stille krav om enkelhed og sammenhæng i fortællingen. Medierne må give eleverne mulighed for at eksperimentere med fremlægnings- og afleveringsformer på tværs af emner og fag.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

I løbet af dette stadie må eleverne tilegne sig kundskaber om forskellige billedkategorier og deres funktion i samfundet. De må kunne anvende billedeksempler herfra i sammenstillinger i tematisk billedarbejde og i tværfaglige emner.

Eleverne må kunne analysere et enkeltbilledes indhold og form og i stigende grad forstå sammenhængen herimellem. Denne analyse foretages både af elevernes egne billeder og på billeder fra billedkunsten og den øvrige billedkultur. Eleverne må også have kendskab til et udvalg af væsentlige værker i dansk og international historisk billedkunst.

Eleverne må endvidere kunne opleve og analysere design- og arkitekturaspekter i deres hverdag. Det kan ske med udgangspunkt i dagligdagens brugsting, deres egen bolig og skole samt andre bygningsværker i lokalsamfundet. Børns måde at leve og bo på i andre lande og verdensdele kan inddrages.

Som et resultat af billedkunstundervisningen på dette trin må eleverne ved udgangen af 6. klasse have udviklet billedsproglige færdigheder på tværs af fagets arbejdsområder.

De må i nær tilknytning til udtryksmæssige helheder tilegne sig begreber om formelle aspekter som linie, flade, farve, tekstur, valør, komposition, rum, form, rytme, spænding og bevægelse.

Eleverne må have opnået forståelse for, at der på tværs af arbejdsområderne kan gives billedmæssigt udtryk for et indhold i forskellige former: At der kan arbejdes realistisk eller ekspressivt, forestillende eller ikke-forestillende, og at der kan anvendes tegn og symboler. Eleverne må kunne anvende deres viden om sammenhæng mellem emnets følelses- og tankemæssige indhold, den anvendte billedform og udtryksinteresse.

7.-10. klasse

Emner

Folkeskolens obligatoriske billedkunstundervisning ophører på det tidspunkt i elevens udvikling, hvor eleven modtager mange billedindtryk. Når den faglige undervisning ophører, fastholdes eleverne i det udtryk, de magter netop på det tidspunkt. Men elevernes interesse for billeder er fortsat til stede, og derfor bør de kunne videreudvikle deres udtryksformåen.

Eleverne er fascineret af de levende billeder, TVs musikvideoer med hurtige springende skift i billedforløbet, videofilm af forskellig karakter og indhold, og desuden er computerspil en del af deres hverdag.

Denne interesse og fascination giver sig udtryk i karikatur- og triviallignende samt symbolske fremstillinger: den øde ø, vejen til slottet, lykkeland, det forelskede par i solnedgang osv. – billedudtryk, hvori eleverne udtrykker deres drømme.

Elevernes mangfoldige billedfascinationer kan inddrages – ikke kun som billedanalyse, men også som et praktisk arbejde, hvor eleven får mulighed for at male og uddybe sin tekniske færdighed, og som troværdigt udtryk. I arbejdet med f.eks. maleriet forholder eleven sig dels til motivet og dels til billedets indhold.

Når disse fascinationer er til stede hos eleverne, forstærkes deres interesse for billedsproget, så de får lyst til at udtrykke sig om væsentlige temaer i deres eget liv.

Vejledningens kap. 2, »Stofvalg i skolens billedundervisning«, omhandler emner i billedarbejdet, de fællesmenneskelige emner, som kan tages op i hele skoleforløbet.

I folkeskolens ældste klasser kan disse emner være: kærlighed, had, sorg, svigt, vold, venskab, uvenskab

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Mette, 10. klasse,
»Dueslaget«. Flere teg-
ninger i én kan som her
udtrykke sammenhæng
og mening, der når ud
over det iagttagelses-
mæssige.**

og forelskelse. Desuden kan emnerne behandle for-
hold til venner, til gruppen og ungdomsgrupper.

Derudover kan det være emner, som omhandler eleven
selv: mine interesser, min musik, mine drømme, mine
forbilleder, min fremtid.

Valg af emner og måder, hvorpå det udvikles i under-
visningen, kan også knyttes sammen med forskellige
fremstillingsformer. Emner kan behandles, så de i
overvejende grad lægger op til naturalistisk/realistisk
billedfremstilling. Emner kan også udvikles, så de mo-
tiverer til symbolfremstillinger, og endelig må der ud-
vikles emner, der giver mulighed for billedfremstilling,
hvori der tages stilling og udtrykkes holdninger til
samfundsmæssige forhold.

Der kan også arbejdes med billedfremstilling, som tager udgangspunkt i de muligheder, der ligger i materialerne og de formelle aspekter.

Billedkunst som et fagligt forløb

Billedkunst som et fagligt forløb kan f. eks. være arbejdet med tørnålradering og ætsning. Eleverne har i det obligatoriske forløb arbejdet med linoleumssnit og kender denne tekniks udtryksmuligheder.

I denne forbindelse kan emnet 'gamle mennesker' være velegnet, fordi der kræves intime og stilfærdige iagttagelser, og netop dette er raderingens og ætsningens udtryk og kvalitet.

Eleverne på disse klassetrin er ofte optaget af at tegne mennesket på en naturalistisk måde, så det er naturligt at sammenkæde ønsket om naturalistisk gengivelse og fordybelse i den grafiske fremstillingsform.

Eleverne indføres i tegning ved kort gennemgang af kroppens proportioner. Der arbejdes i hurtige skitser med brede stykker farvekridt, pensel og temperafarver for at afslutte med blyantskitser. Eleverne optræder som model for hinanden. Når eleverne er rimeligt sikre i skitsetegning, opsøger de gamle mennesker, evt. familiemedlemmer, eller læreren laver en aftale med det lokale plejehjem.

Samværet og samtalerne under skitsetegningen er ofte en stor oplevelse både for model og tegner. Dette samvær giver det valgte emne en yderligere dimension af forståelse for menneskets forskellige livsaldre.

Efter ophængning på opslagstavlen, diskussion og udvælgelse af den egnede skitse, går eleven i gang med at overføre skitsen til zinkplade. Der tages hensyn til spejlvendingens betydning for det færdige billede, og zinkpladen behandles efter valg af metode med koldnål eller ætsning.

At skildre ældre giver forståelse for menneskers forskellige livsaldre. ►

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

Selve raderingsarbejdet og trykningen er en spændende og fascinerende proces for eleven, og den tilgodeser både en fysisk anstrengelse og spændingen ved det første tryk.

Undervejs i forløbet besøges et museum med en grafisk samling, et værksted med udøvende kunstnere, eller der kan vises dias af mennesket i grafikken. Forløbet afsluttes med, at elevernes billeder monteres i paspartout og udstilles på skolen og plejehjemmet.

**Billedkunst
som del af et
tværfagligt emne**

Et lærerteam i 10. klasse planlagde sammen med eleverne følgende årsplan: 'Min by', 'Identitet og roller' og 'At rejse' som tværfaglige emner i dansk, billedkunst, samtidsorientering, engelsk og tysk.

Formålet med emnet 'Identitet og roller' var at få eleverne til at forstå og give udtryk for sig selv på forskellige måder og at turde fortælle omgivelserne, hvem de var.

I billedkunst skulle eleverne male et selvportræt, som foruden selvportrættet skulle afspejle deres drømme eller interesser.

I dansk skulle eleverne både fælles og individuelt skrive digte om venskab, kærlighed, fester, forældre og skolen.

Elevernes malerier og digte blev suppleret med musik efter eget valg.

Samtidsorienteringstimerne og dansktimerne indeholdt samtaler og diskussioner om psykologi, jobansøgningsituationen, opførsel på skolen, hjemme og sammen med kammeraterne samt ungdomsgruppernes forskellige adfærdsmønstre.

I engelsk og tysk blev der udvalgt stofområder, som handlede om identitet og roller. Der blev skabt en god og tryk atmosfære i klassen under de livlige diskussio-

ner, og i denne atmosfære tegnede eleverne deres selvportræt. Der blev talt meget om, hvad der kunne beskrive den enkeltes interesser. Kunstens billeder blev inddraget, forskellige tidsepokers selvportrætter og maleretninger i form af kort og plakater blev hængt op på opslagstavlen. Desuden blev dyresymbolet brugt. Hvilket dyr kan du bedst lide? Dyret blev en fin motivation for mange af eleverne, og det satte straks sit præg på billedernes indhold.

Der blev lavet store udkast til billedernes indhold, og gennem samtaler med hver enkelt elev blev billedets komposition fastlagt. Udkastene blev overført til store hvidmalede masonitplader, og eleverne gik i gang med maleriet.

Maleriernes motiver var lige så forskellige som elevernes interesser og drømme:

- Tina er medlem af en rockerklub, og hun er på vej på en kæmpe stor motorcykel ud i et amerikansk ørkenlandskab med store skilte og fjerne lilla bjerge.
- Roshanak i dybt nedringet corsage drømmer om bodybuildermanden. Den snigende tiger i bambuskratet og blodrøde liljer danner ramme.
- Anne-Mettes drøm om det uendelige univers med fortidsøglen i forgrunden, Jorden og Saturn ses svævende i rummet, og en fugl med menneskelignende ansigt letter. Hun drømmer om at blive astronaut.
- Henriks 'Time is out' afspejler hans personlige bekymring for jordens fremtid. Et landskab i mørke farver, et ensomt udgået træ med et grønt æble, en hvid svævende skikkelse, katten med lysende orange øjne bag hans selvportræt, på stjernehimlen ovenover et svævende timeglas, og i månen skimtes et næsten usynligt kranium.
- Thomas har afbildet sig selv i halvfigur iført sin yndlingscottoncoat, baggrunden er et vildt mønster i lysende farver, om halsen bærer han sin charmeklud, og midt på maven er malet en gorilla.

- *Brians bodybuilder fylder hele fladen, malet i kraftige strøg og mørke farver, hans selvportræt svæver over bodybuilderpigen i nederste venstre hjørne.*
- *Dana har afbildet sit ansigt som hovedet på en græsk marmorskulptur, foran ligger en åben bog og et æble. En stump af en græsk søjle og et relief danner forgrund, mens et rødt teaterfortæppe åbner for en islandsk slette fyldt med gule blomster, hvor et næsehorn tramper rundt. Baggrunden er fjerne blå bjerge.*

10. klasses billeder blev til en udstilling på skolen, desuden blev billederne brugt til prøverne i engelsk og dansk.

Ved afslutningsfesten for forældre, elever og lærere blev elevernes malerier fremvist enkeltvis, mens deres digte blev læst op og deres musik afspillet.

Ved slutningen af forløbet er det meget forskelligt, hvilket niveau eleverne har nået. Dette er afhængig af, hvor meget undervisning i billedkunst den enkelte elev har deltaget i.

De elever, som ved udgangen af 10. klasse har fået en undervisning på alle klassetrin, må have udviklet gode billedsproglige færdigheder inden for plan og rumlig billedfremstilling samt levende billedformer.

De må have tilegnet sig en nuanceret begrebsdannelse om billeders formelle elementer, som både kan anvendes i den praktiske billedfremstilling og i analysen af billeder.

De må kunne vurdere forskellige udtryksformers egnethed i forhold til det indhold, der ønskes udtrykt og formidlet.

Lærerkvalifikationer

For at kunne bestride undervisningen i billedkunst må læreren være faglig kompetent, dvs. have dyb indsigt i og forståelse af fagformålet og læseplanen og kunne tilrettelægge og forestå undervisningen inden for alle arbejdsområder, således som beskrevet i vejledningen.

Dette kræver, at læreren desuden har en pædagogisk kompetence, der rummer viden om elevernes udvikling og handlemønstre, og som sætter læreren i stand til at tilrettelægge undervisningen ud fra elevens forudsætninger og i samspil med forhold i og uden for skolen.

Ofte vil en liniefagsuddannelse eller tilsvarende videreuddannelse være nødvendig for at kunne undervise efter fagformål og læseplan. Man skal være opmærksom på, at inddragelse af nye arbejdsområder, levende billeder m.m. samt området aspekter af design og arkitektur vil kræve efteruddannelse af mange.

Lærerne må være indstillet på en omstillings- og udviklingsproces i forbindelse med de nye krav, som stilles til undervisning i billedkunst, da fagets indhold til stadighed antager nye former i takt med udviklingen inden for billedfeltet i kulturen og den pædagogiske nytænkning.

Undervisning i lærerteams vil rumme mange positive muligheder. Den rigtigt sammensatte lærergruppe vil tilsammen være fagligt kvalificeret – samtidig vil den overskuelige lærergruppe kunne sikre et trygt socialt miljø for en lige så overskuelig elevgruppe.

Gæsteundervisere

I forbindelse med billedarbejdet kan det være frugt-
bart og udviklende at inddrage gæsteundervisere,
f.eks. billedkunstnere eller andre personer, der på for-
skellig måde beskæftiger sig med billeder. Det kan væ-
re som inspiration til et arbejde, eleverne er i gang
med, eller det kan være i forbindelse med en stor ud-
smykningsopgave af skolen. I sådanne situationer er
det vigtigt at være opmærksom på, at det er læreren,
der er den ansvarlige. Når der inddrages gæsteunder-
visere, bør undervisningsforløbet tilrettelægges i et
samarbejde, således at lærerens særlige pædagogiske
baggrund og viden om elevernes faglige og sociale for-
udsætninger kan indgå i planlægningsarbejdet.

Organisationsformer

0.-5. klasse

Faget billedkunst er obligatorisk på 1.-5. klassetrin,
hvilket sikrer 1 time/uge. Ministeriets vejledende time-
fordelingsplan foreslår dog en større timetildeling, og i
praksis er faget et 2-timersfag på de fleste klassetrin.

Fra 1987 har skolerne haft mulighed for at indføre
samordnet skolestart. Samordningen kan praktiseres i
mange udgaver – en meget almindelig model er den,
hvor de praktisk-æstetiske fag forsvinder fra timepla-
nen, mens de faglige metoder så dukker op i tværfagli-
ge projekter eller emner.

Opmærksomheden henledes på, at der i indskolingens
eventuelle ikke-fagdelte undervisning bør afsættes for-
nøden tid til undervisning i billedkunst, jvf. timefor-
delingsplanen. Det vil være ønskeligt, at det øgede ti-
metal til indskolingens kommer de praktisk/æstetiske
fag til gode.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Marit 5. klasse. »Storke-træk« (tegnet på 10 minutter). En begrænset tegnetid kan tilføre udtrykket en friskhed og energi, som den perentlige tegning ikke har.

Det har været et udbredt princip, at skolerne har prioriteret få-lærer-ordningen højt, dvs. man bestemmer, at (især de første) klasser kun må have 2-3 lærere – ud fra ønsket om den nære kontakt mellem elev og lærer. Dette medfører, at man ofte nedprioriterer kravet om lærerens faglige baggrund. Konsekvensen bliver, at det kan være tilfældigt, om en klasse/den enkelte elev modtager kvalificeret undervisning i billedkunst. En hel del skoler har allerede erkendt problemet og har valgt at danne lærerteams, der med deres samlede kompetence kan undervise en mindre klynge klasser kvalificeret.

En del skoler ønsker at udnytte de bedste erfaringer fra den samordnede skolestart ved at videreføre emne- og værkstedspræget undervisning på mellemtrinet. Som i den samordnede skolestart kan resultatet blive godt, hvis man sørger for at lærerteamet er sammensat af lærere, der tilsammen besidder den nødvendige faglige kompetence. Det er ligeledes af stor vigtighed, at man i planlægningen af arbejdet sikrer rigelig og sammenhængende tid til faglig fordybelse.

6.-7. klasse

Efter folkeskolelovens § 4 stk. 4 kan undervisningen i billedkunst fortsætte på 6. og 7. klassetrin. De lokale myndigheder kan bestemme, at faget i så fald skal være obligatorisk eller skal tilbydes eleverne som et af flere tilbud i en valgordning. Strukturen er meget forskellig fra ordning til ordning, men da indlæring og fordybelse kræver tid, har mange skoler efterhånden valgt kun at dele skoleåret op i to semestre. Det giver eleverne i 6.-7. klasse mulighed for i fire halvår at beskæftige sig med et favoritfag 2-3 timer om ugen. Undervisningen kan være fagligt lagt an, eller kan være en del af et større tværfagligt projekt.

Alle elever i folkeskolen får udviklet deres billedsprog, så længe billedkunst er obligatorisk. Trods de formelle muligheder er det herefter kun en lille gruppe elever, der får hjælp og vejledning fra en billedlærer til at komme videre i deres udvikling. Netop store børn og unge har et stort forbrug af billeder – eksempelvis musikvideoer og andre elektroniske billeder, men mens de således gør brug af andres billeder, standser deres egne billedmæssige udtryksmuligheder netop på et tidspunkt, hvor de har stærkt brug for på forskellig måde at bearbejde konflikter i identitetsudviklingen. Hovedparten af eleverne forlader derfor folkeskolen med et billedsprog, man normalt finder hos 12-årige. Med vor tids brug af billeder i samfundet er det åbenlyst, at elevernes almene dannelse er blevet forsømt på det billedsproglige område. Der vil derfor være god mening i at satse ressourcer på reel undervisningstid på 6.-7. klassetrin.

8.-10. klasse

Billedarbejde er især hos unge værdifuldt for dannelsen af den selvstændige personlighed og af betydning for deres deltagelse i kulturlivet. Det er ønskeligt, om man i den kommende skoleudvikling vil sikre, at alle elever i overbygningen får undervisning i billedkunst i kortere eller længere perioder. Det kan finde sted som selvstændige faglige forløb eller som oplæg til projekter, hvori andre fag indgår.

Af eksisterende muligheder for undervisning i billedkunst på de ældste klassetrin findes følgende:

- som selvstændigt valgfag med to timer om ugen, med mulighed for at arbejde fordybet,
- som valgordning med to semestre om året, og deraf flere muligheder for valg,
- som valgfag på tværs af flere fag (§9). Samme paragraf åbner mulighed for at arbejde billedmæssigt inden for flere fag og emner,
- som et fag i tværfagligt samarbejde med andre fag, der i dag beskæftiger sig med billeder. Det gælder f.eks. dansk, fremmedsprog og samtidsorientering,
- som emne- eller featureuger, der giver mulighed for at arbejde med billeder, hvor en uges koncentreret arbejdstid er til rådighed, og hvor man kan fordybe sig i et afgrænset projekt,
- som lejrskoler, der tilsvarende kan være den gode tidsmæssige ramme om et koncentreret billedforløb,
- som projekter i 10. klasse med mulighed for at arbejde med billedproduktion og med oplevelse, analyse og vurdering af billeder.

Sammenfatning

Det er vigtigt at fastholde, at faget billedkunst

- er obligatorisk de 5 første skoleår, og kan være det de 2 følgende også,
- kan optræde i en eller anden form som valgfag eller semester- og periodelæsning fra 6. klasse og skolegangen ud, samt
- at faget kan optræde i tværfaglige sammenhænge på alle klassetrin.

Det er ligeledes vigtigt at fastholde, at udvikling af ens egen mulighed for at udtrykke sig i billeder, og udvikling af forholdemåder over for andres billeder kræver ro og koncentration. Billedarbejde er en kæde af sammenhængende processer, og et godt resultat kan derfor kun opnås, hvis der er lang, sammenhængende tid til rådighed, både på den enkelte arbejdsdag og i løbet af skoleåret.

Uanset hvilken struktur man lægger for undervisningen, må man sikre, at der gennem hele skoleforløbet med jævne mellemrum findes perioder, hvor man kan arbejde sammenhængende og fagligt fordybet. Kun herved er der mulighed for at opfylde de kundskabskrav, som læseplanen beskriver.

Billedskoler

I den frivillige undervisning findes en del billedskoler som en slags parallel til den frivillige undervisning i musik.

Billedskoler kan f.eks. oprettes i henhold til §3 stk. 3 og er et tilbud til de særligt interesserede elever. Undervisningen i billedskolen kan styrke og stimulere interessen og forståelsen for faget i skolen og i det lokale miljø. Endvidere kan den bidrage til, at de særligt interesserede elever får mulighed for at videreudvikle det almene grundlag, som den almindelige undervisning har givet disse elever. Således kan billedskolens undervisning blive et vigtigt supplement til skolens undervisning i faget. Da faget i denne vejledning tilsigter at styrke den almene udvikling og opdragelse, kan den frivillige undervisning ikke træde i stedet for skolens undervisning i billedkunst, som den er beskrevet i denne vejledning.

Forældresamarbejde

For at skabe en indsigt i og forståelse for faget er det nødvendigt, at læreren i billedkunst orienterer forældrene om børnenes billedsproglige udvikling og billedets betydning i barnets udviklingsproces. Desuden bør læreren flere gange i skoleforløbet orientere forældrene om fagets mål og indhold – gerne med op-hængning/udstilling af elevernes arbejder.

Brug af billeder ved forældremøder

I det følgende gives der eksempler på nogle emner og billedserier, der kan anvendes ved forældremøder.

Den billedmæssige udvikling:

- hvordan begynder helt små børn at tegne?
- hvilke forbindelser er der mellem den sproglige og den billedmæssige udvikling?
- hvad indvirker på og udvikler børns billeder?
- hvilken betydning har det, at små børn får lov til at lave billeder, og hvordan støtter og hjælper man dem?

Sådan undervises der i billedkunst:

- hvilken opgave arbejder vi med og hvorfor?
- hvordan bygges undervisningen op?
- hvilke krav stilles der til eleverne, og hvad lægges der vægt på, at eleverne får lært?
- situationer fra undervisningen, hvor elevernes medindflydelse kommer til udtryk, og hvilken værdi det har?
- eksempler på hvordan enkeltelever hjælpes med at løse bestemte problemer i det billedskabende arbejde.

Om den billedskabende proces:

Som regel er det kun de færdige billeder, forældrene får at se. Derfor kan en diasserie, der viser elevernes

arbejder på forskellige stadier i fremstillingsprocessen være værdifuld. Herigennem har man mulighed for sammen med forældrene at drøfte fagets opdragende værdier. Billedserien kan vise både plane og rumlige arbejder og beskrive en enkelt elevs såvel som grupper og hele klassers arbejdsproces.

Sådan samtales der om de færdige arbejder:

Billedserien kan aktualisere følgende forhold:

- hvilke spørgsmål vil eleverne stille til de færdige billeder?
- hvilke forhold vil læreren trække frem?
- hvilke billeder vil blive rost for hvad?
- hvordan øver vi i fællesskab kritik?
- betydningen heraf?
- betydningen af evaluering i det hele taget?

Forældrene og deres børns billeder

Det er af stor betydning, at forældrene tager interesse imod børnenes billeder og anvender dem i hjemmene på den ene eller anden måde. Gennem en drøftelse med forældrene herom må f.eks. følgende forhold gerne komme klart til udtryk: Et barns billede er et godt udgangspunkt for en samtale om, hvad barnet oplever i og uden for undervisningen. Gennem samtalen om billeder kan forældre få et levende indblik i, hvad deres barn har været optaget af, og hvordan det opfatter sin verden lige nu. Man skal naturligvis rose børnenes billeder, men spørgsmål som: hvad handler dit billede om? hvor har du oplevet det? hvad forestiller den detalje der? hvad skete der mere? hvordan har du lavet det? hvilke andre ideer havde du? etc. er i højere grad i overensstemmelse med barnets intentioner med arbejdet.

Forældremedvirken

Ved forældremøder eller gennem kontakt med klassernes forældreråd er det ofte muligt at fremkalde forældreinitiativer i tilknytning til bestemte opgaver.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Stærke følelser kan
bearbejdes
i billedarbejdet.**

I forbindelse med bestemte emner kan det være inspirerende for arbejdet at få forældre med særlig indsigt i emnet til at komme og fortælle og deltage i undervisningen.

Forældrene er ofte det naturlige bindeled til samfundet uden for skolen. De formidler gerne klassebesøg på lokale virksomheder, institutioner og i forretninger. Sådanne mindre ekskursioner arrangeres med fordel i samarbejde med klasselæreren.

Forældrene kan bidrage positivt med opsporing af udsmykningsopgaver og udstillingsmuligheder i lokalsamfundet. Det kan være på biblioteket, i brugsen, på plejehjemmet, i venteværelser, i børneinstitutioner, på arbejdspladser, i kantiner etc. På de nævnte steder vil man ved forældres hjælp let kunne skabe interesse for at have børnenes billeder hængende. Det praktiske billedarbejde kan alt efter situationen strække sig fra mindre udstillinger i kortere perioder over jævnlig udskiftning i faste udskiftningsrammer til større udsmykningsopgaver i kraftige materialer.

Vejledende forslag til læseplan for faget billedkunst (formning) i folkeskolen

Formålet med undervisning i formning (billedkunst) er:

- at eleverne gennem skabende billedvirksomhed udvikler deres færdighed i at forstå og i at bruge billedsprog som et personligt meddelelses- og udtryksmiddel. Der arbejdes i det samlede skoleforløb varieret og sammenhængende inden for tegning, maleri, collage, grafik, foto, skulptur, og levende billedformer.
- at eleverne gennem oplevelse, analyse og vurdering af kulturens billedformer udvikler deres forståelse for kunst og billedmedier samt aspekter af design og arkitektur.
- at eleverne som led i deres æstetiske udvikling får mulighed for at deltage aktivt i skole- og kulturliv gennem udstillings-, udsmyknings-, teater og medievirksomhed.

Undervisningens indhold

Undervisningen omfatter:

1. Praktisk billedarbejde

Praktisk billedarbejde foregår inden for områderne: plane, rumlige og levende billeder.

Plane billeder omfatter tegning, maleri, collage, grafik, foto og dias/lyd.

Rumlige billeder omfatter skulptur som modellering, sammenføjning og hugning i tredimensionale udtryk.

Levende billeder omfatter teater, video, film og computergrafik.

Det praktiske billedarbejde tager i overvejende grad udgangspunkt i, hvad billederne skal handle om. Undervisningen må samle sig om et indhold, der har betydning for eleverne, så deres erfaringer og holdninger kan inddrages.

Undervisning i brugen af materialer og teknikker og løsningen af formelle problemer foregår i relation til det, der laves billeder om, og sammenholdes med det, som eleverne vil have frem i deres udtryk.

Udover at hente sit stof fra elevernes erfaringsverden skal billedarbejdet indføre eleverne i væsentlige emner og oplevelser i billedkunstens verden.

2. Billedkundskab

Billedkundskab omfatter oplevelse, analyse og vurdering af de billedformer, som findes i kulturen. Heri indgår elevernes egne billeder, kunstbilleder, medie billeder og aspekter af design og arkitektur. I nær sammenhæng med det praktiske arbejde erhverver eleverne sig kundskaber om billeders forskellige funktioner, billedsprogets æstetiske virkemidler som f.eks. form, farve og komposition, forskellige billedformer og -genrer samt træk i billedkulturens historie.

Undervisning i indskoling:

Børnehaveklasse, 1. og 2. klassetrin:

I indskoling arbejdes med billeder på baggrund af fælles oplevelser og undersøgelser af det nære miljø. Der arbejdes endvidere med emner, som indgår i en tværfaglig undervisning. Emner og temaer bliver til og udbygges i undervisningsprocessen af elever og lærere i fællesskab.

Det praktiske billedarbejde omfatter:

Plane billeder

Der arbejdes i tegning hovedsagelig med forestillings- og fantasitegning, der videreudvikles ved hjælp af iagttagelsestegning. I relation til emnet ansføres eleverne til at differentiere deres billedudtryk.

I maleri sigtes mod at udvikle en nuanceret farvebrug. Eleverne skal have en vis erfaring med blanding af farver for at anvende farven beskrivende.

Collagen kan indgå som riv og klip i et fortællende billedarbejde og i forbindelse med tegning og maleri.

Foto kan inddrages som dokumentation i forbindelse med klasseseture og indgå i tværfaglig undervisning med dansk og andre fag. I dias/lyd kan der arbejdes med enkle, fortællende forløb.

Der anvendes blyant, farveblyant, olie- og vokskridt og våde farver i form af speedmarkers, tempera- og limfarver, farvet papir, pap, plast, stof, træ, m.m.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have erfaring med flere skildringsformer i tegning. De skal have en elementær indsigt i farveblanding, erfaring med brugen af både tørre og våde farver og en begyndende indsigt i farvers udtryksmuligheder.

Rumlige billeder

Arbejdet koncentrerer sig om de skulpturelle processer: modellering og sammenføjning. I ler arbejdes der med enkeltfigurer og figurgrupper. Eleverne indføres i elementære teknikker til opbygning af lerfigurer. Brænding af lerfigurer kan indgå. Værdiløst materiale kan kombineres med ler til skulpturelle udtryk i tableau og panorama.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have en begyndende erfaring med skulpturelt arbejde og et ele-

mentært kendskab til materialer, teknikker og formelle aspekter, der knytter sig til ler og værdiløst materiale.

Levende billeder

Billedfremstilling indgår i forbindelse med forskellige former for teatervirksomhed og kan omfatte kulisser, rekvisitter, dragter og dukker til dukke- og skyggeteater. Der arbejdes på et elementært plan med de scenografiske, visuelle virkemidler i relation til det indhold, der ønskes udtrykt og formidlet. Endvidere indgår fortællinger i enkelte billedforløb med episkop, overhead og lysbilledapparat. Video kan inddrages til registrering og reportage samt til forløb i integration med ovennævnte og andre billedlige udtryksformer.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have en elementær erfaring med at udtrykke sig i forskellige enkelte former for levende billeder. I relation til dette skal eleverne have gjort de første erfaringer med spilleteknik, formidling af indhold, visuelle og lydige virkemidler.

Billedkundskab

I relation til det tematiske billedarbejde og de tværfaglige emner inddrages kulturens øvrige billeder. Der arbejdes med forskellige billedkategorier og et udvalg af relevante værker med vægt på det fortællende indhold. Aspekter af design og arkitektur indgår på et elementært plan i undervisningen.

Der arbejdes indledende med oplevelse, analyse og vurdering i relation til billeders indhold, form, materialer/teknik og funktion. I denne undervisning indgår elevernes egne billeder og billeder fra den øvrige billedkultur.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have kendskab til nogle billedkategorier. De skal i samtale om billeder kunne anvende en elementær billedfaglig terminologi. De skal have gjort begyndende erfaringer med oplevelse, analyse og vurdering af billeder.

Undervisning i 3.-6. klasse

Elevernes billedsproglige færdigheder og deres kendskab til billedkulturen videreføres og udbygges.

På disse klassetrin behandles emner, der historisk og geografisk åbner til en større verden end den, eleverne umiddelbart befinder sig i. Der tages endvidere emner op, der behandler mediernes indhold og form, betydningen af at tilhøre et bestemt køn og de positive og negative oplevelser, som kan opstå i hjemmet og skolen.

Det praktiske billedarbejde omfatter:

Tegning

I stigende omfang inddrages iagttagelsestegning, men forestillings- og fantasitegning videreføres. Der fokuseres grundigt på menneskeskildring, så eleverne klart og differentieret kan udtrykke bevægelse og form. Der arbejdes med forskellige former for linie, tekstur, flade og form i tilknytning til det enkelte motivs aktuelle funktion. Der anvendes tegneredskaber som blyant, kridt, kul og penne.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have erfaring med flere skildringsformer, være fortrolige med fremstillingen af menneskets proportioner og kunne anvende tegneteknikker til et begyndende arbejde med f.eks. lys/skygge og rum.

Maleri

I maleriet er farven det vigtigste udtryksmiddel. Anvendelsen af farver i maleriet har forskellige funktioner, der kan imødekomme elevernes forskellige måder at opleve og udtrykke sig på. Eleverne skal på disse klassetrin arbejde med farvens beskrivende funktion, der inddrager farveiagttagelser, farven brugt i en mere ekspressiv og fortællende funktion, hvor der lægges vægt på oplevelser af indre og ydre karakter (herunder

farvens psykologiske og symbolske værdier), og endelig farven som selvstændig funktion, hvor det er farvens egenværdier, der danner udgangspunkt for maleprocesser. I relation til dette indgår farvelære.

Der anvendes materialer som farveblyant, olie-, voks- og pastelkridt og våde farver i form af speedmarkers, tempera- og limfarver samt eventuelt acrylfarve. Hertil kommer farver i form af farvet papir, pap, plast osv.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have indsigt og erfaring i nuanceret farveblanding, kunne begynde at bruge farvens rumskabende virkning, videreudvikle flademaleriet og have erfaringer med ekspressiv og symbolsk farvebrug.

Collage

Der anvendes farvede og stoflige collagematerialer. Der arbejdes både intuitivt og bevidst i figurative og nonfigurative billedudtryk. Collagen kan både som arbejds- og udtryksform bidrage til at udvikle en eksperimenterende holdning til faget og medvirke til at skærpe bevidstheden om formsprogets indvirkning på indholdet.

Collage kan anvendes inden for de enkelte fags arbejdsområder, på tværs af dem og som selvstændigt udtryk. Der anvendes materialer af papir, stof, træ, plast, metal m.m.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have opnået erfaring og forståelse for opbygning af billedrum, have indsigt i komposition, have indhøstet erfaring med forskellige materials stoflighed og udtryksmuligheder samt have indsigt i de muligheder, der ligger for ny betydningsdannelse i collage.

Grafik

Der anvendes enkle trykteknikker, og i sidste halvdel af forløbet vil linoleumstryk kunne indgå. Der arbejdes med sort/hvid flade, linie og med at udtrykke

stofkarakter gennem forskellige tekstur- og skærings-teknikker. Disse kan endvidere anvendes til en under-visning i begyndende lys- og formskildring.

Grafikken anvendes både som selvstændigt udtryk og som kommunikationsmiddel.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have gjort elementær erfaring med grafikkens virkemidler. Eleverne skal have kendskab til grafikkens muligheder for mangfoldiggørelse og formidling.

Skulptur

Skulptur omfatter modellering, sammenføjning og udhugning. Igennem forløbet stilles der krav til både udtrykket og til den håndværksmæssige udformning. Redskaber og værktøj inddrages i stigende grad, og nøjere kendskab til skulpturmaterialernes bearbejdningsmuligheder må udvikles.

I ler arbejdes der med enkeltfigurer, figurgrupper og relief, og der indgår flere tørrings- og brændingsfaser, hvor farvning med lerfarve og glasur anvendes.

I papmaché kan der arbejdes i større formater, hvilket giver eleverne mulighed for at arbejde sammen i grupper.

I tableau og panorama kan flere rumlige materialer og teknikker inden for modellering, sammenføjning og udhugning virke sammen og hos eleverne udvikle en forståelse for form- og udtrykskvaliteter i det rumlige arbejde.

Udover ler og papmaché kan gips, molersten, træ, flamingo og andre materialer anvendes.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have erfaring med at udtrykke emner og temaer skulpturelt samt have begyndende indsigt i formelle billedproblemer, der knytter sig til skulptur som udtryksform, og have

gjort erfaring med skulpturelle materialer og teknikker.

Foto og dias/lyd

Foto inddrages som selvstændigt udtryksområde eller til indsamling af »notater« om et emne, dokumentation af et forløb eller skildring af en proces.

I dias/lyd arbejdes der overvejende med billedfortællinger, men også med eksperimenterende forløb, hvor der lægges vægt på de særlige muligheder, som sammenhængen mellem billede og lyd giver.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have opnået kendskab til formelle aspekter som fokusering og komposition. I forbindelse med dias/lyd skal de tillige kunne skabe overensstemmelse mellem billede og lyd.

Video og film

Video inddrages til registrering og reportage, til fortællende forløb og til mere ekspressive/eksperimenterende forløb.

I forbindelse med animation kan der arbejdes med tegnede figurer, brugsgenstande eller modellervoksfigurer, der omformes og flyttes.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have opnået grundlæggende indsigt i de muligheder for udtryk og meddelelse, som disse medier rummer. Det drejer sig f.eks. om drejebogsarbejde ved planlægning af en produktion og de billedmæssige virkemidler, der knytter sig til den særlige fremstillingsform, der forløber i tid.

Computer

Hvor der er mulighed for det, kan computeren anvendes som selvstændigt billedværktøj eller til skitsearbejde ved billedfremstilling i øvrigt.

For at kunne anvende computeren i det billedskabende arbejde må eleverne have en indføring i tegne- og grafikprogrammer.

Teaterformer

Processer i forbindelse med teater vil hovedsagelig koncentrere sig om det scenografiske arbejde som f.eks. kulisser, sætstykker, rekvisitter, dragter og dukker til dukketeater.

Der fokuseres på de scenografiske, visuelle virkemidler i samspil med det indhold, der ønskes udtrykt og formidlet.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have elementær erfaring med scenografi og indsigt i scenografiens betydning for teaterformer.

Billedkundskab

Undervisningen i 3.-6. klasse omfatter forskellige billedkategorier og udvalg af væsentlige værker fra historiske billedkulturer. Hovedvægten lægges på danske værker. Eksemplerne herfra anvendes som enkeltværker, i tematisk billedarbejde og i tværfaglige emner. Endvidere indgår aspekter af design og arkitektur i undervisningen. Det kan ske med udgangspunkt i dagligdagens brugsting, elevernes bolig og skole samt andre bygningsværker i det nære miljø.

Der arbejdes med oplevelse, analyse og vurdering i relation til billeders indhold, form, materialer/teknik og funktion og sammenhængen mellem disse aspekter. Dette foregår både i relation til elevernes egne billeder og billeder fra den øvrige billedkultur.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have kendskab til forskellige billedkategorier og deres funktioner. De skal i samtale om billeder kunne anvende en faglig terminologi om form, indhold, materiale/teknik og funktion og desuden have tilegnet sig en begyndende forståelse af sammenhængen mellem disse fire aspek-

ter ved billeder. De skal tillige have kendskab til de billedmæssige aspekter, der indgår i forbindelse med design og arkitektur.

Undervisning i 7.-10. klasse (valgfag m.v.)

Med en undervisningstid svarende til 2 timer pr. uge i hele forløbet 7.-10. klasse vil eleverne kunne arbejde med de arbejdsområder og nå til et niveau, som er beskrevet i det følgende afsnit af læseplanen. Tiden vil dog ikke tillade samme fordybelse i alle områder.

Omfanget af undervisningen og det niveau, eleven kan nå til, vil endvidere afhænge af skolens måde at organisere undervisningen på og den enkelte elevs skema.

I de praktiske billedprocesser tages fællesmenneskelige emner op, som har særlig interesse for elever i pubertetsalderen. Desuden arbejdes der med emner, som støtter dannelse af identitet. Det kan være emner, der tager udgangspunkt i elevernes billedfascinationer, emner som behandler forhold til kammerater og ungdomsgrupper samt emner, der fokuserer på eleven selv.

Det praktiske billedarbejde omfatter:

Tegning

Iagttagelses-, forestillings- og fantasiskildring fortsættes på dette trin. Der arbejdes nuanceret med linie, tekstur, flade og form, for at udvikle en forståelse for tegningens mange udtryksmuligheder.

Der anvendes tegneredskaber som blyant, kridt, kul, speedmarker, pen og pensel.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have god erfaring med flere skildringsformer og kunne anvende tegningens forskellige formelle aspekter og teknikker til

skildring af f.eks. lys/skygge og rum i en nuanceret billedfremstilling.

Maleri

Der arbejdes videre med farvens beskrivende, ekspresive og selvstændige funktion. I maleri inddrages nye og mere nuancerede aspekter af farvelære, således at eleverne udvikler en bevidsthed om farvens mange udtryksmuligheder.

Der bruges materialer som farveblyant, olie-, voks- og oliepastelkridt og våde farver i form af farvede speedmarkers, akvarel, tempera- og limfarve samt acryl og oliefarve.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne kunne anvende mange af de udtryksmuligheder, farven giver. De må kunne bruge farven rumskabende og til forskellige former for flademaleri. Endvidere må de kunne udtrykke sig ekspressivt og symbolsk i farver og have udviklet en indsigt i sammenhæng mellem farve og miljø-/naturoplevelser.

Collage

Collagematerialer bearbejdes fortsat både intuitivt og bevidst i figurative og non-figurative billedudtryk. I relation hertil arbejdes der eksperimenterende med de formelle aspekter.

Der anvendes materialer af papir, stof, træ, plast, metal m.m.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne især have opnået en god erfaring med og forståelse for opbygning af billedrum og for komposition. De skal have opnået indsigt i de udtryksmuligheder, der ligger i materialer, teknikker og i forskellige former for collage.

Grafik

Grafik omfatter på dette trin serigrافي, højtryksteknikker som linoleumstryk og træsnit og dybtryksteknik-

ker som radering og akvatinte. Der arbejdes med farve, sort/hvid flade, linie og tekstur, således at eleverne udvikler en nuanceret brug af det grafiske sprog.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne nuanceret kunne anvende nogle grafiske udtryksformer. De skal have indsigt i nogle af de muligheder for udtryk og formidling, der ligger i forskellige teknikker inden for grafikken.

Foto

Foto anvendes som selvstændigt udtryksområde, eller det kan indgå som basis for videre bearbejdning i f.eks. fotografik, serigrافي, montager og fotocollager.

Endvidere kan foto indgå i kommunikative sammenhænge i skolens hverdag, f.eks. i forbindelse med skoleblad, projektarbejde og billedreportager fra ture og lejrskoler.

Foto omfatter fotografering, fremkaldelse, forstørrelse, beskæring og montering.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have erfaring med de forskellige faser i arbejdsprocessen med foto og have indsigt i brugen af foto som æstetisk og kommunikativt udtryksmiddel.

Dias/lyd

I undervisningen indgår registrerende og ekspressive billedforløb med udgangspunkt i det sanssemæssige eller i fiktion. Der lægges vægt på de særlige muligheder, som sammenhængen mellem billede og lyd kan give.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have erfaring med de særlige teknikker og formelle aspekter, der knytter sig til forholdet mellem billede og lyd, samt have indsigt i de muligheder for udtryk og kommunikation, der knytter sig til brugen af mediet.

Skulptur

Skulptur omfatter også på dette trin modellering, sammenføjning og udhugning.

I ler arbejdes der nuanceret i små og store figurer og former samt relieffer. Der eksperimenteres med lerfarve og glasur.

I papmaché udføres der rumlige arbejder, hvori der kan indgå bærende konstruktioner af træ, tråd, net osv.

I udhugning bruges et eller flere af følgende materialer: gasbeton, molersten, gips og træ.

Modellering, sammenføjning og udhugning kan anvendes selvstændigt og bidrage til at udvikle forskellige skulpturelle formforståelser. I mange sammenhænge vil det dog være hensigtsmæssigt at arbejde med kombinationer af disse.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne kunne arbejde nuanceret med forholdet mellem form, indhold og materiale. De skal endvidere kunne udtrykke sig eksperimenterende med forskellige skulpturelle arbejdsmåder og materialer.

Video og film

Video anvendes fortsat til registrering og reportage, til fortællende og til mere ekspressive og eksperimenterende forløb. Endvidere kan video integreres med andre billedlige udtryksformer.

Der lægges vægt på formelle aspekter i forhold til det indhold, der ønskes udtrykt. Eleverne skal derigennem udvikle indsigt i de æstetiske og kommunikative dimensioner, der vedrører levende billeder.

Film kan f.eks. inddrages i forbindelse med animation af tegnede og/eller klippede figurer, genstande eller voksfigurer, der omformes og flyttes.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have erfaring med processer af planlægningsmæssig, teknisk og formel karakter, der knytter sig til levende billeder. Endvidere skal eleverne have indsigt i sammenhængen mellem det formelle og indholdsmæssige i en visuel kommunikation.

Computer

Hvor der er mulighed for det, bør computergrafik indgå som selvstændig udtryksform eller som skitsearbejde til billedprocesser i andre udtryksformer f.eks. i maleri eller skulptur.

For at kunne anvende computeren billedskabende må eleverne have en indføring i tegne- og grafikprogrammer.

Teaterformer

I forbindelse med forskellige former for teatervirksomhed i skolen indgår det billedskabende arbejde. Dette vil hovedsageligt koncentrere sig om scenografisk udformning af f.eks. kulisser, sætstykker, rekvisitter, dragter og teaterdukker.

Der arbejdes på disse klassetrin nuanceret med de visuelle virkemidler, som indgår i opsætning, fremstilling og formidling af et teaterstykke.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have en vis erfaring med scenografi, så de er i stand til at bruge denne indsigt i teater- og medievirksomhed.

Billedkundskab

Undervisningen omhandler en fortsat og mere dybtgående beskæftigelse med forskellige billedkategorier og med et udvalg af væsentlige værker fra den historiske billedkultur. Eksemplerne herfra anvendes som enkeltværker til samtale, til billedkategorisering, i tematisk undervisning og i tværfaglige emner. Aspekter af design og arkitektur indgår endvidere i undervisningen.

Der arbejdes uddybende med oplevelse, analyse og vurdering i forbindelse med billeders indhold, form, materialer/teknik og funktion og sammenhængen mellem disse. Dette foregår både i relation til elevernes egne billeder og billeder fra den øvrige billedkultur.

Ved slutningen af forløbet skal eleverne have kendskab til forskellige billedkategorier. I samtale om billeder skal de kunne anvende en nuanceret billedfaglig terminologi. De skal have udviklet en forståelse for samspillet mellem billedets fire aspekter (indhold, form, materiale/teknik og funktion). I relation til arkitektur og design skal eleverne have en vis indsigt i samspillet mellem æstetik, funktion og økonomi. De skal kunne inddrage historiske, samfundsmæssige, psykologiske, kommunikative og æstetiske aspekter i forbindelse med oplevelse, analyse og vurdering af billeder samt have udviklet en begyndende refleksion over deres egne fascinationer af billeder.

Indretning af billedværksteder

Lokalernes placering

Hvad enten der er tale om nybyggeri eller nyindretning i bestående bygninger bør man naturligvis søge at opnå den optimale placering af billedværkstedet og dets birum.

Man bør således tilstræbe en placering:

- I stueplan nær indgangen af hensyn til tilkørsel med materialer.
- I stueplan af hensyn til let adgang til eventuel huggegård og udeareal.
- I stueplan fordi der her vil være lodrette vægge til de helt nødvendige opslagsvægge.
- Derfor ikke i tagetage, fordi skråvægge umuliggør udstillinger i tilstrækkeligt omfang.
- Gerne nordvendt, hvorved generende solreflekser undgås.
- Uden ovenlys, hvorved generende solreflekser undgås, og lokalet i øvrigt bliver lettere at mørklægge.
- Tæt ved samlingsrum, gange, kantine, mediatek/bibliotek og andre steder, hvor det er naturligt, at elever og lærere arrangerer udstillinger for hele skolen, såvel af egne arbejder, som af købt/lånt kunst og lignende.
- Tæt ved hjemklasserne, så det bliver let at udnytte billedværkstedet, når det er ledigt.

- I et rum med vægge, dvs. hverken i et hel- eller halvåbenplan-byggeri, idet lokalets vægge er nødvendige som opslagsvægge.
- Tæt ved mørkekammeret, fordi mørkekammeret kan udnyttes i undervisningen i billedkunst, og fordi billedværkstedet er et velegnet teorilokale for fotolære (udstillingsplads, monteringsborde, skæremaskine og lignende).

Lokalernes udformning

Undervisningslokalet. Det vigtigste lokale er undervisningslokalet, der skal danne rammen om billedproduktion og om arbejdet med at forholde sig til egne og andres billeder.

Billedproduktionen kræver arbejdsplads, dvs. areal, og mulighed for mange skiftende aktiviteter og arbejdsformer. Dette peger mod et stort lokale uden specielt inventar, men med borde, stole og belysning, der muliggør denne fleksibilitet. Eneste nødvendige faste inventar er vaskerender, der placeres på vinduesvæggen.

Arbejdet med at se på og forholde sig til egne og andres billeder kræver megen opslagsplads i undervisningslokalet. Derfor må alle vægge – bortset fra vinduesvæggen – udformes fra gulv til loft som opslagsvæg. De billeder, der ophænges her i forbindelse med selve undervisningen, må ikke forveksles med de billeder, der udstilles andre steder på skolen i en dialog med øvrige lærere og elever.

Depotet. Billedarbejde kræver et stort og varieret tilbud inden for værktøj og materialer. For ikke at blokere arbejdspladsen eller udstillingspladsen i undervisningslokalet opbevares *alle* værktøjer, materialer og igangværende arbejder i depotet. Depotet placeres og indrettes således, at gangbanerne bliver så korte og direkte som muligt – materialetransport lettes ved hjælp af rulleborde. Det er vigtigt, at pladsen udnyttes ratio-

nelt, og at reolernes dimensioner passer til opgaven, så materialespild undgås.

Ovnrøm. Af arbejdsmiljømæssige årsager må keramikovnen ikke installeres i undervisningslokalet. Det mest hensigtsmæssige er at indrette et særligt ovnrøm på 8-10 m². Rummet skal have mekanisk udsugning, og kan samtidig tjene som depotrum for lærarbejder.

Mørkekammer. Skoler med store elever har brug for et fotografisk mørkekammer både til faget fotolære og som en mulighed i faget billedkunst. Mørkekammeret bør placeres i tilknytning til billedværkstedet, idet dette er det perfekte teori- og arbejdslokale i forbindelse med fotoarbejde. Her er store arbejdsborde, skæremaskiner, godt lys, mulighed for at udstille osv.

Såfremt det samlede timetal for fotolære og billedkunst overstiger, hvad der i praksis kan skemalægges i ét lokale, må der i umiddelbar nærhed findes et aflastningslokale for teoriundervisningen. Aflastningslokalet må være indrettet med et udstyr, der svarer til billedværkstedets.

Særlige arbejdspladser. Enkelte processer kan være nødvendige i billedarbejdet, selv om de set ud fra et arbejdsmiljøsynspunkt er uheldige. Det drejer sig f.eks. om overfladebehandling af billeder med fiksativ, visse former for grafisk arbejde, maleri med olie-baserede farver og lignende. Til sådanne processer indrettes der et par særlige arbejdspladser med punktudsugning og vask.

Andre depoter. De fleste billedværksteder benyttes af andre grupper uden for skolens arbejdstid. Det vil være en god idé at tage højde for dette og på forhånd sørge for, at der er særskilt depotmulighed for skolens andre brugere.

Som overalt i samfundet er der også blandt billedlærere en voksende opmærksomhed over for arbejdsmiljøet og de materialer, vi arbejder med. Heldigvis er langt

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

de fleste af de materialer, som der er tradition for at anvende i billedværkstedet, helt ufarlige, ligesom arbejdsprocesserne ikke præger arbejdsmiljøet i negativ retning.

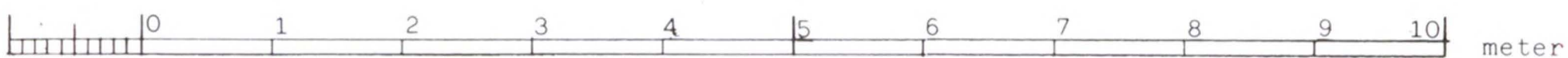
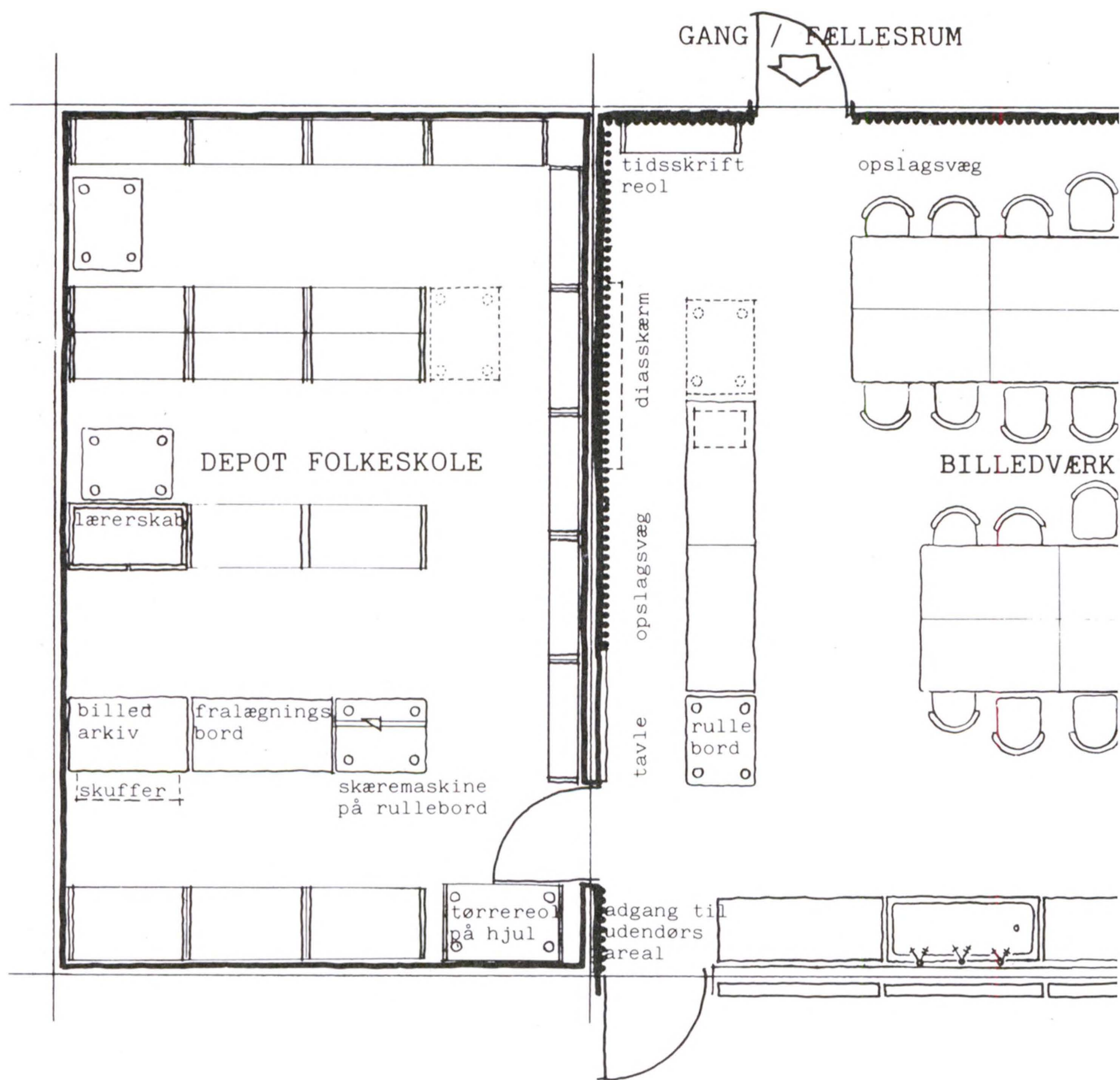
Der findes imidlertid nogle materialer og nogle teknikker, som må anses for direkte sundhedsskadelige, eller som kun bør anvendes under specielle arbejdsbetingelser. En nærmere gennemgang af problemet kan findes i nedenstående hæfte.

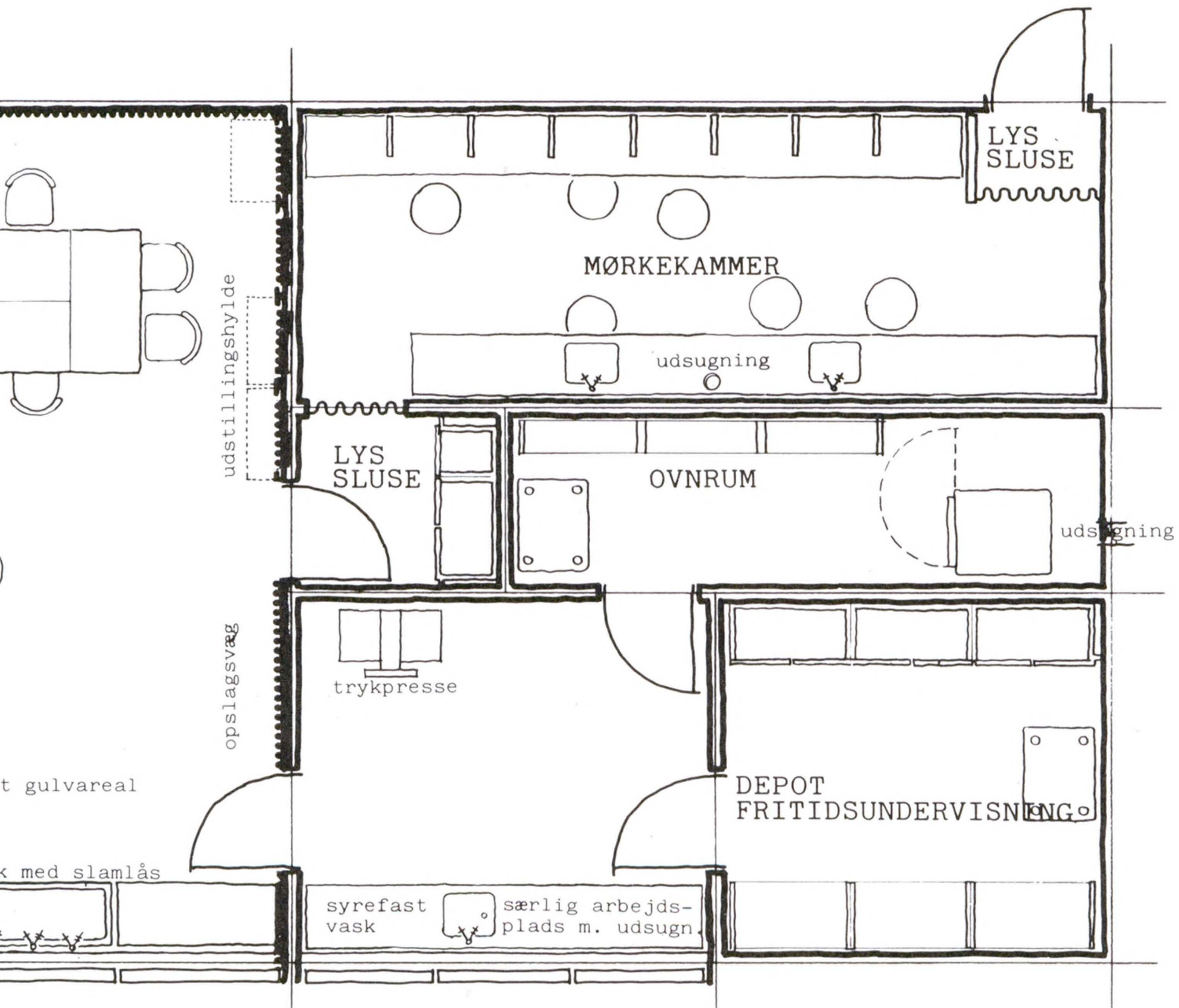
Råd og vejledning

Råd og vejledning vedrørende indretning af billedværksteder kan fås ved henvendelse til Undervisningsministeriets fagkonsulent for formning (billedkunst) samt i »Projekteringsgrundlag for folkeskoler, hæfte 4, FORMNING«, udgivet af Byggedirektoratet, 1983 (ISBN 87-503-4863-9).

Med hensyn til arbejdsmiljø og sikkerhedsbestemmelser kan henvises til »Risikomomenter i undervisningen – elektronik, formning, foto, hjemkundskab, håndarbejde, motorlære og sløjd«, som er udgivet af branchesikkerhedsrådet for undervisning. Vejledningen kan bestilles hos Arbejdsmiljøfondet, Vermundsgade 38, 2100 København Ø, tlf.: 31 20 55 33.

Eksempel på hensigtsmæssig indretning af billedværksted

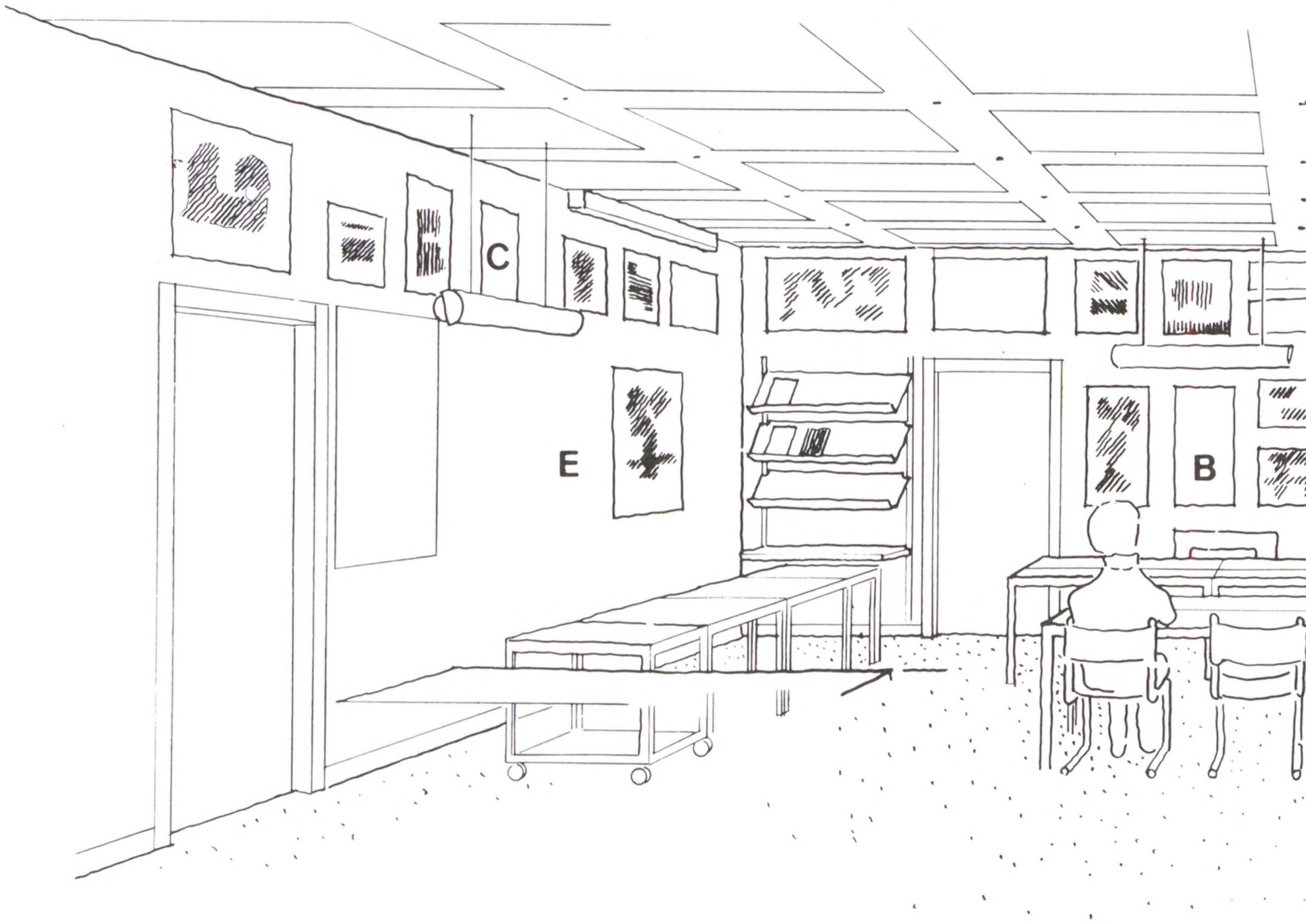

Udstillinger i billedværkstedet

I forbindelse med at se på og forholde sig til billeder er der brug for mange og skiftende udstillinger i billedværkstedet. Udstillingerne indgår på forskellig måde i undervisningen, og er som følge deraf af

forskellig varighed og karakter. Nedenstående er ét eksempel på disponering og brug af billedværkstedets udstillingsvægge:

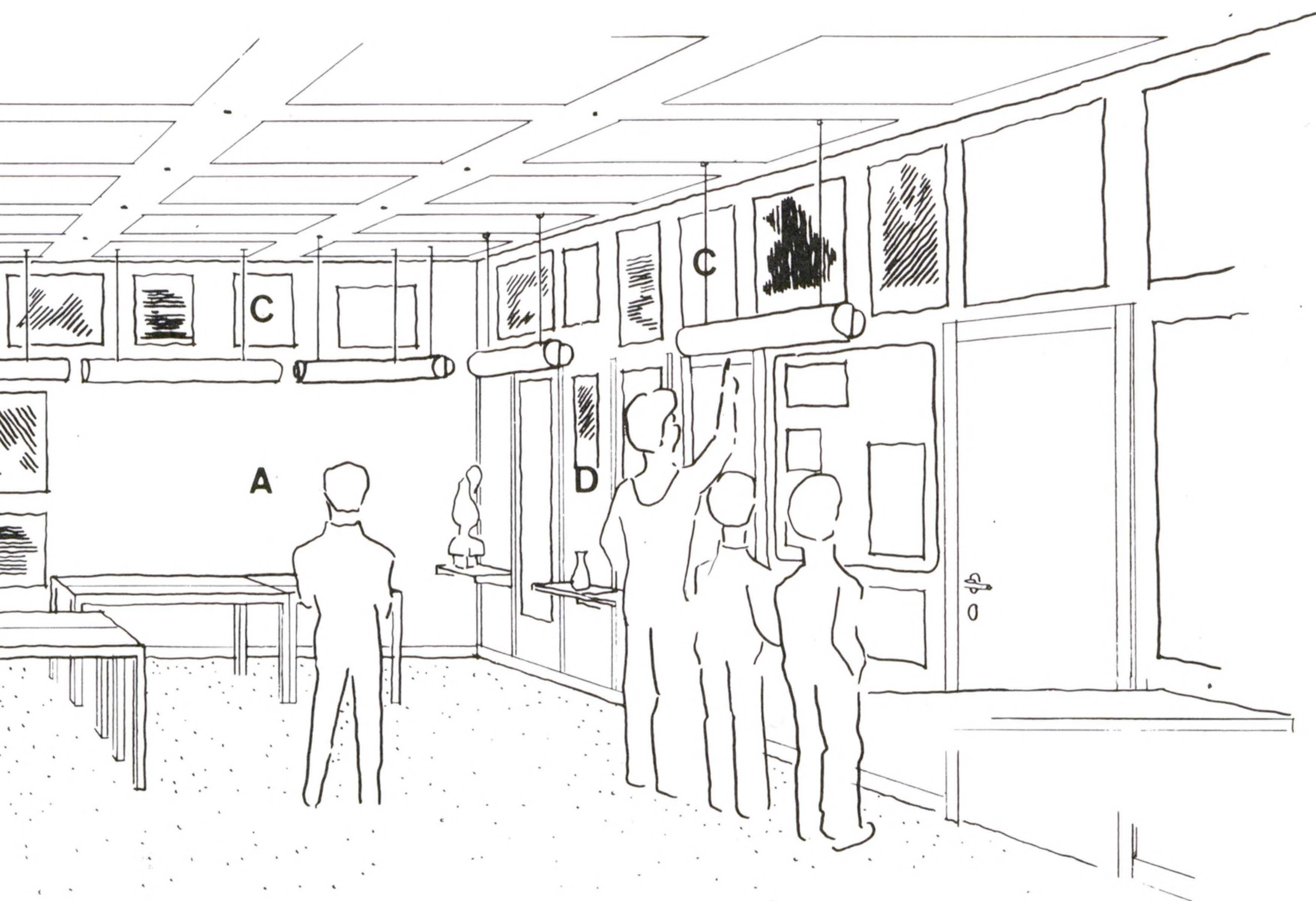

A udstillingsplads, hvor elevernes billeder hænges kortvarigt op når dagens arbejde begynder, efter behov undervejs i forløbet, samt når billederne er færdige. Her kan de ses samlet, og man kan tale sammen om muligheder og resultater.

B areal til hurtigt skiftende udstillinger af færdige elevarbejder, kunstbilleder, reproduktioner, plakater m.v., som kan være af interesse og betydning for arbejdet i lokalet.

Samtlige vægge med undtagelse af vinduesvæggen må være udført som opslagsvæg – fra gulv til loft og fra side til side. Vægfladen må være ubrudt, så men er

frit stillet m.h.t. billedernes placering – kun på et mindre areal opsættes reolvanger, hvor man ved hjælp af flytbare hylder kan udstille rumlige arbejder.

C areal til mere langsomt skiftende udstillinger. Udstillingerne anvendes som nævnt under B.

D 4-5 reolvanger muliggør opsætning af hylder, hvor rumlige arbejder kan udstilles.

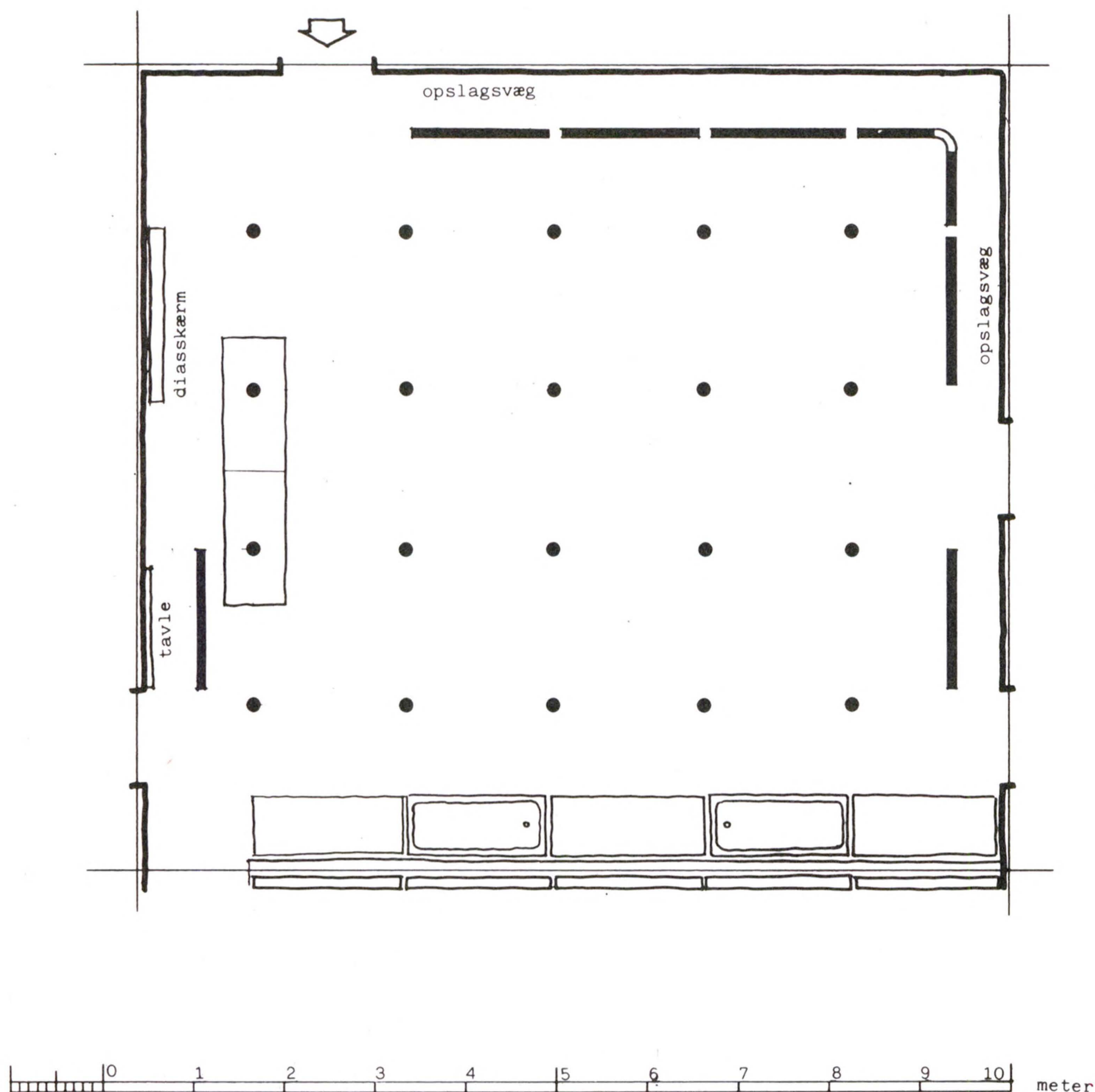
E Her kan nogle få billeder ophænges i forbindelse med igangsætning o.lign.

Belysning i billedværkstedet

Både arbejdspladserne ved elevbordene, og brugen af opslagsvægge kræver særlig godt lys.

Tegningen anviser hvorledes lamper og armaturer kan placeres, så der bliver tilstrækkeligt lys.

— = tavlearmatur • = pendel

Udstillinger på skolen

De udstillinger, der findes i billedværkstedet, er arbejdsudstillinger. De er et middel i den billedskabende proces og i oplevelsen og arbejdet med analyse og vurdering.

Imidlertid vil det være helt naturligt at præsentere de færdige billeder fra billedkunst i store og små udstillinger rundt om på skolen for øvrige elever og lærere samt for andre grupper, der benytter skolen.

De steder, hvor særlig mange naturligt færdes, er selvfølgelig de mest attraktive som udstillingssteder, men der må også være noget inventar:

- En rolig vægflade uden døre og vinduer er god, men den bliver bedre ved at blive beklædt med 20 mm hårdt komprimeret stenuld, der derefter tapetseres med hessiantapet. Ikke en opslagstavle med kanter, men en hel væg fra loft til gulv uden kanter. På denne flade kan der laves udstillinger af lette ting – plancher, tegninger osv.
- Anbringer man øverst en skinne med flyttelige kroge, har man også mulighed for ophængning af f.eks. skifterammer med grafik, malerier og lignende.
- Anskaffes dertil et antal skifterammer med glasmål, f.eks. 50 x 70 og 70 x 100 cm, bliver det endnu lettere at arrangere skiftende udstillinger. (Målene passer til de standardformater, der findes i billedværkstedet).
- De fleste steder vil montre være den bedste løsning for udstilling af 3-dimensionale genstande, men hvis tingene ellers kan stå i fred, er det naturligvis bedre at udstille på borde eller hylder, så generende refleksvirkninger i montrene undgås.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

- Med til en god udstillingsplads hører også godt lys: til plane udstillinger er lysstofrør i tavlearmaturer ofte at foretrække. Armaturerne anbringes 80-100 cm fra væggen. Til belysning af 3-dimensionale genstande er spots med glødelamper at foretrække. Anbragt på en lysskinne giver de den største fleksibilitet. Enhver form for modlys må undgås.

Udstillingsvæggene og montrene på gange og i samlingsrum kan bruges af mange af skolens fag, ligesom hold fra fritidsundervisningen her har en mulighed for at meddele sig til andre. På den måde bliver gangene ikke kun færdselsårer, men en vigtig del af skolens profil.

Undervisningsvejledning for Folkeskolen

1976

1. Dansk*)
2. Fremmedsprog
3. Undervisningsmidler*)
4. 1.-2. klassetrin
5. Idræt
6. Formning*)
7. Sløjd
8. Håndarbejde
9. Hjemkundskab
10. Musik*)
11. Geografi*)
12. Biologi
13. Kristendomskundskab*)
14. Fysik/kemi*)
15. Regning/matematik
16. Børnehaveklasser
17. Færdselslære
18. Fremmede religioner og andre livsanskuelser
19. Uddannelses- og erhvervsorientering
20. Sundhedslære*)
21. Maskinskrivning
22. Fotolære
23. Drama
24. Filmkundskab
25. Motorlære
26. Arbejds-kendskab
27. Elektronik
28. Barnepleje

1977

1. Klasselærerfunktionen
2. Skole, elev og forældre*)
3. Samtidsorientering*)
4. Historie*)
5. Sygeundervisning

1979

1. Fremmedsprogede elever*)
2. Specialundervisning

1980

1. Specialpædagogisk bistand til småbørn
2. Ikke-fagdelt undervisning i historie, geografi og biologi
3. Specialpædagogisk bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder

1981

1. Historie*)

1982

1. Specialpædagogisk bistand til elever med synsvanskeligheder
2. Specialpædagogisk bistand til elever med hørevanskeligheder
3. Specialpædagogisk bistand til elever med bevægelsesvanskeligheder

1984

1. Historie
 2. Dansk
- Håndbog: Undervisning af fremmedsprogede elever i Folkeskolen

1985

1. Datalære

1987

1. Hvordan samarbejder man på skolen?
2. Samtidsorientering

1988

1. Musik
 2. Undervisningsmidler
- Håndbog: Skolebiblioteket 1988

1989

1. Kristendomskundskab
2. Fysik/kemi

1990

1. Edb i folkeskolens fag - Dansk og edb
2. Edb i folkeskolens fag - Regning/matematik og edb
3. Edb i folkeskolens fag - Hjemkundskab og edb

1991

Håndbog: Integration af edb - Organisering af undervisningen

1. Sundheds- og seksualundervisning
2. Geografi
3. Edb i folkeskolens fag - Geografi og edb
4. Billedkunst (formning)

*) = senere vejledninger foreligger

Vedrørende vejledninger om indretning af Folkeskolens forskellige *lokaler* henvises til serien »Revideret projekteringsgrundlag for folkeskoler«, udgivet i årene 1979-1984 af Den centrale Rådgivningstjeneste for Skolebyggeri.

ISBN 87-503-9124-0/ISSN 0903-2363